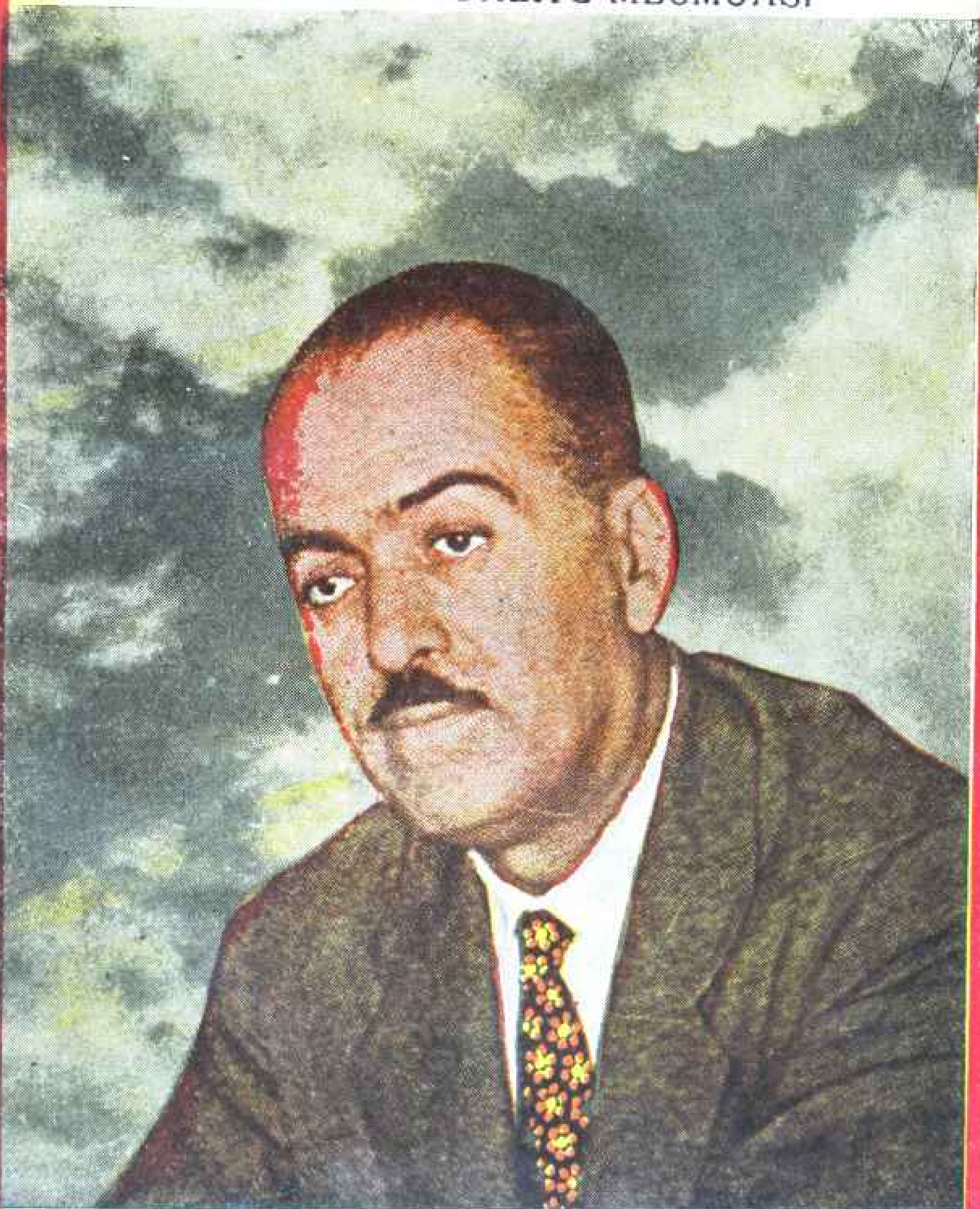
AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Sene: 3, Cilt: VIII, Sayı 127

Rüzgârlı Sok. Ovehan
Kat: 3, Daire: 7
P. K. 582 — Ankara
18992 (Yazı İşleri)
15221 (İdare)

Fiatı: 60 Kuruş

Neşriyat Müşaviri :
Metin TOKER

İmtiyaz Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden Mes'ûl Müdür :
Yusuf Ziya ÂDEMHAN
*
Umumi Neşriyat Müdürü
Hamdi AVCIOGLU

Teknik Sekreter :
M. Nevzat ÜNLÜ
*
Karikatür :
TURHAN
*
Fotoğraf :
Hüseyin EZER
Osman ÖZCAN
ASSOCIATED PRESS
TÜRK HABERLER AJANSI
*
Klişe :
Doğan Klişe ATELYESİ
*
Müessese Müdürü :
Mübin TOKER
*
Abone Şartları :

3 aylık	**(12 nüsha)**	**:**	**6 lira**
6 aylık	**(25 nüsha)**	**:**	**12 lira**
1 senelik	**(52 nüsha)**	**:**	**24 lira**

*
İlân Şartları
4 renkli arka kapak (Tam Sayfa) : 350 lira
Kapak İçi 300 lira, metin sayfaları Santimi 4 lira.
*
Dizildiği ve ***Basıldığı Yer :***
Rüzgârlı Matbaa — ANKARA
Tel: 15221
Basıldığı tarih: 11.10.1956

Kapak resmimiz :
Dr. İbrahim Öktem
Bulutların üzerinde

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları

Muhalif partilerin ağzında iki kelime: Bejim meselesi! Muhalif politikacıların ağzında iki kelime: Rejim meselesi! Nihayet, aklı hakikaten başında vatandaşların ağzında iki kelime: Rejim meselesi! Rejim meselesi gittikçe tılsımlı hal alıyor. Gerçi sırtında yumurta küfesi hissetmedikleri için kolaylıkla kapı değiştiren bir kaç kişi, yeni buldukları ve artık onun iki adım gerisinde yürümeye başladıkları patronlarının himayesinde başka bir hava yaymaya çalışıyorlar. Onlara göre bu millet rejim meselesiyle zerrece alâkalı değildir. Bu millet iktidarı, müsbet hareketlerinden dolayı tatmaktadır. Kalkınma, imar, hamleler.. Muhalefet partileri de rejim meselesi diye sayıklamayı bir kenara bırakıp öteki işler Üzerine gayretlerini teksif etmelidirler. İktidarla o sahalarda yarışa ç kınalıdırlar. Platonik dâvalar terkedilmelidir. Bu sözler, burunları kaf dağında iken muvaffakiyetsizliğin şamarını suratlarına yemiş olan eskimiş politikacıların kendi kendilerini yiyip bitirirken yükselttikleri diş gıcırtılarıdır. Yoksa onlar da aslında pek âlâ bilirler ki bu memleketin 1 numaralı meselesi hakikaten rejim meselesidir ve büyük kütlenin bundan hoşlanmadığı efsanesi tem bel politikacıların muhayyelesinin eseridir. Politikacı odur ki inandığı kanaatleri büyük kütleye aşılamaya çalışır, bu yolda kendisine gösterilen sopadan korkmaz. Bunu yapacak yerde büyük kütlenin, beğenmediği kanaatlerini sırf rey kapmak maksadıyla benimseyenlere verilen isim politikacı değil, opportünisttir.

Bugün büyük kütlenin, Muhalefetin gayretleri sayesinde rejim meselesinin ehemmiyetini görüp anlamaya başladığı bir hakikattir. Yurdu dolaşan muhalif politikacılar başkente bir tek müşterek intiba ile dönüyorlar: Vatandaş rejim meselesinin ehemmiyetini idrak etmiştir. Zira aslına bakılırsa bu mesele hiç de platonik değildir. Hatta pek âlâ ileri sürülebilir ki bütün meseleler içinde bundan daha realisti yoktur.

Bu niçin böyledir? Sebebi gayet basit: Rejim meselesinin muallakta durduğu bir memlekette hiç bir müsbet teşebbüsün muvaffak olmasına imkân yoktur. Zira rejim meselesinin halli demek hükümet icraatının herkes tarafından tam bir serbesti içinde tenkidi, vatandaşların iktidar karşısında tamamile müsavi zaviyete girmesi, söz ve basın hürriyetinin teminat altına alınması demektir. O zaman hükümetlerin hataları da asgariye iner. Bugünkü Cumhurbaşkanı Celâl Bayar dün Muhalefet lideriyken "Hata işlemeyen hükümet istiyoruz" diyordu. Demokrat Partinin aynı ismi numara değişikliği ile taşıyan hükümetleri ise "hatayı görüp ondan dönmeyi" başlıca meziyetleri, saymaktadırlar. Bunun bin tane misalini göstermek kabildir. Sadece son aylar zarfında Millî Korunma Kanununun tatbikatı 4le ilgili kararların kaç defa değiştiğini göz ününde tutmak "hatayı görüp ondan dönme" meziyetinin kaç defa tatbik sabası bulduğunu gösterir. Liberasyondan Kalkınmaya, İstanbulun İmarından Bedelsiz İtha'âta, Enflâsyondan Deblokaja bir çok mesele iyi niyetle başlayıp aksak netice verdiyse, bunun sebebi rejim meselesidir. Rejim meselesinin halledildiği bir Türkiyede çekilen sıkıntılar asgariye inerdi. Halledilmiş rejimlerin meziyeti işte budur. Zannediliyor mu ki büyük kütle bunu anlamıyor?

Köylü başka hesapların da farkındadır. Eğer bugün kendisine hâlâ itibar ediliyor hissi uyandırılmak isteniliyorsa, eğer jandarma eski jandarma değilse, köyüne su geliyorsa bu, elinde büyük bir kuvvet bulunduğu içindir: Rey! O kuvveti kaybettiği gün, saçları kesilmiş Samsuna döneceğinden tamamile emindir. Rejim meselesinin halli ise, o reyin emniyetini sağlamak değil de nedir, lütfen söylenir m}?

Elbette ki herkesin müşterek ilk hedefi, rejim meselesinin halli olacaktır. Hürriyetlerimiz teminat altına alınınca milli dertlerimiz azalacaktır. O zaman hata işleyen hükümetlere yol görünecek ve onların yerine hata islememek için son derece dikkatli hükümetler gelecektir. Bütün partiler vatandaşa hitap bahsinde eşit hale girince iktidardakiler hakikaten müsbet işler nesinde koşacaklardır.

Rejim meselesinin halimi istemekten vaz geçmek! Hayır.. Bilâkis bunu büyük kütlenin en alt tabakalarına kadar indirmeye gayret etmek ve başta köylü, herkese anlatmak ki insan kıymeti ancak rejim meseleleri halledilmiş memleketlerde revaçtadır. İki baraj, ikl köprü, beş fabrika ile seçim kazanılsaydı, bir şehrin yollarla süslenmesi rey sağlasaydı 1950'de C.H.P. iktidarda kalır, hele İstanbul iktidara rey verirdi. Halk reyini D.P. ye rejim meselesini halletsin diye emanet etmişti; bütün hesapların altında, bazan tahteşşuurda yatan buydu. Nitekim D.P. nin o zamanki propagandası ne barajdı, ne şeker fabrikası.. Sadece Hürriyet idi.

1950'de onu vaad ettikleri için kazandılar; 1958'de onu vermedikleri için kaybedeceklerdir.

Saygılarımızla

AKİS

YURTTA OLUP BİTENLER

Hür. P.

İyi niyetli çocuklar

Bundan aylarca evvel bir gün, bir yemek masasının etrafında sekiz kişi buluşmuştu. Bunların dördü İngilizdi, dördü Türk.. Her iki gruptan bir kişi arkadaşlarına nazaran daha fazla itibar görüyordu. İngiliz olanı Büyük elçi Sir James Bowker idi. Türk ise Hür. P.'nin Genel Başkanı Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu. Diğerleri İngiltere Büyük elçiliğinin ve Hür. P.'nin ileri gelenleriydi. Lâf arasında Sir James Bowker, Fevzi Lûtfi Karaosmanoğludan Hür. P. teşkilâtı içinde Genel Başkanın rolünün ne olduğunu sordu. Manisa milletvekili gülümsedi ve yanındaki gençleri gösterdi:

"— Ekselans, dedi, ben bu gençlerin yere attıkları kibrit çöplerini toplarım".

Fakat bu haftanın başında Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu, aynı gençlerin döktükleri kibritleri toplamaya muvaffak olamadı. Hür. P. o gün acaip bir tebliğ neşrederek Muhalefet partilerinin işbirliği meselesini arap saçına çeviriyordu. Tebliğ üç gün süren hararetli müzakereler sonunda neşredilmişti ve Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlunun aklı selimi havaya maalesef hakim olamamıştı.

Pazartesi sabahı gazeteleri okuyanların düşünecek bir tek şeyleri vardı: Bütün kabahat Halk Partisindedir! Hakikaten bütün kabahat Halk Partisindeydi. Ama bugünkü tu tumu, Hür. P. nin muhtırasına cevabı, öteki Muhalefet partilerine karşı vaziyeti dolayısıyla değil.. Memleketi 23 sene idare tarzı yüzünden. Öyle bir idare tarzı ki vatanda siyaset adamı yetiştirmemişti. Çok partili hayata elimizde kâfi miktarda siyaset adamı yokken girmiştik. Bugün karşılastiğimiz müşküller, işte bundan doğuyordu. Hür. P. nin son tebliğinin satırları arasından çıkan tek mana da buydu. İyi niyet ve samimiyet bahsinde Hür. P. ni idare edenlerden daha yükseği, ahlâk bakımından daha temizi bulunabilir miydi? Ama siyaset sahasında birer amatör olmaları, onlara Hür. P. nin kısa mazisinde üçüncü büyük hatalarını işletmişti. Halbuki dünyada, -General Gruenther'e göre- amatörü profesyoneline tercih olunacak iki zümre vardı: Stratejler... ve kadınlar! Hakikaten politikada amatörlüğün iyi meyva vermediği, siyasî teşekkülleri müşkül mevkilerde bıraktığı bir kere daha görülüyordu.

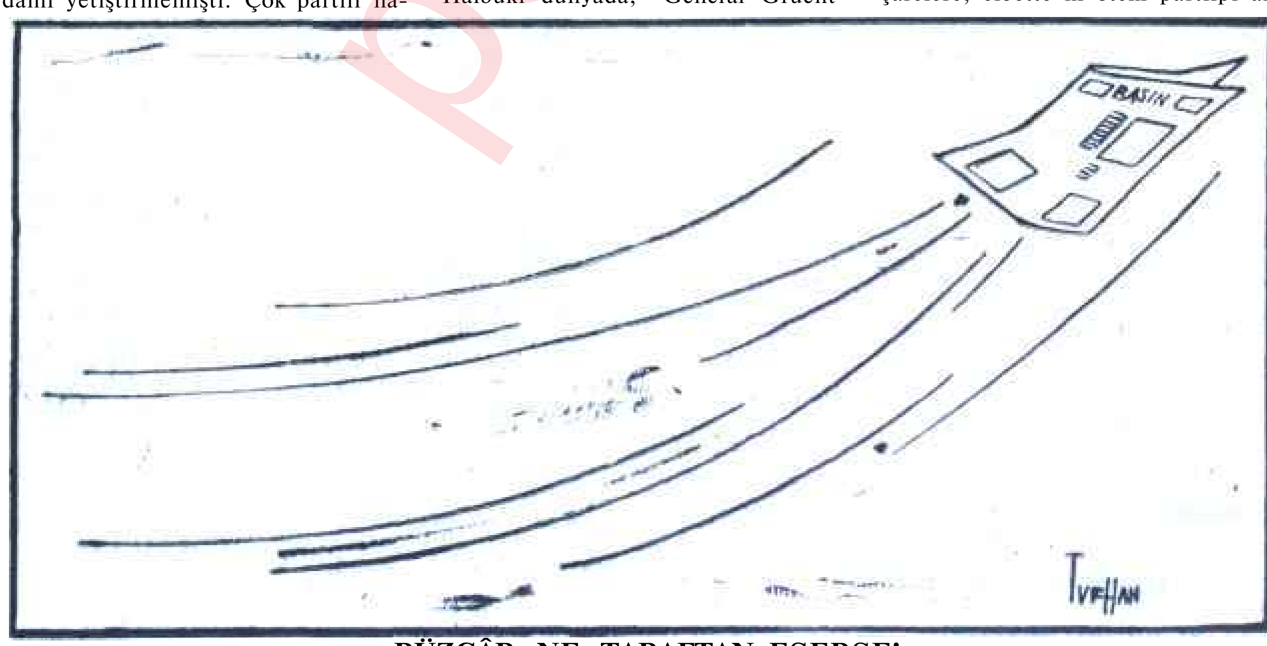

Turan Güneş
Şaşıran adam

19'lar ilk hatalarını parti kurdukları gün işlemişlerdi. -İkinci hataları umumî efkârın o günlerdeki alâkasını başka türlü tefsir- etmeleri, her şeyi olup bitti sanmalarıydı. Üçüncü hatalarını ise, C.H.P. nin cevabı karşısındaki tutumlarıyla yapıyorlardı. Bugün, içlerinden bir çoğu bunun farkında değildi; nitekim birinci ve ikinci hatalarını işlerken de aynı vaziyetteydiler. Ama sonradan bunları anlamışlardı; kısa bir müddet geçince üçüncü hatalarını da görecekleri muhakkaktı. Zira inkâr olunamazdı ki Hür. P. kurucularının müsbet işleyen birer kafası vardı. Ancak unutuyorlardı ki politikada çok hata, çabuk affedilmez.

Ateşli hatipler

C.H.P. nin cevabı geçen haftanın başında, pazar sabahı Hür. P. Genel Başkanına bizzat İsmet İnönü tarafından verilmişti. Parti ileri gelenleri hemen o gün metinden haberdar oldular. İlk intiba menfiydi. Bu, Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlunun da intibarıydı. Hakikat şuydu ki menfilik, beklenilenin bulunamamasından ileri geliyordu. Hür. P. gene bir hayal âleminin içine dalmıştı. Siyasî Akademinin azaları günlerce toplanmışlar, kanaatlerince rejim meselelerini halledecek bütün çareleri bulmuşlardı. Bir program hazırlamışlardı, öteki Muhalefet partilerine de bu programa katılmak şansını lütfetmişlerdi. Bu kadar parlak zekânın bulduğu çarelere, elbette ki öteki partilpr an-

RÜZGÂR NE TARAFTAN ESERSE!.

A L A T U R K A L I K

Metin TOKER

Konyada bir konuşma yapıldı. Bu konuşma karşısında hayret ettiğimizi saklamak imkânsızdır. Sakınış, Konyada neler söylenmiştir:

"— Biz memleket için, büyük dâva için çalışıyoruz. Eğer istenir ve gerekirse 28 mebusu bulunan Hür. P. bu ulvi dâva uğrunda kapısına kilit asmayı bile göze almıştır. Eğer icap ederse, isterlerse bizler 1958 seçimlerinde namzetliğimizi koymayalım. Bu sözümüz Partimizin sözüdür. Çünkü 'bizler, ekserisinin yaşı kırkı geçmemiş genç insanlarız. Hayatlarımızı 1954'ten evvel ne ile kazanıyorsak, 1958'den sonra da aynı şekilde tanzime hazırız".

Bunu, bir başkası şöyle tasdik etmistir:

"— Evet, bu rejim dâvasının halledilmesi için fert olarak da, parti olarak da bütün riski göze almış bulunmaktayız".

Bu sözler belki hayranlık uyandırır. Böylesine asalet, böylesine feragat, böylesine tevekkül belki bir çok gözden yaş da akıtır. "Ne güzel heyecan, nasıl vatan aşkı" da dedirtir. Ama hayran kalacak, göz yaşı akıtacak, yüreği paralanacak olanlar, hiç şüphe etmeyiniz, Demokrasiyi batılı manasıyla değil, bir başka türlü anlayanlar arasından çıkacaktır. Ötekiler sadece hayret edeceklerdir: Bu sözler İbrahim Öktemin ve bilhassa Turan Güneşin ağzından dökülüyor, diye.. O İbrahim Öktem ve bilhassa o Turan Güneş ki, şimdiye kadar politika hayatımıza batıdan rüzgârlar getirmiş, olarak bilinirlerdi.

İnsanlar kendi fikirlerinin ve men subu bulundukları siyasi teşekküllerin prensiplerinin doğruluğuna, temizliğine, gerçekleşmesi lüzumuna ya inanırlar, ya inanmazlar. İnanırlarsa, yukardaki neviden lâf lar ekmezler. İnanmazlarsa, kanaatimizce ortaya hiç çıkmamaları gerekir. Lütfen söyler misiniz, bu hasıl Demokrasidir ki kurulması Hür. P.'nin kapısına kilit vurulmasını, ya da İbrahim Öktem, Turan Güneş gibi memleketin hakikaten ihtiyaç hissettiği politikacıların bir kenara çekilmesini gerektirsin. Buna Demokrasi değil, şahsi arzulara bağlı bir rejim denir.

Ama böyle sözler »atfederken İbrahim Öktemin de, Turan Güneşin de nasıl bir kompleks içinde bulunduklarını sezmenin imkânı yoktur. İktidar kendilerini şahsi ihtiras gütmekle itham etmiştir ya, İktidar partilerini vefasızlıkla suçlandırmıştır ya, İktidar Hür. P. hareketini bir ihanet olarak vasıflandırmıştır ya.. Konyadaki sözler, kim senin inanmadığı, aklı başında bulunanların metelik vermediği e iddialara cevaptır, onların yalanlanmaşıdır. Halbuki yalanlamaya kalkıştınız mı, politikada iddiaların sonu gelmez. Mesele, kompleksin içine hiç düşmemektir. İktidar çevrelerinden bin defa bir ses yükselmiştir: Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu lider olmak istiyor, D.P.'den o maksadla ayrılmıştır! Şimdi, karşı taraftan böyle dendiği için Hür. P. mensupları, faydasına ve lüzumuna inandıkları hakle Fevzi Lûtfi Karaosmanoğluyu Genel Başkanlığa seçmeyecekler miydi? Farzediniz ki Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu lider olmak istemiştir. Ne var bunda? Fenalığı nerede? Lider olmak istemek, kabahat midir? Karşı taraftan başka sesler de gelmiştir: Hür P.'ni kuranlar D.P. listelerinden milletvekili seçilmişlerdir, madem ki. DP. den ayrılıyorlar milletvekilliğini de bırakmaları gerekir! Böyle söylenilir söylenilmez Hür. P.'nin 28 milletvekilinin boyun eğmeleri mi gerekirdi?

"Eğer icap ederse, isterlerse bizler 1958 seçimlerinde namzetliğimizi koymayalım". Hayır! Bu, batıda, duyulan bir taviz değildir. Kim isterse İbrahim Öktem ve Turan Güneş namzetliklerini koymayacaklardır? Karşı taraf mı? Karşı tarafın arzusunun bu olduğu ortadadır. İbrahim Öktem namzetliğini koymasın, Turan Güneş de, Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu da, Fethi Çelikbaş da.. Ve Kasım Gülek de, Osman Bölükbaşı da tabii ve bilhassa İsmet İnönü de.. Bunlar, değil kıymet vermek, üzerinde bile durulacak meseleler değildir. Memlekete hizmet etmek isteyen, bir takım fikirlerini tatbik arzusuyla yaman herkes milletin karşısına çıkacaktır. Beğenilen seçilir, beğenilmeyen seçilmez.

Hele, Partinin kapısına kilit asmak nasıl lâf? Rejim dâvasının halledilmesi için partilerin kapısına kilit asılmaz. İnsan aklı böyle bir ihtimali almaz. Demek bir gün bir adam çıkacak ve diyecek ki: "Eğer Hürriyet Partisinin kapısına kilit asarsanız ve siz İbrahim Öktemle Turan Güneş 1958 seçimlerinde namzetliğinizi koymazsanız ben rejim meselelerini hallederim". Buna rejim meselelerini halletmek değil, rejimi boğmak denir. Bejim meselelerini millet, halletmek istemeyenlerin direnmelerine rağmen inandığı liderlerin idaresinde halledecektir. Turan Güneş namzetliğini koymayacak. Peki kim koyacak? Şimdi .Muhalefet partileri bu neviden şahıs fedakârlıkları, karşı tarafın "ağzım kapatmak" için girişilecek taviz yarışları, içine düşülen komplekslerin tedavisi gayretleri pahasına mı anlaşacaklardır? İşbirliğine hazır olduğunu ispat için seçilecek en alaturka yol, İbrahim Öktemin ve Turan Güneşin Konyada tutmuş göründükleri yoldur.

İbrahim Öktem samimi surette inanıyor mudur ki Turan Güneşin namzetliğini koyması rejim meselelerinin hallini güçleştirir? Turan Güneş samimi surette inanıyor mudur ki, İbrahim Öktemin milletvekili olması bir handikaptır? Eğer bayırsa, feragat ve fedakârlık nümayişine ne lüzum var? Vazife kabul etmemenin asalet sayıldığı bölge, bugünkü dünyada sadece doğudur. Zira işin aslına bakılırsa, sadece doğuda vazife makamları keyif çatma yeri sayılır. Bizim istediğimiz, yarın iş başına öyle insanların gelmesidir ki bu zihniyeti değiştirsinler. Yoksa vazife kabul etmeme yarışına girişmesinler. "Şimdi ne o* lacak? Koalisyon halinde seçimler, kazanılma. Turan Güneş ve İbrahim Öktem şahsî bir hırsa sahip bulunmadıklarım ispat için vazife kabul etmeyecekler! Eee, Fethi Çelikbaş vazife kabul edip de şahsi hırs sahibi olduğunu mu gösterecek? O da bir kenara çekilecek.. Ya Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu? O, D.P. li hasımlarının haklı bulunduklarını mı ispat edecek? Hayır! Karaosmanoğlu da, "işte, seçimler kazanıldı, ben çiftliğime dönüyorum" diyecek? Arkadan Bölükbaşı, arkadan İnönü "biz hiç bir vazife kabul etmeyeceğiz" diye ilân edecekler. Lütfen söyler misiniz, ya vazifeyi kim yapacak?

Bu alaturkalık, İstiklâl Harbini takip eden ilk yıllarda bir taktiğin maskesi olarak bir defa daha ortaya atılmıştı. İşte, deniliyordu, askerler memleketi kurtardılar; eğer samimi idilerse, Sultam devirip yerine geçmeği tasarlamadılarsa çekilip giderler!. Ama Atatürk bir batılı adamdı ve her batılı adam gibi biliyordu ki kafasında tatbik edecek fikri bulunanlar böyle demagojilere kulak asmazlar. İktidar hırsı! Elbette, iktidar hırsı. Ya, ne olacaktı? İktidara gelmeden kafasındaki fikirlerin tatbikini sağlayan bir usul keşfedilmiş midir? Ama iktidara bunun için gelmek, kafanın arkasında başka niyetler saklamamak.. İşte; özlenen budur. Rejim meselesi, hep beraber iktidara gelinerek halledilecektir. Turan Güneşi ile, İbrahim Öktemi ile...

Hele Turan Güneşin pek âlâ bilmesi lazım gelir ki inandığımız Demokrasinin aradığı ne feragat, ne fedakârlık, 'ne tevekküldür. İnandığımız Demokrasinin aradığı bir tek şey vardır: Medeni ve siyasi cesaret.

cak katılabilirlerdi. Hür. P. hemen mutabakat istiyordu. Hatta, bir de tarih koymuştu. 30 eylülden sonraya kalacak cevaplar nazarı itibara alınmayacaktı. 80 eylülden evvel gelecek cevaplarda da "bulduğunuz bütün çareler pek mükemmeldir efendim" denilmezse, Hür. P. nde hiddetin uyanacağını bir hafta sonra herkes anladı.

Hakikaten C.M.P. teklifi pek ciddiye almamıştı. Genel İdare Kurulu 12 Ekimde toplanacaktı, o zaman teklif görüşülecekti. Buna mukabil C.H.P. Muhalefet partileri arasında işbirliğini samimi surette istediğinden İsmet İnönü evvela Genel İdare Kurulunu, müteakiben de Parti Meclisini toplantıya çağırmış, Hür. P. nin muhtırasını müzakereye koymuş, menfi olmayan bir de cevabın zamanında verilmesini sağlamıştı. Fakat cevapta, tabiatile, "bulduğunuz bütün çareler pek mükemmeldir efendim" denilmiyordu. C.H.P. nin de kendisine ait mülâhazaları, teşkilâtı bakımından mükellefiyetleri, nihayet fikirleri ve kanaatleri vardı. Hür. P. her halde kendisini parlak fikirlerin ve doğru kanaatlerin inhisarcısı addetmiyordu. C.'H.P,.nin cevabının bir tek manası mevcuttu: Prepsip itibarile işbirliğini biz de zaruri buluyoruz, teklif yapmanız yerinde olmuştur, oturup konuşalım! Cevabın bundan daha müsbetini düşünmek, ancak amatörlüğün delilini teşkil edebilirdi.

Halbuki Hür. P. nin İstanbuldaki merkezine, -Recep Pekerin evi-, sanki bir bomba düşmüştü. Ateşli hatipler derhal Anadoluya çıktılar ve C.H.P. ye ver yansın ettiler. O hatipler ki başka bir partinin lideri, Osman Bölükbaşı. Hür. P. ne tarizde bulunduğunda "Muhalefet partileri birbirlerini kötüle memelidirler" diye feryat etmişlerdi. Ateşli hatiplerin başında Genel Sekreter İbrahim Öktem ve Turan Güneş geliyordu. Ama bunun pek basit ve pek çocukça bir sebebi vardı.

Aleyhtekiler ve lehtekiler

Hür. P. nin ilk muhtırasının hazırlanması kolay olmamıştı. Hür. P. işbirliği fikrini İttifak halinde benimsemiyordu. Kurucular arasında görüş ayrılıkları vardı. İçlerinden bir kısmı ötekileri C.H.P. nin kuklaları olmakla suçlandırıyordu. Kanaatlerince işbirliği. Hür. P., nin gelişmesini güçleştirirdi. D.P. mütemadiyen Hür. P. ni İsmet İnönüyü yeniden İktidara getirmeye çalışmakla itham etmiyor muydu? C.H.P. ile işbirliği yapmak bu ithamlara hak verdirirdi. Böyle görüşlere karşı, en ziyade iki kurucu cephe almıştı: İbrahim Öktem ve Turan Güneş. Gerek İbrahim Öktem, gerekse Turan Güneş memlekette İsmet İnönüye ve C.H.P. ye karşı bir husumet olduğu iddiasının hayal mahsulü olduğunu belirtmişler, bilhassa Turan Güneş bunun aritmetik delillerini vermiş, C.H.P. nin son derece kuvvetli olduğunu belirtmiş, iktidarı almak için işbirliğinin zaruri bulunduğunu ortaya koymuştu. Kendisini İbrahim Öktem hararetle desteklemişti. Karşı tarafta bilhassa Ekrem Alican ve arkadaşları vardı.

Hem. unutulmamalıydı ki Hür. P. içinde bir kaynaşma, işin başından beri mevcuttu. Bir çok kurucu, bir kaç kişinin partiyi istedikleri yere sürüklediğinden şikâyetçiydi. Bir zümre hakimiyetinin kurulmasına mü saade etmemek lâzımdı. Şahsi kırgınlıklar zaman zaman tatsız neticeler veriyorduk Meselâ Feridun Ergin kendisini Hür. P. nden ayrılmış sayıyor ve toplantılara katılmıyordu. Yaz ortasında çıkan ihtilâf bir türlü yatıştırılamamıştı. Gerçi bunlar bir aile içindeki hır-gür mahiyetindeydi, ama yapılan iş. siyaset olduğundan herkes tedbirli davranıyordu. CHP. nin cevabı gelince, İbrahim Öktem ve Turan Güneş kendilerini müstakbel tarizlerin 1 numaralı hedefi olarak gördüler. Bundan kurtulmanın çaresi ise, Anadoluya çıkıp C.H.P. nin aleyhinde bulunmaktı. Nitekim başta Konya, bir kaç şehri dolaştılar ve Osman Bölükbaşının yaptığı gibi onlar da C.H.P. nin ve şahsen İsmet İnönünün aleyhinde bulunmayı marifet saydılar. Hem de bu çok çocukça işi çok çocukça yaptılar. C.H.P. ne buldukları kabahat şuydu: İktidara gelmek istiyordu! Bir muhalif partinin iktidara gelmek istemesinden daha tabii, acaba ne olabilirdi?

Fakat Hür. P. Genel Merkezinde, C.H.P. nin cevabına karşı partinin tutumu dahi: henüz resmen belli olmamışken iki milletvekilinin "Osman Bölükbaşı taktikleri"ne başvurması iyi karşılanmadı.. İbrahim Öktem ve Turan Güneş muaheze edildiler.

Karışık bir tebliğ

Geçen haftanın sonunda Hür. P. mesûlleri Ankarada Menekşe sokağının başındaki yeni merkezlerinde işte bu hava içinde toplandılar. Hatipler ateşlerini orada döktüler. C. H. P. bu kadar parlak fikirleri niçin okluğu gibi kabul, etmemişti, niçin işi müzakereye bırakmıştı? - Bu, bir suiniyetin ifadesiydi! Zaten C.H.P. işte böyleydi!, Hür. P. tek başına mücadele etmeliydi. Baksanıza, İsmet İnönü dahil, CHP. liler hiç de uysal değillerdi! Düşününüz, Hür. P. mensupları toplanıyorlar, o kadar emek vererek rejimi kurtaracak bütün tedbirleri -Herde' kurulacak Meclisin çalışma müddetine kadar- bulup ortaya koyuyorlar da CH.P. hâlâ "görüşelim" diyor. Bu, nasıl olabilirdi ?

Bu garip ve demagojik mütalealan Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlunun aklı selimi dağıtamadı. Lider yalnız kalmıştı. Halbuki Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu müzakere talebinin nazarı dikkate alınmasını istiyordu. Nitekim Bulvar Palas otelinin yanındaki binada bu tartışmalar, cereyan ederken, o, fikrini soran gazetecilere "Ben ümidvarım" dedi. Ama ortaya çıkan, acaip bir tebliğden başka şey

Kapaktaki politikacı

Dr. İbrahim Öktem

1954 seçimlerinin arifesinde, yoklamaların yaklaştığı o hararetli günlerde, Bursa D.P. il teşkilâtı listesine Memleket Hastahanesinin Başhekimini de almak için-bir hayli gayret sarfediyordu. O tarihlerde Bursa Memleket Hastahanesinin Başhekimi, Operatör İbrahim Öktem'di. İbrahim Öktem çok mahir bir operatör olarak şöhret yapmıştı. Yurdun en uzak köşelerinden, onun neşterinden şifa aramaya gelenler oluyordu. Hakikaten onun zamanında Bursa Memleket Hastahaneai intizam ve temizlik bakımından diğer devlet hastahanelerde örnek olacak bir hale gelmiş ve hastalar için çile doldurulan, eziyet çekilen, bir yer olmaktan çıkarak derde. derman bulunan bir şifahane olmuştu. Böyle bir başhekim dünyanın neresinde olursa olsun elbette sevgi toplardı. İşte Bursa D.P. teşkilâtı, bu sevginin mahreki olan operatörü almakla listesine kuvvet kazandıracağını biliyordu. Nitekim adaylığı kabul eden İbrahim Öktem, yoklamaları rahatça atlıyarak, 1954 seçimlerinde Bursa milletvekili olarak B.M.M. ne girdi.

Bundan 52 yıl önce Karaman'da hali vakti yerinde bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gözünü açan İbrahim Öktem, 1954 seçimlerinde milletvekili seçildiği ana kadar fiilî politikaya fazla bir alâka duymamış, bu saha ile ilgilenmemişti..

Fakat milletvekili seçilince mesleğim bir yana bırakıp politikanın içine girmek zorunda kaldı. Hele "İspat hakkı" tasarısına imza koyması ve onu takip eden hadiseler, Hür. P. nin kurulması onu politikanın tam ortasına itti ve orada bıraktı. 1954'ün sevgili başhekimi kendini bir anda bir muhalefet partisinin genel sekreteri olarak politika girdaplarının tam ortasında buldu. Vazife cidden çok ağırdı, tecrübeye ihtiyaç gösteriyordu. Fakat İbrahim Öktem de Hür. P. li bir çok arkadaşı gibi politik tecrübeden mahrumdu. Bu tecrübesizlik zaman zaman kendim açığa vuruyordu -Geçen hafta Konyada olduğu gibi-. Bereket Hür. P. nin muvaffakiyet şansı tecrübe kadar aklı selime İhtiyaç gösteriyordu ve İbrahim Öktem ile arkadaşlarının bundan mahrum olduğu iddia edilemezdi.

Ekrem Alican

Her şeye samimi muhalif

olmadı. Tebliğde küskünlük ifade ediliyordu. Niçin? C.H.P. Recep Pekerin eyinde hazırlanan parlak fikirleri olduğu gibi kabul etmedi, diye.. Türkiyenin bir çok vilâyetinde henüz teşkilât dahi kuramamış olan Hür. P. eski ve köklü. C.H.P. nin "seçimlerde müsavat" fikrini müzarekere mevzuu saymış olmasına kızmıştı! Müzakere ne demek ? Hür. P. "müsavat" diyordu müsavat kabul edilecekti.. Hür. P. başka lâf istemiyordu! Tebliğde samimiyetten çok bahsedildi. Fakat metnin sonuna gelindiğinde insanın aklına bir tek sual takılıyordu: Madem ki Hür. P. işbirliği mevzuunda samimidir, o halde C.H.P. nin "müzakere edelim" demesine neden bu Radar hiddetleniyor? İnsanlar konuşa konuşa anlaşmazlar mıydı? Karşılıklı nota ile anlaşmak da nerede görülmüştü? Hür. P. niçin bir masanın başına oturmak istemiyordu? Bunu anlamak mümkün değildi. Hele "biz tek başımıza iktidara gelmek heveslisi- değiliz, oturup konuşalım" diyen C.H.P. cevabının neresinin menfi olduğunu anlamak için ihtimal ki mutlaka bir Siyasî Akademi azası olmak lâzımdı.

Ama Hür. P. kurucuları, iyi niyetli amatörlerdi ve hep bulutlar arasında dolaşıyorlardı. Üçüncü hataları ile o kadar halisane şekilde arzuladıkları Demokrasiye ve rejim meselelerinin halli dâvasına tamiri çok güç bir zarar veriyorlardı. Tebliğden sevinç duyan iki kişi olmalıydı: Adnan Menderes ve Osman Bölükbaşı, Hür. P., D.P. Genel Başkanının partisi içindeki mevkiini bir defa daha kuvvetlendiriyor, C.M.P. nin vereceği- cevabın, da mucip sebebini eliyle hazırlıyordu. Ama kabahat gene C.H.P. de idi; tam 23 sene bu memlekette siyaset adamı yetişmesine' imkân vermemişti. Eldeki bundan ibaretti.

C. M. P.

Kasılan adam

Bu haftanın başında Bilecikte, hayatından memnun bir adam vardı. Adı Osman Bölükbaşı idi. Hayatından memnun bulunması için bütün sebepler mevcuttu. Bir yandan iktidar, öteki yandan Muhalefet, herkes onun ekmeğine yağ sürüyor görünüyordu. Aslına bakılırsa üstad, üstü yağla dolu sandığı dilimi ağzına götürdüğünde bunun bir kuru kabuk olduğunu anlayacaktı ama, hiç olmazsa şimdilik hayaller içinde kendisini ve taraftarlarım avutuyordu. ilk seçimlerde iktidar onlarındı. Eh, iktidar alınınca Osman Bölükbaşı da elbette ki Cumhurbaşkanı olacaktı. Türkiye Devletinin dördüncü Cumhurbaşkanı Osman Bölükbaşı! Kelimelerin ne tatlı bir sesi vardı. Kabine meselesi de halledilmişti. C.M.P. Genel başkanı,, partisinden devlet adamı çıkmayacağı yolunda iddialar ileri süren münasebetsizlerin ağzının payını vermiş ve isterlerse elli tane hükümet kurabileceklerini bildirmişti. Bu elli kabine hep birden kurulsa o kadar iyi olacaktı ki.. C.M.P. iktidara gelecekti ve her şey halledilecekti. C.M.P. halkın ve fakirlerin partisiydi. Milletin ümidi, Osman Bölükbaşının eteklerindeydi. Rejimi tek başına o kurtaracaktı. Zira C.M.P. kudretli bir siyasi teşekküldü. Osman Bölükbaşı Bilecikte bunun yeni bir delilini ifade etti. Baksanıza, C.M.P. katılmadığı için Muhalefet partileri anlaşamamışlardı. Genel Başkan çıktığı kürsüden bunu güzel güzel belirtti. Bu memlekette artık C.M.P. siz hiç bir şey yapılamıyordu! C.M.P. her şeydi..

Hakikaten Hür, P. nin C.H.P. nin cevabı karşısında garip tutumu meydana çıktığından beri Osman Bölükbaşıyla beraber dolaşan gazeteciler Genel Başkanda bir değişiklik sezmişlerdi. Kırşehir Milletvekilinde muvaffak olmuş, daha doğrusu kendisini muvaffak olmuş sayan bir adamın çalımlı hali vardı. İşbirliği mevzuunda güttüğü politikadan memnun görünüyor, bir yandan C.H.P. yi, diğer taraftan Hür. P. ni kötülüyordu. İşte, C.H.P. buydu. Kendisi, İsmet İnönüyü 1954 seçimlerinde denemişti. C.H.P. nin ipi ile kuyuya inilmezdi. Ama, Hür. P. de bundan başka bir şey değildi. Hür. P!. Güldürmesinlerdi. Osman Bölükbaşıyı. Daha dün, o partinin kurucuları D.P. nin ve Adnan Menderesin 1 numaralı taraftarları değil miydiler? Her icraatta onların mesuliyeti yok muydu? Şimdi, başka hava çalıyorlardı. Üstelik partileri de parti değildi. Çocuk, ölü doğmuştu. Bu acaip nesne tutmuş, koca C.M.P. ile işbirliği istiyor, üstelik müsavat talep ediyordu. C.M.P. neredeydi. Hür. P. nerede? C.M.P. iktidarın 1 numaralı namzediydi ve memleket onun işbaşına gelmesini bekliyordu.

İşte bu haftanın başında, C.M.P. nin bazı çevrelerinde esen hava buydu.

Yanıltan zevahir

Hakikaten Hür. P. nin tavrı C.M.P. içindeki İşbirliği taraftarlarının işini çok zorlaştırmıştı. C.M.P.'de böyle bir mücadele uzun zamandan beri devam ediyordu. İşbirliği aleyhinde sarf edilen abuk subuk lâfların hakiki mahiyeti pek çok aklı başında C.M.P. linin gözünden kaçmıyordu. İşbirliğine muhalefet havası, tamamile suni şekilde yaratılmıştı ve bunun körüğü "tek başına iktidara gelme" efsanesi idi. Yoksa bu memlekette, bu şartlar altında C.M.P. nin iktidara geleceğini sanmak için bir insanın bütün hayatı boyunca sadece çocuk masalı okumuş olması gerekirdi. Hatta o bile, kâfi değildi. Ama "İşbirliğine muhalefef'i siyasi âlet yapmak isteyenler çok konuşuyor, ötekiler susuyorlardı. Meselâ Tahtakılıç, meselâ Arna, meselâ Aldoğan, meselâ Batur... Mesele aslında bundan ibaretti.

Konuşanların başında, gene Genel Sekreter Abdurrahman Boyacıgiller vardı. Abdurrahman Boyacıgiller bir mahkemeden hapis hükmü yemişti ve dosyası Temyizdeydi. Genel Sekreterin, muhalif partilerin birleşmesini önlemek babında faydalı hizmetler gördüğü ortadaydı. Bul hizmetler es ziyade, Muhalefetin işbirliği yapması ihtimali karşısında gece uykusu kaçanlaraydı. Abdurrahman Boyacıgiller bu politikanın şampiyonu kesil-

Suphi Batur

Boğazınız mı ağrıyor ?

PLANI UNUTANLAR

Haftalardan beri bekliyoruz. Basınımız ve mütehassıslarımız, İstanbulda cereyan eden hadiseler karşısında ikaz vazifelerini yerine getirsinler diye.. Hayır! Basit sokak adamının ağzına yakışan "Canım, pek âlâ iyi oluyor; bunu başka türlü yapmama imkanı yoktu. Vurursun Kazmayı, açarsın yolu. Adamlar mükemmel icraat yapıyorlar, İstanbulun eli yüzü temizlenecek" cümleleri, hazindir, en büyük gazetelerimizin fıkra, hatta başmakale sütunlarına yerleşmiş bulunuyor. "İstanbulun imarı lüzumu" 114 "İstanbıılun bu şekilde imar edilemeyeceği" hakikati, çok zaman kasten, birbirine karıştırılıyor ve ekserimiz garip bir kompleks içinde şaşkın, bakıyoruz. Bu ruh haletinde, son Kanunlarla memlekette yaratılan psikozun isini görmemek mümkün değildir ama bu bizleri, vazifelerimizi yapmaktan alakoymamalıydı.

İstanbuldaki son imar gayretleri metod ve ilim bakımından Şimdiye kadar alışılagelen zihniyetten pek farklı değildir. Bu en büyük şehrimizde yapılmak istenenler, daha ziyade politik endişelerin mahsulüdür. Teknik Üniversitede Şehircilik öğretmeni Prof. Oelsner, bugün susan talebelerine "Gittiğiniz şehirlerde uğraşacağın» en çetin dâva Belediye Reisinin kurnazlığı ve mahalli gayeleri olacaktır" derdi. İstanbulda yeni faaliyetlerin -bunların ne kadar süreceği hakkında fikrimiz yoktur- "memleket sathındaki kalkınma"nın bir parçası olarak gös terilme gayretlerine bakılacak olursa Prof. Oelsner'in bahis konusu ettiği endişelerin idare cihazımıza hâkim olduğunu kabul etmek gerekir. Prof. Oelsner, beş yıl evvel red ve inkâr edilen bir mütehassıslar plânının nasıl kolaylıkla ayni zevat tarafından sırtlandığını ve vaktiyle "vatandaşın mukaddes mülküne tecavüz" feryatlarıyla, her türlü ilmî müdahaleyi durduran politikacıların bugün nasıl yeni teranelerle kolları ters olarak sıvadıklarını görecek kadar yaşamamıştır. Fakat sağ olsaydı, engin tecrübe yıllarına rağmen, profesörün hayretle çok yeni şeyler öğreneceği muhakkaktı...

Hayal ve hakikat

İstanbuldaki son gayretlerin, dikkati; başka taraflara çekme ve halk efkârını meşgul etme politikasıyla beraber yürütüldüğüne inanmamız için bütün saydığımız sebebler kâfidir. Son faaliyetlerin İstanbulun bütçesi içindeki payı bilinmedikçe ve millî ekonomimiz iştirak nisbetinden veya devlet bütçesinin tamamlayıcı kaynaklarının hacminden kimsenin haberi olmadıkça, hele iktisadi gelişme tempomuz içindeki öncelik derecesi hakkında en yetkililerin dahi fikri bulunmadıkça bu inancımızda ısrarlı kalacağız. Kaldı ki Başbakanın son demeci, bu inancımızı kuvvetlendirecek mahiyettedir. Şimdiki Millî Savunma bütçemizin 1950'deki bütçenin tamamına eşit okluğunu söyleyen Başbakan, iktisadî zorluklarımızın istikametini göstermek istemiş. Yalnız Başbakanın unuttuğu "bir kaç nokta" o zamandan beri paramızın döviz karşılığı kıymetinden üç misli kaybetmiş olması, enflâsyonun bütçeyi şişirmesi ve bugün bunu hatırlayıp hakiki bir kıyaslamayı yapacak olanların mevcudiyetleridir. Yine bizim bildiğimize göre programa tâbi olan memleketlerde imar ve inşaat işleri, deflasyon zamanlarında ele alınır. Beş altı yıl önce imkânlarımızın daha bol, kaynaklarımızın daha verimli, paramızın daha kararlı bir zamanında bu işlerin durdurulup garip bir gelişme felsefesi ile enflâsyon yıllarının seçilmesinin hikmeti henüz belli değildir. Bize kalırsa bu durum "Bize plânsızsınız diyorlar; rica ederim arkadaşlar. Hangi fabrikamızın plânı yoktur?" şekillide beyanat veren politikacılar devrine has bir incelik tir...

Son iki üç yılda çetin iktisadî sıkıntıların baş göstermesi, gelişmenin duraklaması, millî gelirin düşmesi ve dış politikanın başarısızlığı karşısında prestiji her şeyden önce tutanlar için, halk efkârını yeni ve gösterişli hamlelerle meşgul etmek başlıca kaygı haline gelmiştir. Bu kaygı "Yeni bir şehir yaratacağız; İstanbulu yeniden fethedeceğiz..." tarzında ciddiyetten uzak, mesnetsiz, perakendeci bir zihniyetin mahsulü, boş iddialar ve irrasyonel, ölçüsüz makalelere kadar gitmiştir. Fakat bir iki yıl evvelki "Vatan sathında kalkınma" veya "Cezbe halindeki parti" nevinden literatür örneklerini hatırlayanlar, şimdi de olup bitenleri sabırla takip etmektedirler..

Yirminci asırda, değil büyük şehirlerin, kasabaların dahi imarı ve idaresi bir kişinin ilham ve arzuları ile yapılmamaktadır. Cezbe halinde bile olsa bir zat, elinde baston, şûrası açılsın, burası yıkılsın diye teknisyenlerin emekleri, çalışmaları nazarı itibara alınmadan, anketler ve araştırmalar yapamadan keyfi emirler verip, şehircilik mütehassıslığına özenemez. Devrimizde Şehircilik iktisatçıların, sosyologların, mühendislerin, hukukçuların koordine bir şekilde uzun ve çetin araştırmalarım isteyen, müsbet ilim metotlarına öncelik tanıyan ve herşeyden evvel milli ekonominin temposu içinde düşünülecek olan "ciddi" bir iştir.

"Ava Caesar..."

Yakın tarihe kadar krallar, imparatorlar bilhassa başkentlerinin imar ve gelişmesiyle -daha ziyade politik endişelerle ve gösteriş maksatlarıyla- meşgul olmuşlar veya öyle görünmek istemişlerdir. 17 nci yüzyılda İngiltere kralları, 1 inci ve 2 nci Şar!, Fransa kralları 4 ündü Hanri, 14 üncü Lui, Prusya kralı büyük Frederik, Rusyanın Petersburg'unu yapan Deli Petro, geçen yüzyılda da 3 üncü Napolyon tarihe "belediyeci hükümdar" olarak geçmiştir. Fakat Sezar ve Ogüst'ten bu yana bir çok tiranlar, diktatörler de şehirlerin mimarisi veya gelişmesiyle uğraşmağa kalkmışlardır. Hitler Almanyası, bütün gücüne ve imkânlarına rağmen ruhsuz, karanlık, ilhamsız ve fonksiyonel olmayan bir mimari üslûbu benimsemiş; Stalin'in Rusyası bugün türlü hücumlara maruz kalan gülünç Victorian stili yıllarla muhafaza etmiş; Mussolini ise şehircilerin ve arkeologların ittifakla teslim ettikleri- gibi Roma'yı katletmiştir. Franko Madridin iskânı işini eskisinden daha güç hale sokmuş, rejimin zenginleri ve fakirleri, "zadegan" ile "avam" büsbütün ayrı dünyalarda yaşamaya başlamışlardır. Diktatörler içinde, yine en iyi notu alan 3 üncü Napolyon olmuştur. Fransız imparatoru, hükümet darbesinden sonra Parisin imarını vali Haussmann ve uzmanlarına tevdi ederek, ilme ve ihtisasa saygısını göstermiştir. Bir asırdan beri pek az değişen, Paris, bugünkü halim Haussmann ve yardımcılarının emeğine borçludur.

Devrimizde hakiki liderler ve devlet adamları, şehir veya bölgelerin imarını, âmme hizmetlerinin planlaştırılmasını, millî ekonomi içindeki pay ve yönlerini ihtisas kurulları na bırakmışlar ve kendileri için prestij ve propaganda imkânları aramamışlardır. Yeni baştan bir devlet kuran ve hemen herşeye sıfırdan başlayan Atatürk bile Ankaraya Yansen ve Taut'u, İstanbula Prost'u getirerek kendilerine tamamen bağımsız çalışma şartları temin etmiş, ne Ankarayı ne İstanbulu "yeniden fetih"e sevdalanmıştır.

Asıl mesele

Teknisyenlerin tahminlerine göre bugün İstanbulda 600-450 bin vatandaş gayri sıhhî şartlar içinde ikamet etmektedirler. Fakat bunların 200-220 bini Orta çağı andırır

PLANI HATIRLAYINCA...

Aydemir BALKAN
(Yüksek mimar)

şekilde yaşamaktadır. -Ba arada nerede, nasıl ikamet ettikleri belli olmayan onbinlerce vatandaş bulunduğunu da ilâve edelim. Su, sıhhi tesisat, ısıtma gibi en basit ihtiyaçlar, meskenlerimizin dörtte üçünde ya tamamen yoktur veya ilk çağlardaki vasıtalarla yapılmaktadır. İstanbulun iskan politikası son beş yılda tamamen başıboş bırakılmış, şehir spekülatörlerin elinde göz göre göre dağlara, tepelere taşınmıştır. Mesul insanlar hiç bir önleyici tedbir almamışlardır. Amatör belediyecilerimiz -bu meyanda Gökay- "Şehrimiz genişliyor" diye övünme payı dahi bulmuşlardır. Fakat parsellenmenin hudutsuz ve nisbetsiz bir hal alması, Şehir hizmetlerini aksatmıştır. Yakında bunların büsbütün felce uğramamaları için ne gibi tedbirler düşünüldüğünü öğrenmiş değiliz. Batılı memleketlerde, "Belediye şehre ve toprağına sahiptir" düsturu bizde nedense yıllarca hatırlanmamıştır.

İskandinav memleketlerinde, birçok Alman ve İngiliz şehirlerinde, bazı Birleşik Amerika devletlerinde Belediyeler şehrin sahasının tamamına veya büyük bir kısmına sahip ve mutlak surette hakimdirler. Hususi şahıslar ne kadar servet, mal, mülk veya nüfuz sahibi olurlarsa olsunlar, üstünde oturdukları topraklara hiç bir surette tasarruf edemezler. Toprak âmmenin malıdır. Böylelikle -bizde olduğu gibi- piyasa veya sanayi kodamanlarının istedikleri inşanla yaptırabilmek 1-cin âmme hizmetleri müesseselerini tazyik edebilme ihtimalleri önlenmiştir. Şehir içinde veya dolaylarındaki bu yeni toprak feodaliteleri tehlikesi, yıllarla evvel, bertaraf edilmiştir. Hatta Batı Almanyada bir şehir belediyesi, müstakbel genişleme sahalarını da peyderpey satın alacak bir banka mekanizması tesis etmiştir. Stokholm'un yeni mahalleleri, Bromma, Malmö, Goteborg, Norveçte bir çok şehirler bu esaslara göre imar olup inkişaf etmektedir. Hakikî imar da, Belediyecilik te, Şehircilik te bu demektir. Yoksa koskoca bir şehri spekülâtörlere ve sorumsuz idarecilere terketmek değil...

Ancak bu şekildeki toprak politikası ve yeni iskân şartları ilk bakışta göze çarpacak gösterişti şevler olmadığından -Batı memleketlerinin sadece satıhlarım, incelemek merakında olan- idarecilerimizin ve bakanlarımızın ilgilerini çekmemiştir. Afganistanda, Kabil'de hava alanı-şehir yolunu pek beğenenlerin imar ve iskân faaliyetleri bu metotlara İnhisar ettikçe, şehirlilerimizin hesabına kendilerini İskandinav memleketlerine tetkike göndermek en isabetli hareket olacaktır. Böylelikle bu diyarlarda, takanlarla ustabaşıların hemen aynı şartlarda ikamet ettikleri hakikati de görülmüş olur..

Lüks ve sefalet kucak kucağa

Son basın konferansında,. İstanbuldaki iskân şartlarının hemen har yabancının gözüne batan eşitsizliğine, adaletsizliğine nasıl bir çare aranacağına dair bir kayda rast gelmedik. Lüks blokların yanında, muhteşem villâların bir adım ötesinde yoksul ve perişan meskenlerin mevcudiyeti son dört beş yılda büsbütün göze ve gönüle batar bir hal almıştır. Bu ihtişamla Orta Cağın yanyana yaşama keyfiyetine aklı ve vicdanı olan kimsenin tahammül edememesi gerekir. Ancak bu durum ve müstakbel inkişafları hakkında müsbet bir tasarıya henüz tesadüf etmedik. Bu yaraların derdine çare bulma, bu dâvaların haili bir iki seçim devresini mutlaka aşacağından ve hiç olmazsa bir iki yıl yıldızsız ve gösterişsiz kalmağa mahkûm olduğundan bunların da -tıpkı İstanbulun mahut asma köprüsü gibi- bir kenarda kalması, muhtemelen hiç bir saman ciddi olarak bahta konusu edilmemesi muhtemeldir. Ancak, beş altı yıl önce işbaşına gelenler uzmanların fikrine kıymet verip, kanunlaştırılan plânları red etmeselerdi, elbette bugünkü durum, geniş mikyasta hafiflemiş okurdu. Gazetecilere, üniversite profesörlerine ve yüksek rütbeli subaylara mesken temin etme fikri ise bizim kanaatimizce çok mahdut bir zümreyi alâkadar eden yeni politik hareketlerdir. Bunlarla İstanbulun mesken ve nüfus siyasetinin idare edileceğini sanmak güneşe gözlerini kapamak olur. Fakat her mahalleden bir milyoner çıktığı iddiası ile övünen iktidar tam bu tabiidir,

İstanbulun boğazını sıkan limanlar

İstanbulun trafik meselesinden ve ulaştırmayı kolaylaştırmak için alınan tedbirlerden bahsederken bunu tıkayacak yeni liman inşaatını unutamayız. İlim ve şehircilikle alay edilircesine inşa edilen Boğaz methalindeki ve şehir ortasındaki Sahpazarı ve Haydarpaşa limanları için bu kanaatimizde ısrarlıyız. İnanıyoruz ki hiç bir yabancı uzman ve -tesir altında olmayan- hiç bir yerli 1ltan adamımız bu limanların yerinin isabetli olduğunu iddia edemez.

Heykel ve abide konularında da son derece dikkatli davranılması ve ilim ve sanat adamlarımızın -işler yapılmazdan evvel- fikir ve muvafakatlerinin alınması lüzumuna kaniiz. İstanbulun bedii özelliklerini tebarüz ettirelim derken "alelade" liklere ve zevksiz gösterişe düşme nin tehlikelerini sanatçılarımız belirtmelidirler. Türk ve Osmanlı âbidelerinin içe kapanık karakterini ve mahviyetkâr güzelliklerini -Üsküdar meydanındaki Çeşmede olduğu gibi- yazboz durumuna getirmekten son derece sakınmalıyız. Anıtlara meydanlar yapmak veya eksenler tevcih etmek, onların özel tesir ve atmosferlerini muhafaza etmek bakımından, Şehircilik ilminin en çetin dertlerinden biridir. Mussolini'nin Romada yaptığı yanlış teşebbüsler dünya Şehircilik okulları tarafından mutlaka kaçınılması icabeden kötü örnekler olarak gösterilmektedir. Mussolini geniş bir bulvarı san Pietro'nun önüne çıkarmış, Via del İmpero'yu da Coloseum'un yanından geçirerek bu iki eşsiz anıtı gerek hacim gerek tesir bakımından tamiri çok güç bir şekilde zedelemiştir. Pariste Nötre Dame'n önüne meydan açılması kötü netice vermiş, gotik mabetlerinin ruhuna ve dünyasına uygun olmıyan bu icraat diğer katedrallere de sirayet etmeden şehirciler tarafından alelacele durdurulmuştur.

Tarihî anıtlar konusunda fok hassas ve dikkatli olmamızın lüzumunu tekrarlıyarak bunların bir veya birkaç kişi tarafından prestij gayeleriyle hırpalanmasına ilim ve sanat adamlarımızın rıza göstermemelerini istiyoruz. Bu-konunun mutlaka bir ihtisas kuruluna tevdini de zaruri görmekteyiz.

"Berikide hakimler var!"

Kısa ve basit bir şekilde yaptığımla izahlarda, İstanbuldaki son imar gayretleri hakkında fikirlerimizi söyledik. Bunların, kesin bir hükme varılmadan evvel elbette leh ve aleyhte tartışma konusu olabileceklerine inanıyoruz. Fakat mütehassıslarımızın ve sanatçılarımızın bu konuda enerjik Ve serbest konuşabilmelerini istiyoruz. Çünkü bu dâvanın daha uzun müddet ölçüsüz, boş iddialara, ciddiyetten uzak, mesnetsiz propaganda sloganlarına tahammülü yoktur. İlim ve sanat adamlarımıza, değirmenini zorla istimlâke kalkan Prusya kralı Frederik'e ihtiyar değirmenci kadının verdiği cevabı hatırlatırız: "Berlinde hâkimler var!.."

Bunun için yapılmak istenenlerin asıl hedeflerini ve şümul sahalarım inceledik. Amme hayatımıza irrasyonel, ham ve hayali unsurların değil: ilmin, metodun ve objektif kıstasların -eninde sonunda- hakim olacağına inanıyoruz.

Zira Frederik'ten bu yana iki asır geçmiştir.

mekle önümüzdeki C.M.P. Genel Kongresinde mevkiini muhafaza edeceği ümidindeydi. Hele şimdi Hür. P. nin vaziyeti C.M.P. nin o kanadım haklı çıkarıyordu.

Kim zarar görecek?

C.M.P. nin öteki muhalefet partileri aleyhindeki kampanyasından C.H.P. nin sarar görmesi ihtimali pek cüz'i idi. Ama asıl mücadele iki küçük parti, C.M.P. ve Hür. P. arasında olacak, ikisi birbirinden müfteri çalmaya çalışacaktı. Akil Hür. P. kurucularının tebliğ neşrederken hareketlerinin enini, boyunu ölçmüş olmamalarını anlamak hakikaten kabil değildi. Üstelik Muhalefet partilerinin bir blok teşkil edemeyişleri herbirinin siyasî emniyeti için en büyük darbeydi. Kuvvetin birlikten geldiği unutulmuştu. Belki içlerinden birine inen darbe artık ötekini sevindirecek, miras ümidleri doğuracaktı. Halbuki böyle bir teşebbüs ne korkunç neticeler verirdi.

Bu haftanın başında, C.M.P. Genel İdare Kurulunun cuma günü. toplanacağı ve Hür P. .muhtırasını görüşeceği biliniyordu. Fakat C.M.P. çevrelerinde bu muhtıraya fazla ehemmiyet verilmediği bilhassa belirtiliyor ve gazetelere o hava içinde haberler aksettiriliyordu. Partiye bir muhtıra verilmişti, muhtıra Genel 1dare Kuruluna sunulacaktı. O kadar! Fazla bir şey beklenmesine mahal yoktu. Genel İdare Kurulunun teklifleri Büyük Kongreye sunmaması bile muhtemeldi.

Zaten, İşbirliği mevzuunda kararın Büyük Kongreye ait olduğu bin defa söylenmişti ya.. Bu Muhalefet partileri de -C.H.P. ve Hür. P.- ne diye ısrar edip dururdu?

C.H. P.

Bir mühim kongre

Bu haftanın başında Hür. P. nin tebliği gazetelerde çıktığında -sim diye kadar ki muhabere mektuplaşma tarzında olmuş, üstelik meselâ Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu C.H.P.-nin cevabının basına aksetmemesi tein ricada bulunmuştu, fakat Hür. P. nin son tebliği doğrudan doğruya gazetelere verilmişti- C.H.P.'nin yüksek çevreleri hazırlıksız değildi. Başta İsmet İnönü, hemen herkes Hür. P. nin menfi vasiyet alacağını biliyordu. Hatta Hür P. içinde iktidara yaklaşmak için tertipler düşünenlerin mevcudiyeti bile haber alınmıştı. Madem ki Muhalefet partileri kendi aralarında uyuşamıyorlardı. Hür. P. iktidara müracaat etmeli ve retim meselelerinin hallini ondan beklemeliydi. Bunun için partiyi kapatmak gerekirse. Hür. Partililer içinde onu bile göze alanlar mevcuttu. Ancak bu temayül çok mevzii kaldı. Bunun da, diğer pek çok parlak fikir gibi çocuğumsu olduğunda , zerrece tereddüt yoktu. Bu Vaziyet 19'lar partilerini kurmadan evvel tatbik kabiliyeti olan bir vaziyetti. O hatanın tamiri artık mümkün değildi, zira D.P. içindeki şartlar geçen sonbahardan bu sonbahara çok değişmişti.

C.H.P. İşbirliği bahsinde ısrar etmemek niyetindeydi. Hatalarım anlayanların hatalarından dönmesini ve hayal âleminde yaşayanların yeryüzüne avdetim sabırla beklemek sn iyi politika olarak görülüyordu. Doğrusu istenilirse son hareketlerle bütün Muhalefetin kötü not aldığı ortadaydı, Şimdi C.H.P. daha çok çalışmalı, daha faal hâl almalıydı. Gözler önümüzdeki haftanın tonunda yapılacak olan İstanbul İl Kongresine ve Genel Başkan İsmet İnönüye dikildi. Kongre vesilesiyle İsmet İnönünün çok etraflı bir konuşma yapması ve muhtelif mevzularda umumî efkâra hakim görünen tereddüdü, sisi dağıtmaya çalışması bekleniyordu. Böyle bir işin tam zamanı olduğunda Partinin bir çok ileri geleni ittifak halindeydi. Gerek iktidarın tutumu, gerek se Muhalefet partileri arasındaki son hadiseler hakkında C.H.P. nin ne düşündüğü, işi nasıl aldığı ve en mühimi istikbal hakkındaki projeleri bilinmeliydi. İsmet İnönü Heybeliadada yeniden faaliyete geçmek, aktif rolünü tekrar ele geçirmek için kâfi enerjiyi denizin tuzlu Suyundan almış olmalıydı. C.H.P. için bu kıratta bir Genel Başkana sahip olmak elbette ki büyük avantajdı, ama aynı Genel Başkanın bütün ömrünü devlet adamlığı ile geçirmiş olması, politikayı o seviyede yapması, partiler mücadelesinin bazı mühim faktörlerini hiç kaale almaması bir handikap teşkil ediyordu. İsmet İnönü "Başkent politikacısı" idi. Halbuki zaman zaman başkentten çıkması, yurt içinde dolaşması, fikirlerini vatandaşın ayağına giderek yayması lâzımdı. İstanbul kongresi bu bakımdan bir fırsat teşkil edecekti ve an,'tam müsait andı. Zira hakikaten vatandaş, politikanın son dalgalan arasında pusulayı şaşırmış vaziyetteydi.

Nitekim İsmet İnönünün son başbakanı Şemseddin Günaltayın Eğedeki seyahati çok faydalı geçiyordu. Tarihçi profesör aklı selimi ve vatanseverliği konuşturuyordu. Vatandaşlar onu saygıyla ve sevgiyle dinliyorlardı. Bunun gençlere de bir ders olduğunda şüphe yoktu. Yetmişinin üstündeki Şemseddin Günaltay. vazifesinin başındaydı. Niçin? Bir ihtirası mı vardı? O yaştan sonra ihtiras mı olur? Tek ihtirası kurulmasında el emeği bulunan relimin selâmetle şu kayalıklardan kurtulmasını görmekti. Hepsi o kadar!

Şemseddin Günaltay
Hayırlı adımlar

Bîr Kenan Öner peşinde

Fakat C.H.P. lilerin İstanbul İl Kongresinden bekledikleri bundan ibaret değildi. Kongrenin, İstanbul teşkilâtının başına bir Kenan öner bulup getirmesi lâzımdı Bir başkan ki D.P. yi İstanbulda kurup geliştiren rahmetli avukatın meziyetlerine, enerjisine, dinamizmine sahip olsun. C.H.P. nin bunun ıstırabım çektiği ortadaydı. Bugünkü başkan Sırmalı dünyanın en nazik, en efendi, en iyi insanlarından biriydi. Münasebetleri genişti, herkesle teması vardı. Ama işte, bir muhalefet, partisinin İstanbul başkanı değildi. Hadiselerin üstünde bulunmuyor, altında kalıyordu ve faaliyetim zaman zaman gazetelere tuzsuz beyanat sıkıştırtmaya İnhisar ettiriyordu. İsmi ve partisi etrafında daimi bir alâka yaratamıyordu. Ancak İstanbullu C.H.P. liler arasında bu evsafı taşıyan İlhami Sancardan başka biri var mıydı ki!.

Periler İşbaşında

Milli Korunma Kanununun tatbikatı devamlı alâka İster.

Bu alâkayı gösterecek olan Ekonomi ve Ticaret Bakanını ararsınız. New York'dadır.

İstanbulda "büyük imar hareketi" denilen bir yıkma faaliyeti başlar, devamlı alâka ister.

Bu alâkayı gösterecek İstanbul Belediye Reisi yoktur, vekiF.K.G. yi ararsınız. Al manyadadır.

Ankarada, yol açılacak diye dükkânlar yıkılır, bunların yerine yenilerinin yapılması devamlı alâka ister.

Bu alâkayı gösterecek Ankara Belediye Reisini ararsınız. Tokyo'dadır.

Masaldaki "Külkedisi" gibi kendilerine yardım edecek bir peri mi buldular, ne!

B A S I N

Adalet

Mahkûmiyetin mucip sebebi

Mecmuamızda çıkmış olan "Basın - Bir tahrifçilik örneği" başlıklı yazıdan dolayı Yusuf Ziya Ademhan 6 ay hapis ve 500 lira para cezasına mahkûm edilmişti. Ankara Topta Basın Mahkemesi, kararının mucip sebebini bu haftanın başında tebliğ: etmiştir. Karar şudur:

MUnunun, yazı işleri müdürü bulunduğu Akis Mecmuasının 28 Nisan 1956 tarihli nüshasında maksadı mahsusa müstenit haber neşrettiğinden 5680 sayılı kanunun 16 ve 36 cı maddeleri gereğince duruşmasının yapılması ve T.C.K.'nun 161 ci maddesinin 3 cü bendi gereğince cezalandırılması isteğile âmme davası açılması üzerine Basın Kanununun 36 cı maddesini tâdil eden 6337 sayılı kanuna nazaran Yüksek dereceli hâkim riyasetinde Asliye Ceza hakimlerinden derece sırasile teşekkül eden Ankara Toplu Asliye Ceza Mahkemesinde C.M.U.M. Sami Coşarcan hazır olduğu hakle maznun ve Vekili Avukat Sahir Kurutluoğlunun gıyaplarında açık olarak yapılan duruşma sonunda:

Dosya okunup gereği görüşülüp düşünüldü:

Maznun Yusuf Ziya Ademhan yazı işleri müdürü (Mes'ûl) bulunduğu 28 Nisan 1956 tarihli ve 103 sayılı Akis Mecmuasının 4 cü sahifesinde başlayıp 13 cü sahifesinde nihayet bulan uzunca bir yazının muhtelif başlıklar taşıyan makaleler sinsilerinden: "Hükümet - Daha çok güçlüğe doğru" serlevhalı ve Ekonomi ve Ticaret Bakanlığının vekile ait odasının vekilsiz bir halde bulunduğu ve iki haftadan beri Vekâletle idare edildiği ve Vekile vekâlet eden Gümrük ve Tekel Vekilinin asıl vazifesinden baş aldığı zamanlar gelip çalıştığı, iktisadi durumun elverişli olmayan bu günlerde Ekonomi ve Ticaret Vekilinin odasının boş durması sebebini anlamanın mümkün olamıyacağı ve iktisadi politikanın seyrini tenkit ve istikbale muzaf ümitlerin bulunmadığı ve "Sönen bir ümit" başlıklı ve vaadedilen Amerikan Yardımının artmıyacağından ve kredi temini ümidinin hasıraltı edilmesile ortadan kalktığı ve Amerikalıların enflâsyonun dipsiz kuyusuna bir kova su atmayı kati surette reddettikleri ve Amerikalıların yardım etmek için şart koştukları bir bahane olduğundan ve Amerikalıların her hangi şart ileri sürmedikleri ve açılan çukurun iktisadi bir çukur olduğu ve antidemokratik tedbirlerin kifayet etmediği ve "Ele dahi alınmıyanlar" serlevhalı ve iktisad ilminin zaruretleri göz önünde tutulmadığından bütçe muvazenesinin mevcut bulunmadığı ve "Muhalefet - Nazariyattan fiiliyata" başlıklı yazıda Hürriyet Partisinin teşekkül ve fiiliyatına ve C.H.P.'sinin birleşmesi hususuna ve "Demokrasi Mücadelenin ortası ve Çekilen telgraflar" başlıklarım ihtiva eden yazıda da 1950 senesinden beri demokrasimizin ileri gidecek yerde gerilemesinin 1 numaralı mes'ûlü" olarak iktidar zikredilecekse, iki numaralı mes'ûliyet mevkiini umumiyetle muhalefete ve bilhassa C.H.P. sine vermekte kimsenin tereddüt etmiyeceği ve isbat hakkının tanınması hakkındaki kanunun Adalet Komisyonunda reye konulduğu sırada C.H.P. ve C.M.P. üyelerinin hazır bulunmadıklarından teklifin sadece iki rey farkla red edildiğini ve "DP. - Tahammülün sonu ve Büyük Köprülünün üzüntüsü" başlıklı ve İstanbul Demokrat Partisi İl Başkanının istifasından bahsedildikten sonra "Basın - Bir tahrifçilik Örneği" başlıklı

Yusuf Ziya Ademhan
Sanık!.

ve "Geçen hafta içinde D.P. Meclis gurubunun birçok azası, Muhalif Milletvekilleri, Müstakiller ve umumi efkâr basına isbat hakkının tanınması için adeta canlarını dişlerine takmış uğraşırlarken gazetelerimizin de buna lâyık olduklarını isbat etmeleri gerekirdi. Halbuki yanlış duyulan ve masa başı tahminleri ile tamamile tahrif edilip okuyucuya Öyle bildirilen bir hadise basın için fena not oldu. Yanılanların başında Hürriyet ve Tercüman geliyordu. Her iki gazete de yalan havadisi birinci sahifelerinin tâ başında kocaman puntolarla bildirdiler. İddia ettiklerine göre Bakanlar Çankaya Köşkünde Cumhurbaşkanı Bayarın nezdine çağrılmışlar ve orada mühim memleket meselelerini görüşmüşlerdi. Hatta bu iki gazete ele alınan mevzuları bile sayıyorlardı: İktisadi durura, Bir Ekonomi ve Ticaret Bakanının tayini, Rusların bize karşı takındığı tavır, Amerikan yardımı. Bunlar tamamile asılsızdı. Gerçi Bakanlar Çankaya Köşkünde Cumhurbaşkanı Bayarın nezdine çağrılmışlardı. Ama Bakanlarımızın Cumhurbaşkanının nezdine çağrıldıklarında illâ memleket meselelerini görüşmeleri icap etmezdi. Nitekim görüşmemişlerdi de. Muhabirler muhayyelelerini işletecek, yerde haber alma vasıtalarım işletselerdi çok daha iyi yaparlardı. O gece Çankaya Köşkünde tertiplenen kabine toplantısı değil, mükemmel bir eğlence idi. Doğrusu hadiseleri böylesine tahrif etmek, hele o günlerde gazetelerimize yakışmazdı. Üstelik muhabirler küçük bir tahkik lüzumu duysalardı, yani vazifelerini gerektiği gibi yapsalardı olup bitenleri doğru dürüst yazarlardı. Zira vak'amn başlangıcı herkesin önünde cereyan etmişti. Basını islah etmek için iktidarın hakikaten bazı tedbirler almak istemesini, insanın haklı göreceği geliyordu. Bu ne ihmaldi, bu ne çoluk çocukluktu.

(Radyo sanatkârları çağrılıyor başlıklı) Her şey o perşenbe akşamı saat 21 de Ankara Radyo evinde başlamıştı. Stüdyoda Radyo Sanatkârları Bir Arada Programı var idi. Kalabalık bir dinleyici kütlesi ta cazip programı alâka ile takip ediyordu. İşte bu sırada spikerlerden Can Okanın şef Muzaffer İlkar'a bir pusula uzattığı görüldü. Muzaffer İlkar Rad yonun Türk Musikisi Yayınları şefi idi ve programı o idare ediyordu. Spikerin uzattığı pusulaya baktı. Cumhurbaşkanı sanatkârları istiyordu. Muzaffer İlkar Cumhurbaşkanının zaman zaman Radyo evine gelip alaturka musiki dinlediğini biliyordu. Fasıl devam etti ve 21.30 da bitti. Muzaffer İlkar arkadaşlarından kalkmamalarım istedir fakat sanatkârlar kalkmayınca dinleyiciler de programın devam edeceğini sanmışlar ve kalkmamışlardı. Türle Musikisi Yayık lan şefi programın bittiğini Söyledi. Salonda bir karışıklık vardı. Nihayet dinleyiciler dışarıya çıkanlabildiler. Sanatkârlar hâlâ oturuyorlardı. Zannedilmişti ki Cumhurbaşkanı Celâl Bayar gelecektir. Halbuki Cumhurbaşkanı gelmiyecekti. Muzaffer tıkara verilen pusulada sanatkârların Çankaya Köşkünde beklendikleri yazılı idi. Hep beraber yukarıya gidilecekti. Ancak köşkten sadece kadın okuyucularla saz sanatkârları davet edilmişlerdi; erkekler istenmiyordu. Kafileyi götürmek üzere da Köşkün resmi arabaları radyo evine gönderilmişti ve kapıda bekliyordu. İki sanatkâr, kanuni Necdet Varol ve udi Halil Aksoy özür dilediler; gitmiyeceklerdi. Diğerleri otomobillere bindiler ve Çankayaya çıktılar. Cumhurbaşkanı Celâl Bayırın davetlisi kadın ses sanatkârları tunlardı: Nevin Demirdöven, Gönül Akıncı, Fahriye Caner, Zehra Küçük, Muallâ Aracı, Mefaret Atalay, Nursal Kemani, Ceyda

Ankara Toplu Basın Mahkemesi duruşma sırasında
Karar: Mahkûmiyet!.

Karasu, Sevim Erdi, Mediha Fidan. Davete icabet eden saz sanatkârları da şunlardan ibaretti: Asım . Birim, Ali Erköse, Bedia Tunççekiç, Ruhi Günal, Seyfettin Sığmaz, Nevzat Sümer, Zeki Duygulu, Suat Sayın, Selâhattin Erköse, Hüseyin İleri.

(Köşkteki Fasıl başlıklı) Sanatkârlar Çankaya köşkünde ağırlandılar. Cumhurbaşkanlarının ikametgâhı olan pembe binaya girdiklerinde evvelâ mermer hole alındılar, oradan tavanında Uç tane avize sallanan büyük yemek odasına girdiler. Onun yanındaki aynalı salon da davetlilere ayrılmıştı. Yemek odasında Cumhurbaşkanı Celâl Bayar ve o gece Ankarada bulunan Bakanlar vardı. Cumhurbaşkanı, Bakanları hakikaten iftar vakti nezdine celbetmişti. Yenilip içilmişti; şimdi, ihtimal ki kulakların pası giderilecekti. Devlet adamlarımızın bir kısmı viski, bir kısmı meyva suyu içiyorlardı. Cumhurbaşkanı Celâl Bayarın elinde portakal suyu bardağı vardı. Muzaffer İlkar da sanatkârların başında huzura kabul edilmişti, buna mukabil Asistanı Abdullah Özman dışarda bekliyordu. Cumhurbaşkanı Celâl Bayar Muzaffer İlkarı karşıladı. Alaturka musiki dinlemek istediklerini bildirdi ve her sanatkârın kendi arzuladığı, sevdiği parçayı söylemesini rica etti. Sanatkârlar yerleştiler, kenarda bir ses alma âleti duruyordu, fasıl banda da alınacaktı. Hanımlardan bir kısmı bu bandın her halde Cumhurbaşkanlığı arşivlerinde muhafaza edileceğini düşündüler ve üzerlerine aldıkları tarihî vazifenin mes'ûliyetini hissettiler. Salonda davetli hanım yoktu. Cumhurbaşkanı Celâl Bayar Bakanları yalnız çağırmıştı; refikaları ile birlikte değil... Zaten daveti haber alan gazetecileri yanıltan da bu olmuştu. Zira düşünmüşlerdi ki eğer Cumhurbaşkanı bir ziyafet verseydi veyahut tertiplenen bir konser olsaydı elbette ki bakanlar zevcelerile birlikte gelirlerdi. Madem ki tek başlarına delmişlerdi, o halde memleket meseleleri görüşülecekti. Muhabirlerin kusurları buradan başlıyordu.

(Okunan şarkılar başlıklı) Fasıl saat onda başladı ve bir küçük arayla sabahın birine kadar devam etti. Sanatkârlar çok güzel şarkılar söylediler ve Cumhurbaşkanı ile davetlilerine hoş bir gece geçirttiler. Koronun söylediği Haydar Haydar pek beğenildi. Fahriye Caner arzu üzerine Rumeli şarkıları okudu. Bunların arasında Edirne Köprüsü Taştan, Sen Çıkardın Beni Baştan türküsü bilhassa alkış topladı. Ayni sanatkârın Köşküm Var Deryaya Karşı şarkısı da büyük alâka çekti. Dinleyicilerin ekserisi geçenlerde Birecik köprüsünün açılış töreninde bulunmuşlardı. Mefaret Atalayın söylediği Neye Baksam, Neyi Görsem şarkısı gecenin sükse yapan şarkılarından oldu. Davetliler sanatkârları alkışla teşci ediyor alâkalarını esirgemiyorlardı. Bu arada Maliye Bakanı Nedim Ökmen ses sanatkârlarından Nursal Kemaninin sanatı ile anlayışlı 'bir şekilde alâkalandı. Bakanların hemen hepsinin eğlendikleri görülüyordu. İçlerinden yalnız Ethem Menderes son derece ağır ve ciddi idi. Adeta arkadaşlarından başka bir Alemde olduğu hissediliyordu. Nitekim bütün sanatkârlar üzerinde o ayrı bir tesir yarattı. Şarkılar devam ediyor, fasıllar geçiliyordu. Herkes coşmuştu. Neşeli parçalar hüzünlüleri, hüzünlü parçalar, neşelileri takip ediyordu. Bedia Tunççekiç'in kemence taksimi son derece beğenildi. Nursal Kemaniye gelince, o Hâlâ Kanayan Kalbimi Aşk Ateşi Dağlar şarkısını söyledi.

(Cömertçe ikram başlıklı) Sanatkârlar için yandaki odada ayrı bir masa donatılmıştı ve masanın üzerinde kuş sütüne kadar herşey vardı. Hem de herşeyin en iyisi, en âlâsı. O kadar ki bir çok sanatkâr yeyip içtiklerini ahbablarına günlerle anlata anlata bitiremediler. Aralarından bazıları başka davetlerde de, açılış törenlerinde de bulunmuşlardı. Ama hepsi, hiç bir yerde içkinin bu kadar nefisini içmediklerini, mezenin böyle iyisini yemediklerini teslim ediyorlar» di. Kendilerine köşkte hakikaten büyük misafirperverlik göstermişlerdi. Bir ara Cumhurbaşkanı Celâl Bayar odaya geldi ve sanatkârlarla teker teker tanıştı, kendilerine iltifatta bulundu. Bu arada o da genç sanatkâr Nursal Kemani ile ilgilendi. Nursal Kemani hem keman çalıyordu, hem de şarkı okuyordu. Cumhurbaşkanı Celâl Bayar kendisinden babasının, hocasının kim olduğunu sordu. Yakın alâka göstermek lûtfunda bulundu. Zaten hemen hemen herkesin gönlünü almak istediği görülüyordu. Herkese bizzat ikramda bulunuyordu. Muzaffer İlk arla tekrar konuştu. Ama Muzaffer İlkar üzgün görülüyordu. Fasıl arzu ettiği kadar iyi olmamıştı. Bazı sanatkârlar hatalar yapmışlardı. Meselâ Fahriye Canerin Köşküm Var Deryaya Karşı şarkısında falso vardı, kendisini bereket koro

kurtarmıştı. Fakat davetliler işin o kadar incesini farketmemişlerdi. Fasih büyük bir zevkle dinliyorlardı; zaten çoktan keyiflenmişlerdi. Aradan as sonra yeniden şarkılara davam edildi, yeniden viski kadehleri elden ele dolaştı. Sanatkârlar arasında meselâ Sevim Çağlayan gibi yıldızların Bulunmamasına üzülen davetliler vardı. Bazıları kendisini aramışlardı. Vakit çok gecikmiş, gece yarısı arkada kalmıştı. Sanatkârlara teşekkür edildi, bu arada bir, yaver kendilerine Celâl Bayarın C. B. markalı sigaralarından birer paket verdi. Bu manevi kıymeti büyük bir hediye idi. Sanatkârlar hep minnettar kaldılar. Sonra pembe binadan dışarı çıktılar. Cumhurbaşkanlığının resmi arabaları kendilerini bekliyordu. Şoförlere her bir sanatkârı ayrı ayrı evlerine bırakmaları hususunda talimat verilmişti. Otomobiller köşkün dış kapısından çıkarken iki gazeteci ile karşılaştılar; bunlar hadiseyi duyduktan sonra tahkik etmek lüzumunu hisseden Dünya Gazetesinin Ankara Muhabirile Foto muhabiri idi. Oraya onlar da Bakanlar Kurulunun toplandığım duyarak gelmişlerdi, limitleri çıkışta bir 'bakanı yakalamak ve ondan ne gibi mühim memleket meselelerinin görüşüldüğünü öğrenmekti. Fakat resini, otomobillerin içinde bakanlar yerine Ankara Radyosunun sanatkârlarım görünce hadisenin hakikî mahiyetini anladılar ve haberi ona göre verdiler. Nitekim sadece Dünya gazetesinde Çankayada Bakanlar Kurulu toplantısı değil, bir eğlence tertiplenmiş olduğu yazıldı. Böylece hadiselerin tahrif edilmeden de yazılmasının mümkün bulunduğu ortaya çıkıyordu. Eğer öteki muhabirler de zahmet etselerdi, hatta tahminlerini tahkik lüzumunu duysalardı yanlışlık . yapmıyacaklar, basının yalan havadis verdiği yolundaki ithamları kısmen haklı çıkarmıyacaklardı.

(Meselenin ince tarafı başlıklı) Gerçi hadiseyi tahrif eden muhabirlerin de kendilerine göre bir mazeretleri vardı. Karar bekliyen bir çok Hayati memleket meselesinin mevcudiyetini biliyorlardı. Bakanların Cumhurbaşkanı nezdine çağrıldıklarım duyunca da hemen yakıştırma bir havadis , yazmışlardı. Öyle yâ, bu meseleler dururken Çankaya köşkünde başka ne görüşülecekti ? Gazeteleri de haber bekliyordu. Masa başında yazılarını hemen yazıvermişlerdi. Halbuki meselenin bir başka ince tarafı vardı. Başbakan Adnan Menderesin böyle hadiselerde nekadar hassas olduğu cümlece malûmdu. O yokken Bakanlar durulunun Cumhurbaşkanının nezdinde toplanmasının manâsı bulunmaz mıydı? İşte, Çoluk çocuk muhabirler bunu dahi düşünememişlerdi. Maksatları hadiseleri tahrif edip, tezvirat mı yapmaktı. İnşallah Başbakan Adnan Menderes basın hakkında alınması lâzım gelen 'tedbirleri müdafaa ederken iki gazete muhabirinin bu hataları misal diye göstermez ve Çankayada tertiplenen eğlenceleri bile kabine toplantısı diye bildiriyor, Cum hurbaşkanının nezdinde Bakanlarının memleket meselelerile uğraştığını yazıyor, hadiseleri yanlış şekilde aksettiriyorlar, buna mani olmalıyız arkadaşlar demez. Nitekim yanlış havadisin gazetelerde çıkması üzerine baş-

Sami Coşarcan
İddia makamı

bakanlık aynı gün şu tebliği yayınlıyordu: Başvekâletten bildirilmiştir: Dün intişar eden bazı İstanbul Gazetelerinin Ankara muhabirlerine atfen verdikleri haberde, evvelki gece, Çan kaya Köşkünde Reisicumhurun Riyasetinde icra vekillerisin toplantısı yapıldığı, bu toplantıda iç ve dış politikaya ait bazı mevzuların görüşüldüğü bildirilmektedir. Reisicumhurun Riyasetinde bir kabine toplantısı yapılmadığı gibi, görüşüldüğünden bahsedilen mevzular da bittabi tamamile hayal mahsulüdür. Bu asılsız haberin tekzibine Anadolu Ajansı mezun kılınmıştır. Hakikaten son zamanlarda Çankayada geceler pek hoş ve faydalı şekilde geçiyordu."

Yazıda kül olarak, Reisicumhurun ikâmetgâhı olan Çankaya köşkünde gazetelerin memleket meselelerinin görüşüldüğü yolundaki haberin bilâhare Başvekâletçe tekzip edilmesinden sonra heyeti vekileden bir kısmının bulunduğu o gecenin nasıl geçirilmiş olduğunu umumî efkâra bildirmekten ibaret ise de, yazının muhtelif yerlerinde ve bilhassa onundu sahifenin üçüncü sütununda "O gece Çankaya Köşkünde tertiplenen kafeine toplantısı değil, mükemmel bir eğlenceydi" ve onbirinci sahifenin birinci sütununda ve "Ancak Köşkten sadece kadın okuyucularla saz sanatkârları davet edilmişlerdi; erkekler istenmiyordu. Kafileyi götürmek üzere de köşkün resmî arabaları radyo evine gönderilmişti ve kapıda bekliyordu. İki saz sanatkârı, kanuni Necdet Varol ve Udi Halil Aksoy özür dilediler. Gitmiyeceklerdi. Diğer-

T.C.K. Madde:161

Harp esnasında âmmenin telâş ve heyecanını mucip olacak veya hal» kn maneviyatını kıracak veya düşman karşısında memleketin mukavemetini azaltacak şekilde asılsız, mübalâğalı veya maksadı mahsusa müstenid havadis veya haberler yayan veya nakleden veya millî menfaatlara zarar verecek herhangibir faaliyette bulanan kimse beş seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezasıyla cezalandırılır. Eğer fiil:

1 — Propaganda ile veya askerlere tevcih olunarak işlenmişse,

2 — Suçlu tarafından bir yabancı ile anlaşma neticesi yapılmışsa ver rilecek ceza Onbeş seneden eksik olmamak üzere ağır hapistir.

Eğer fiil, düşmanla anlaşma neticesi işlenmişse cezası Müebbed ağır hapistir.

Harp zamanında düşman karşısında milletin mukavemetini tehlikeye maruz kılacak şekilde kambiyoların tedavül kıymetini düşürmeye veya resmi veya hususi kıymetli evrakın piyasası üzerinde bir tesir yapmaya matuf hareketlerde bulunan kimse Beş seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezasıyla cezalandırılır. Eğer fiil suçlu tarafından bir yabancı ile anlaşma neticesi yapılmışsa ağır hapis cezası On seneden ve düşmanla anlaşma neticesi işlenmişse Onbeş seneden aşağı olamaz.

Sulh zamanında âmmenin telâş ve heyecanını mucip olacak şekilde asılsız, mübalâğalı veya maksadı mahsusa müstenid havadis veya haberler yayan veya nakleden veya millî menfaatlara zarar verecek herhangibir faaliyette bulunan kimse 6 aydan 2 seneye kadar hapis ve (500) liradan (5000) liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

Eğer fiil, suçlu tarafından bir yabancıyla anlaşma neticesi işlenmişse hapis cezası Bir seneden, ağır para cezası (1000) liradan aşağı hükmolunamaz.

Yukarıdaki fıkralarda cürümlerin takibi izne bağlı olmayıp bu nevi cürümlere müteallik dâvalar umumî mahkemelerde görülür.

leri otomobillere bindiler ve Çankayaya çıktılar. Cumhurbaşkanı Celâl Bayarın davetlisi kadın Ses sanatkârları şunlardı. Nevin Demirdöven, Gönül Akıncı, Fahriye Caner, Zehra Küçük, Muallâ Aracı, Mefharet Atalay, Nursal Kemani, Ceyda Karasu, Sevim Erdi, Mediha Fidan. Davete icabet eden saz sanatkârları da şunlardan ibaret idi: Asım Dirim, Ali Erköse, Bedia Tunççekiç, Ruhi Günal. Seyfettin Sığmaz, Nevzat Sümer, Zeki Duygulu, Suat Sayın, Selâhattin Erköse, Hüseyin İleri" ve onbirinci sahifenin ikinci sütununda "Devlet adamlarımızın bir kısmı viski, bir kısmı meyva suyu içiyordu" ve yine ayni sahife ve sütunda "Celâl Bayar Muzaffer likan karşıladı. Alaturka musiki dinlemek istediklerini bildirdi" ve "kenarda bir ses alma âleti duruyordu. Fasıl banda da alınacaktı. Hanımlardan bir kısmı bu bandın her halde Cumhurbaşkanlığı arşivinde muhafaza edileceğini düşündüler ve üzerlerine aldıktan tarihi vazifenin mes'uliyetini hissettiler" ve yine Onbirinci sahifenin üçüncü sütununda "Salonda davetli hanım yoktu, Cumhurbaşkanı Celâl Bayar bakanları yalnız çağırmıştı; refikaları ile birlikte değil... Zaten daveti haber alan gazetecileri yanıltan da bu olmuştu. Zira düşünmüşlerdi ki eğer Cumhurbaşkanı bir ziyafet verseydi, yahut tertiplenen Ur konser olsaydı elbette ki Bakanlar zevcelerile birlikte gelirlerdi. Madem ki tek başlarına gelmişlerdi, o halde memleket meseleleri görüşülecekti" ve ayni sahife ve sütunda

Behçet Hüdayioğlu
Aza

"Rumeli şarkıları okundu. Bunların arasında (Edirne .köprüsü taştan, sen çıkardın beni baştan) türküsü bilhassa alkış topladı. Ayni sanatkânn (Köşküm var deryaya karşı) şarkısı da büyük alâka çekti. Dinleyicilerin ekserisi geçenlerde Birecik Köprüsünün açılış . töreninde bulunmuşlardı. Mefaret Atelayın söylediği (Neye beksam, neyi görsem) şarkısı gecenin sükse yapan şarkılarından oldu. Davetliler sanatkârları alkışla tesçi ediyor, alâkalarını esirgemiyorlardı. Bu arada Maliye Bakam Nedim Ökmen saz sanatkârlarından Nursal Kemaninin sanatile anlayışlı bir şekilde alâkalandı. Bakanların hemen hepsinin eğlendikleri görülüyordu. İçlerinden yalnız Ethem Menderes son derece ağır ve ciddi idi. Adeta arkadaşlarından başka bir âlemde olduğu hissediliyordu. Nitekim bütün sanatkârlar üzerinde ayrı bir tesir yarattı ve onikinci sahifenin ikinci sütununda "Sanatkârlar için yandaki odada ayrı bir masa donatılmıştı ve masanın üzerinde kuş sütüne kadar her şey vardı. Hem de herşeyin en iyisi, en âlâsı. O kadar ki bir çok sanatkâr orada yeyip içtiklerini ahbaplarına günlerle anlata salata bitiremediler. Aralanndan bazıları başka davetlerde de, açılış törenlerinde de bulunmuşlardı. Ama hepsi, hiçbir yerde içkinin bu kadar nefisim içmediklerini, mezenin böyle iyisini yemediklerini teslim ediyorlardı. Kendilerine köşkte hakikaten büyük misafirperverlik gösterilmişti. Bir ara Cumburbaşkanı Celâl Bayar odaya geldi ve sanatkârlarla teker teker tanıştı. Kendilerine iltifatta bulundu. Bu arada o da genç sanatkâr Nursal Kemani ile ilgilendi. Nursal Kemani hem keman çalıyordu, hem de şarkı okuyordu. Cumhurbaşkanı Celâl Bayar kendisinden babasının, hocasının kim olduğunu sordu, yakın alâka göstermek lütfunda bulundu. Zaten hemen herkesin gönlünü almak istediği görülüyordu. Herkese bizzat ikramda bulunuyordu." ve Onüçüncü sahifenin Birinci sütununda "Sevim Çağlayan gibi yıldızların bulunmamasına üzülen davetliler vardı. Bazıları kendisini âramı şiardı. Vakit çok gecikmiş, gece yarısı arkada kalmıştı. Sanatkârlara teşekkür edildi. • Bu arada bir yaver, kendilerine Celâl Bayarın C. B. markalı sigaralarından birer paket verdi. ' Bu, manevi kıymeti büyük bir hediyeydi" ve Onüçüncü sahifenin ikinci sütununda "Karar bekliyen bir çok hayati memleket meselesinin mevcudiyetini biliyorlardı. Bakanların Cumhurbaşkanı nezdine çağırıldıklarını duyunca da hemen yakıştırma tir havadis yazmışlardı" ve Onüçüncü sahifenin Üçüncü sütununda da "Hakikaten son zamanlarda Çankayada geceler pak hoş ve faydalı şekilde geçiyordu" cümlelerini ihtiva etmesi ve üçüncü sabiteden itibaren devam edegelen yazıların iktidarı tenkit mahiyetinde bulunması ve hiç bir lüzum ve zaruret yok iken sanatkârların köşke giderken otomobildeki klişelerinin de basılarak, altlarına "hadiselerin tahrif edilmemiş şekli, . köşke- ait 021 numaralı kırmızı plâkalı arabanın

gece birdeki hali ve sanatkârlar Çankaya köşkünden ayrılıyorlar, altlarındaki araba da resmidir" yolundaki yanların bulanması maksadı mahsusun mevcudiyetine delâlet ettiği gibi Devlet Reisinin ikâmetgâhında yazılı olduğu şekilde bir toplantı yapıldığı kabul edilse dahi bu toplantıda Devlet ricalinden başka ve bilhassa gazetecilerin bulunmadığı muhakkak olmasına rağmen sanatkârların köşke nasıl ve ne vasıtalarla geldiklerini ve bunların ilk önce köşkün hol kısmına Ve sonra tavanında üç tane avize bulunan büyük yemek odasına alındıklarını, içilen içkilerle yenilen yemeklerin cins ve miktarını ve okunan şarkıların isimleri le imâli ve suitefsire müsait manâlar istihracı mümkün olan "Edirne köprüsü taştan, sen çıkardın beni baştan" ve "Köşküm deryaya karşı" diye güftelerin tasrih edilmesi suretile mübalâğalı bir şekilde yazılmış bulunması bu iki unsurun tereddüde mahal bırakmıyacak şekilde isbata kâfi görülmüştür.

Maznun Yusuf Ziya Ademhan Vekili Avukat Sahir Kurutluoğlu münderecatım ayrıca şifahen duruşmada tekrar ettiği 16.8.1956 tarihli yazılı müdafaasında:

İddianamede C. M. U. sinin esas hakkındaki iddiayı hülâsaten beyan ettikten sonra esas müdafaaya geçerek basın suçlarında subut vasıtasının suça mevzu olan yazı, haber ve havadisten ibaret ise de dosyada mevcut diğer müdafaa delillerinin de ayni zamanda yazı muhtevasının birlikte mütalâası da usul ve adalet zaviyesinden kaçınılmaz bulunmakla ibraz edilen 20. Nisan 1956 tarihli Dünya, Tercüman ve Hürriyet gazetelerinde, 21 Nisan 1956 tarihli Dünya gazetesi ve Basın Tayın Umum Müdürlüğünden celbedilen Anadolu Ajansı Bülteni ve yazının sonuna konmuş olan Başvekâletin Anadolu ajansı vasıtasiyle yaptığı tebliğinin yazıda aranan anasırı bertaraf ettiğine ve Başvekâlet tebliğinin suca mevzu olduğu iddia edilen yazıda dercedilmiş bulunduğuna göre de yazının maksadı mahsusun ne suretle tekevvün ettiğine, kaldı ki klişenin altındaki yazının niçin olduğu gibi değil de, istenildiği gibi ele alındığını ve klişede Hürriyet gazetesinin birinci sahifesini ihtiva eylediği ve vekillerin Bayatın Reisliğinde toplantı manşetinin bulunması kastı mahsusun hiç bir veçhile anlaşılamıyacağı ve Başvekâletin tebliği verilen malûmatın hayal mahsulü olduğu bildirilmiş olmasına göre ve memleket havadislerile uğraştıkları yalandır cümlesinde de telâşı ve heyecanı mucip bir halin bulunmadığı ve memleket işlerile uğraşmadıkları manasını istihraç etmenin mümkün olamadığı, zira cümlenin bu hadiseye maksur olduğunu ve böylece suç halinin aranmasına imkân tasavvur olunmadığının ve bunlara rağmen T. C. K. nun 161/3 ncü maddenin tatbiki istenilmiş bulunduğunu ve fiilin suç addedilebilmesi için anasırın tamamiyetinin şart bulunması ve maddi unsur olarak ortada bir yazı ve bir fiil mevcut ise de ancak manevi unsurun tecellisi halinde suçun tamam olacağım ve 161 nci maddenin 3 ncü bendinde tadat edilen ammenin telaş ve heyecanını mucip olmak ve maksadı mahsusa müstenit bulunma hükümlerinin hadisede var denilemiyeceği ve Basın Kanununun 32 nci maddesi sarahati müdafaayı teyit eder mahiyette bulunduğuna ve hadisenin matbuattaki intişar şekli ammenin telâş ve heyecanım mucip ve maksadı mahsusu kabul edilmediğine göre Akis Mecmuasında neşredilmiş olan yazının suç hududu dahilinde mütalâasının isabetli telâkki edilemiyeceğini ve bu itibarla beraat kararı verilmesi talep edilmekte ise de ayni havadisin Hürriyet, Tercüman ve Dünya Gazetelerinde intişar etmiş bulunması suçluluğu kaldıramıyacağı bedihi olmakla beraber ayni hadisenin adı geçen gazetelerde Devlet Reisinin Ankarada bulunan vekilleri iftara davet ettiğini kayıt ile iktifa etmelerine mukabil Akis Mecmuasında yazılı olduğu gibi vakıa tafsilâtlı ve mübalâğalı bir şekilde neşredilmeyip ve klişelerin altındaki "memleket meselelerile uğraştıkları yalandır" ve "hadisenin tahrif edilmemiş şekli, köşke ait 021 numaralı kırmızı plâkaların hali" gibi imalı, suitefsire müsait yazıları ihtiva etmedikleri ve yazıların isterdldiği gibi değil de olduğu gibi ele alınsa dahi kastı mahsusu tebarüz ettirmeğe kâfi bir şekilde bulunmalarından ve başvekâletin o. gece toplantı yapılmadığı yolundaki tebliğin ayni mecmuada neşredilmesine rağmen hayalî olsa dahi toplantının tafsilâtile yazılmış olması manevi unsurun da mevcudiyetini her türlü şüpheden azade bir surette teba rüz ettirmeye elverişli sayılacağından bu cihete matuf ve diğer hususlar hakkındaki müdafaa varit görülememiştir.

Toplu Basın Mahkemesi
Gazetecilere mahsus

Şu hale göre maznun Yusuf Ziya Ademhân'ın Akis Mecmuasının 28/Nisan/1956 tarihli ve 103 saydı nüshasının 10 cu sahifesinde ve "Basın - Bir tahrifçilik örneği" yazısı mübalâğalı ve maksadı mahsusa müstenit ve hükümetin memleket işlerile çalışmadığı hissini tevlit ederek telâşı mucip bir mahiyette telâkki edildiği kanaatine varılmakla tadil hükümleri nazara alınarak hareketine uyan T. C. K. nun 161/3 ncü maddesi mucibince ALTI AY HAPİS VE BEŞ YÜZ LİRA ACIR PARA CEZASİLE MAHKÛMİYETİNE ve kanun! veya takdirî bir sebep bulunmadığından cezanın arttırılıp eksiltilmesine veya teciline mahal olmadığına ve 3400 kuruş yarım harç ile 75 kuruş mahkeme masrafının kendisinden alınmasına kanun yolları acık olmak üzere 31/8/1956 tarihinde karar verilerek C. M. U. M. Sami Coşarcan hazır olduğu halde maznun ve vekilinin gıyablarında açıkça okunarak usulen tefhim edildi. 31/8/956

Reis — Adil Güneşoğlu
S. Aza — Emin Gebizlioglu
S. Aza — Behçet Hüdayioğlu

Adana

Cezaevinde bir gazeteci

Gecen ayın sonunda Adananın Saimbeyli ilçesinin cezaevine yeni bir hükümlü getirildi, Bu bükümlü, Adanada çıkan "Kozanoğlu" adındaki bir mizah gazetesinin sahibi olan Cenap Çetinel'di ve Saimbeyli Cezaevinden ancak 4 ay 20 gün sonra dışarıya çıkabilecekti.

Cenap Çetinel cezaevine düşmesine yol açan yazıyı 1954 seçimleri arifesinde yazmış ve neşretmişti. "Seyri Bir Dolar" başlıklı bu fıkrada Başbakan Adnan Menderese hakaret edildiği iddiasıyla, başbakanın muvafakatıyla açılan dâvada Adana Toplu Basın Mahkemesi suçu sabit görmüş ve Cenap Çetineli 4 ay 20 gün hapse ve 700 lira para cezasına mahkûm etmişti. Karar, Temyiz tarafından da tasdik edildiğinden, Cenap Çetinel'in cezası infaza konmuş ve gazeteci müddetini doldurmak üzete Saimbeyli Cezaevine kapanmıştı.

Cenap Çetinel, Saimbeyli Cezaevinin ilk gazeteci' mahkûmuydu.

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Kalkınma

Nutuk ve plân

Demokrat Parti iktidara geçtikten bir müddet sonra, memleketin durumu ile ilgilenen vatandaşların kendi aralarında tartışma mevzuu yaptıkları başlıca meselelerden biri Türkiyenin kalkınması dâvası oluvermişti. Kendi başına çok büyük ehemmiyet taşıyan bu mesele, gene en az kendisi kadar mühim olan bir başka mesele ile birleştiği için daha da cazibe kazanmıştı. Öteki meselenin hak ve hürriyetler meselesi olduğu malûmdu. Batılı anlamında bir demokrasinin icaplarını yerine getirmeyen Demokrat Parti bunun sebebi olarak iktisadî kalkınmamızı ileri sürüyordu. Böyle bir mazereti haklı görmek imkânı yoktu. Sonra sözü edilen kalkınmanın gerçekten iddia edilen ölçüde var olup olmadığı ihtilaflı bir mevzu idi. Gerçi kalkınmamızı "akıncı bir ruhun eseri" olan bir "mucize" diye vasıflandıranlar yok değildi. Fakat vatandaşların büyük bir çoğunluğunca birkaç senedir hissedilen iktisadî sıkıntının kalkınma hamlesinin kaçınılmaz bir neticesi olduğunu kabul etmek güçtü. Bazı maddî eserlerin ortaya çıktığı inkâr edilemezdi. Fakat unutulmaması gereken nokta eldeki imkânları millî ekonomi için en zarurî, en faydalı, en verimli sahalarda kullanmak gerektiği idi. Halbuki halkın pek küçümsenmiyecek bir çoğunluğunun tecrübesi ile de desteklenen yerli ve yabancı iktisatçıların görüşüne göre, Türkiyenin 1950 yılında mevcut olan ve daha sonra ortaya çıkan imkânları en iyi şekilde kullanılmış değildi. Nereye ulaşmak istediği açık olarak belli olmayan bir iktisat siyaseti bugün içinde bulunduğumuz buhranı doğurup beslemişti. Böyle bir iktisadî siyasetin tabibi, hangi sebeplerin eseri idi? Bu sebeplerin başlıcaları, şüphesiz, ölçü tanımamak, ilmî hakikatları hiçe saymayı prensip edinmek, plân fikri ile alay etmek gibi şeylerdi.

İşte son haftalarda hükümet mensuplarınca basın toplantılarında, açılış törenlerinde verilen nutuklar bütün bunları pek açık şekilde gözler önüne seriyordu. Başbakanın 23 Eylülde İstanbuldaki büyük basın toplantısında, 30 Eylülde Erzurum Seker fabrikasının açılışında, 3 Ekimde pelrol sondaj kuyularının açılmasına başlanması münasebetiyle İskenderunda Cumhuriyet Meydanında yaptığı üç konuşma, iktisadî sıkıntılarımızın sebeplerini yukarıda belirtilen hususlarda görenleri bir kere daha haklı çıkarıyordu.

Üç konuşmanın bir arada incelenmesi bu bakımdan alâka çekici neticeler verecekti.

DP. siyaseti

Birçok işlerde başarının şartı, varılmak istenilen hedefin iyice bilinmesi idi. Hedef belli olduktan sonra yolun seçilmesi daha kolay bir işti. Acaba altı yıllık iktisat siyasetinin hedefi neydi? Kalkınma, siyaset adamlarının ağzında çeşitli manalarda kullanılabilen bir sözdü. Biz hangi noktaya ulaştığımız zaman kalkınmış sayılacaktık? Siyasetimiz halkın istihlâk temayülünü mü, yoksa tasarruf temayülünü mü teşvik etmek istiyordu? Bazı sahalara daha çok alâka gösterilmesinin gerekçeleri nelerdi?

Erzurum Şeker Fabrikası
Veremle mücadele

D. P. nin altı yıllık iktisadî siyasetine bakarak bu sorulara karşılık bulmak kolay değildi. Çünkü bu altı yılın olayları Menderes ırmaklarının suları gibi bir akış yolu tutturmuşlardı. Tıpkı o ırmaklar gibi iktisadî siyasetimiz de önüne çıkan her sert toprakla istikamet değiştirerek kıvrıla büküle akıp gitmişlerdi. Tıpkı o ırmaklar gibi o siyasetin de belli bir yatağı yoktu.

Başbakan son üç konuşmasından birinde: "1950 de vazife başına geldiğimiz zaman memlekette yalnız 4 şeker fabrikası vardı. Bunlardan elde edilen vasati 100 bin ton şekeri bu millet yiyememişti. 1950 de vazifeye başladığımız zaman elimizde 80 bin ton şeker bulunduğunu gözönünde tutarak halkımızın iyi beslenememek yüzünden veremle ve daha bir çok hastalıklarla malül bulunduğunu düşünerek derhal şeker fiyatını düşürdük ve böylece mevcut çok aşağı istihlâk seviyesini bir miktar yükseltmeğe muvaffak olduk. Daha o zaman bu memlekette şeker davasını halletmek kararını vermiştik." diyordu. Demek oluyordu ki yeni şeker fabrikaları kurulmasının ana sebebi şekeri az yediği için vereme ve başka hastalıklara tutulan vatandaşları sağlığa kavuşturmaktı. Halbuki şeker, tek başına, halkımızın çok düşük olan beslenme seviyesini yükseltebilecek bir çare değildi. Beslenme seviyesini ferdî gelirlerin seviyesi ile alışkanlıklar tayin ediyordu. Beslenme seviyemizi yükseltmek, önce millî gelirimizi arttırmamıza, sonra da bu geliri az çok adaletle dağıtmamıza bağlı idi. Zaten şeker, talebi çok sert olan bir mal olmaktan uzaktı. Fiyatı yükseldiği zaman onun yerini daha başka mallarla doldurmak imkânı, bir dereceye kadar, mevcuttu. Demokrat Parti iktidarı sırasında şeker istihlâkinin artışında bu ikâme imkânının büyük rolü olduğunu gözden kaçırmamak gerekirdi. Şeker istihlâki arttıkça şeker yerine kullanılabilen pekmez v.s. gibi malların istihlâki, dolayısiyle de istihsali azalmıştı. Şu halde beslenme seviyesini yükselterek halkın sağlığını korumak isteği iktidar partisinin şeker fabrikaları siyasetini haklı gösterecek bir sebep değildi. Daha başka sebepler olmak gerekirdi. Başbakan: "... Halkı en mübrem gıdasından kesmek, istihlâki aşağıda tutmak için fiatı yükseltmek yoluna gidiliyordu. Biz ise 1950 de vazife başına geldikten son-

ra bilakis şeker istihlâkini kamçılamak lüzumunu, duyduk. Çünkü bu, Türk milletinin hayatî dâvası idi. Aynı zamanda ziraî, içtimai ve iktisadî bir dâva idi." diyordu. Bu sözler de durumu aydınlatacak mahiyette değildi. Dâvanın içtimai tarafı herhalde halkın sağlığı konutu idi. Zirai tarafı açıklanmağa muhtaçtı. Şeker fabrikaları kurulması pancar ekimini teşvik edecekti. Bu bir çok bölgelerde köylüye daha yüksek bir gelir sağlayabilirdi. Fakat zirai dâvanın bir başka tarafı vardı ki daima ihmal ediliyordu. O da hayvancılık idi. Pancar ekimi ite hayvancılık arasında çok sıkı bir bağ vardı. Birçok memleketlerde şeker bir tali mahsûl sayılıyordu. Pancar birinci derecede hayvan yemi olarak yetiştiriliyor, bu arada suyu alınarak şeker elde ediliyordu. Bizde ahır hayvancılığının ne kadar ihmale uğradığı ise malûmdu. Dâvanın iktisadi tarafını da Başbakanın sözleri aydınlatmıyordu. Türk ekonomisi içinde şeker fabrikaları kurmak ve işletmek için kullanılan tabiî kaynakların, iş-gücünün, sermayenin daha başka bir sahada kullanıldığı takdirde daha verimli olmayacakları, kalkınmaya daha büyük hız vermeyecekleri nereden belli idi? Şeker ihracından bahsediliyordu. İstihlâkimizden artan şekeri satarak döviz kazanacaktık. Fakat şekerimizin maliyet fiatının ne kadar yüksek okluğunu unutuyormuyduk? Meşhur buğday politikamızı hatırlamamağa imkân yoktu. Müstahsilden 30 kuruşa aldığımız buğdayı 15 - 20 kuruşa ihraç etmek, aradaki farkı bütçe dışı kaynaklarla kapatarak enflâsyonu yaratmak ve körüklemek diye ifade edilebilecek olan bu siyasetin şimdi bir de şeker mevzuunda boy göstermesi ile mi karşılaşacaktık?

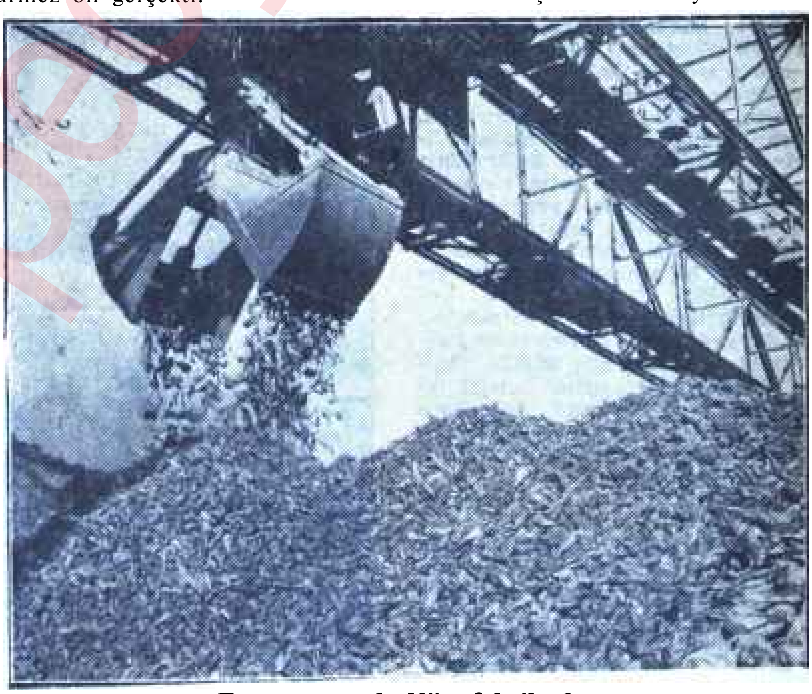
İktisadî siyasetimizin bir felsefesi, ulaşmak istediği belli bir hedefi olmayışı Başbakanı bir başka bahsi ele almak zorunda bırakmıştı: "Bizim iktisadî inkişafımızı süratle tahakkuk ettirmeğe çalışırken güttüğümüz ilk hedef, yarın hiçbir memleketin yardımına muhtaç olmadan kendi hudutlarımızı kendi vasıtalarımızla müdafaaya kadir olmak mevkiine birgün evvel erişmektir". "Sanayiini tekâmül ettirmemiş bir memleketin istiklâlini korumasına imkân ve ihtimal mevcut değildir. Asıl hedef ve gayemiz, yurdun müdafaasıdır. Fabrikalar, yollar ve buna benzer bütün diğer işler, yavaş yavaş 20-30 senede de olur, diyenler Türkiyenin uzun zaman kudretsiz ve kendini müdafaadan âciz elmasım terviç ediyor demektir. Buna asla cevaz yoktur". Bu sözleri Başbakan İskenderunda söylemişti. Kalkınma» refah parolası, yurt savunması parolası ile yer değiştiriyordu. Fakat bu açıklamanın da tenkide tahammülü yoktu. Bir kere iktisadî siyasetimizin hudutlarımızı kendi vasıtalarımızla korumak hedefini güttüğü kolay kolay iddia edilemezdi. Böyle bir hedefi olan ekonomilerde meşhur parola "tereyağ yerine top" idi. Bizde -bir yandan istihlâk teşvik ediliyor öte yandan ağır sanayide, silâh sanayiinde gereken hareket görülmüyordu. Zaten bugünkü dünyada değil bizim gibi imkânları kıt bir memleketin İngiltere gibi zengin bir imparatorluğun bile müstakbel düşman karşısında kendi hudutlarım kendi vasıtaları ile tek başına savunması pek mümkün olmıyacaktı. NATO Savunma teşkilâtının kurulması sebebi de bundan başka bir şey değildi. Aksini iddia etmek, olmayacak duaya âmin demekti. Bütün Batı dünyası milletleri birbirlerine yardım etmek zorunda idiler. Zaten Başbakanın yukardaki sözlere kendisinin bile inanıp inanmadığı münakaşa edilebilirdi. Çünkü: "Askerlik sahasında Amerikalılardan çok büyük yardım görmekteyiz. Milletçe iftihar ettiğimiz modern ve ileri teknikli Türk Ordusunun mevcudiyetinde Amerikalıların teknik, malzeme ve para bakımından yaptıkları yardımların tesiri büyüktür. Bizim gibi memleketlerin, bugünkü icaplarına uygun modern bir orduyu kendi başlarına ayakta tutmalarının imkânı hemen hemen yoktur, denebilir" diyordu.

Bir kere daha sabit oluyordu ki altı yıldır takip edilen iktisadî siyasetin hedefi açık olarak tesbit edilmiş değildi. Böyle bir siyasetin verimli neticeler vermiyeceği, bazı sıkıntılara sebep olacağı da söz götürmez bir gerçekti.

Sıkıntılarımız

Başbakan konuşmalarında zaman zaman sıkıntıları kabul eder görünüyor, fakat daha çok hükümetin sıkıntı çektiği noktasında ısrar ediyordu:- "Kahve vesaire gibi miktarı azalmış 26 madde tesbit edildi. Bunları birer sabıkalı gibi teker teker takip ettik. Fakat -bugün artık o vaziyette değiliz. Hükümet olarak sıkıntı çekiyoruz. Fakat hiçbir endişemiz yoktur", "Biz bütün bunları, devletin ve hükümetin icra takatinin tükenmiş olduğu ve iflâs ettiği iddia olunduğu bir zamanda yapmaktayız. Muvakkat sıkıntılar, ancak sarfliyatın yapıldığı zamanla, yapılan işin nemasını alma ! zamanı arasındadır. Bu devrede, hükümet elbette sıkıntı çekecektir, kalkınma kolay değildir. Fakat vatandaşları bu sıkıntının pençesine kaptırmış değiliz", İşte geçen seneden bugüne, iktisadi, siyasi ve içtimaî hayatımızı nizama kavuşturmak bakımından alınmış olan tedbirlerin neticesinde, denilebilir ki, geçen sıkıntılardan bugün hemen hemen eser kalmamıştır."

Bütün bu sözler bugün memlekette şiddetle hissedilen iktisadî sıkıntıyı, birçok maddelerin yok olduğu gerçeğini hiç kimseye unutturamazdı. Fakat o zaman Başbakanın elinde yeni silâhlar vardı. Bazı maddelerin yok oluşuna sebep olarak geçen yıl yapılmış olan tahrikleri, propogandaları, her zamanki gibi, ileri sürecek, sonra da askerî masrafların büyüklüğüne işaret edecekti: "Muvazenede bozukluk vardır, yatırımlar fazladır, plânsızdır, onun için memleket sıkıntı çekmektedir diyenler biraz

Pancar mahsûlü fabrikada
İhracat hazırlığı

insaflı olsunlar da, sıkıntıların -eğer mevcutsa-, bizim yatırımlarımızın ölçüsüzlüğünden değil, fakat dünyanın ta istikrarsızlığı karşısında istiklâlini, hürriyetini, namusunu ve evini müdafaa edebilmek için devletin ordumuza, bütçesinden bir milyon Ura ayırmasından ve yarım milyondan fazla evlâdını vatan hizmetinde tutmasından ileri geldiğini kabul etsinler." Başbakan, eğer mevcutsa kaydı ile varlığından şüphe ettiğini açıkladığı iktisadî sıkıntılara sebep bulmak için boşuna emek harcamıştı. Yok olan şeyin varlık sebebi izah edilir miydi? İktisadî sıkıntı yoktur demek, bütün acaipliğine rağmen yukardaki ifadeden daha "mutedil" daha "makûl" olurdu.

Başbakan sıkıntı bahsinde, bazı işlerin geç kalışındaki sebebi de açıklıyordu:. "Fakat derhal karar vermiş olmamıza rağmen bugün 11 tanesi de işlemekte olan yeni şeker fabrikalarını kurabilmemiz, şeker programımızı tahakkuk ettirebilmemiz hiç de kolay olmamıştır. Yalnız şu kadarım söyliyeyim ki 1960 de kararımızdan sonra ilk fabrikanın Adapazarında temelini atmayı ancak, 1953 senesinin eylülünde başarabildik. Niçin bu kadar zaman geciktiniz, diye sorabilirsiniz. Ben de cevap olarak size diyeceğim ki, iktisadi mücadelenin asıl sırrı işte buradadır, güçlükler daima işin başlangıcındadır. Bir kere yolu yapılınca yürümek herkes için kolay olur,". Başbakan böylece şiddetle tenkit etmeği âdet haline getirdiği eski iktidarı göklere çıkarıyordu. Gerçekten yani Türk devletinin kuruluşunu kovalıyan yıllarda, yani eski İktidarın işe yeni başladığı sırada, milletçe, hükümetçe karşılaştığımız iktisadî sıkıntılar 1950 de D. P. nin yenmek zorunda kaldığı sıkıntılarla mukayese edilemiyecek kadar korkunçtu. Ordu yeniden kurulacak, yanan, yıkılan şehirler, kasabalar imar edilecek, mevcut demiryolları yabancı şirketlerden satın alınacak, yenileri ve karayolları yapılacak, ticaret filosu yeniden donatılacak, fabrikalar, millî bankalar kurulacak ve çok geniş bir personel kadrosu yetiştirilecekti. Üstelik Osmanlı İmparatorluğunun borçları ödenecekti. Bu durumda, 1950 de Demokrat Parti iktidara geçtiği gün önünde "balta girmemiş bir orman" . değil iyi kötü bir "yol" Bulmuştu. Ona düşen iş, mümkünse bu yolu asfaltladıktan sonra, tayin edilecek hedefe doğru hızla ilerlemek idi.

Kazın ayağı

Varlıkları inkâr edildiği halde var oluş sebepleri açıklanmıya çalışılan sıkıntılarımızın gerçek sebeplerini gene Başbakanın üç konuşmasından çıkarmak kolaydı.

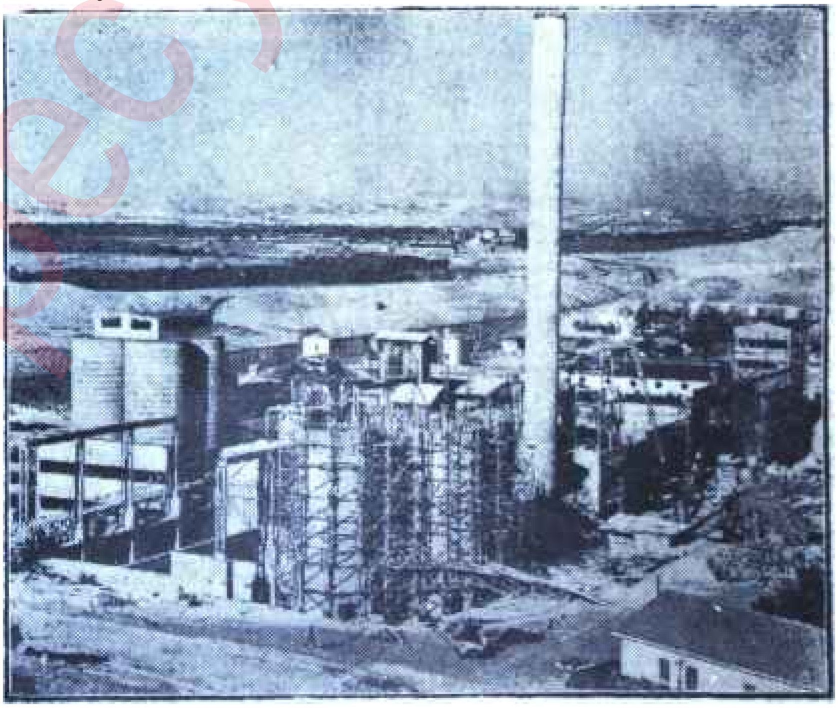
Birincisi hükümetin bir iktisat siyaseti yoktu. Hedef belli olmayınca sağa, sola sapa sapa zaman kaybedileceği muhakkaktı.

İkincisi, zaten açıkça belli olmayan hedefe ulaşmak için tutulan yol doğru yol değildi. İmkânlarımızın ölçüsü daima gözden kaçırılmıştı. Hem dış yardıma, yabancı sermayeye muhtaç olduğumuz belirtiliyor, hem da o olmadan da kalkınacak takatta olduğumuza inanılıyordu. "Hiç bir milli ekonominin başka ekonomilerle işbirliği yapmadan kalkınıp ilerliyemiyeceği, bütün dünyanın bildiği bir hakikattir. Bütün memleketler ancak bu işbirliği yolu ile kalkınmışlardır. Bunun aksine bir tek delil ve örnek mevcut değildir. Bizim de bu yolu takip etmemiz mukadderdir." diyen Başbakan: "Türkiyenin imkânları artık harekete getirilmiştir. Bu imkânları ile Türkiye kendi kendine yetecek hale gelmektedir." diyordu. Şu cümleleri bilhassa dikkati çekiyordu: "Halbuki bu memlekette, 1950 de milletin kendi kaderine kendi elini koyduğu zamandan beri başka bir zihniyet vardır. Bu zihniyet imkânsızlıkları ortadan silip kaldırmış, memleketin karşısında hudutsuz imkânların ? ufkunu açmıştır", "Dünkü devletin yapıcı kudreti ile bugünkü yapıcı kudret arasında namütenahi fark vardır." Bu cümlelerde dile gelen düşünce, sıkıntılarımızın belki de ana sebebi idi.

Zaman zaman "iktisadi istiklâl savaşı" sözünü kullananlar herhalde kendilerim İstiklâl Savaşını kazanan ordumuzun başkomutanı ile kıyaslıyorlardı. Halbuki Atatürk, en güç şartlar altında çok büyük bir zafer kazandığı halde, askerî gücümüzün "namütenahi" olduğuna inanmamış, tedbiri elden bırakmıyarak durulması gereken yerde durmasını bilmişti.

Üçüncüsü işbaşındakilerin zihniyeti bilimden, kitaptan faydalanmalarına, tecrübenin sesine kulak vermelerine müsait değildi: Bunu da gene Başbakan pek güzel anlatmıştı: "Sivas çimento fabrikasının, memlekete gelmiş olan makinelerle 90 bin tonluk tevsi işi, o zamanlar karşılaştığımız engeller hakkında bir fikir vermek için cidden beliğ bir misal teşkil eder. O zaman bütün idareciler, zinhar bu tevsii yapmayalım çünkü Sıvasın tevsii halinde elde edilecek çimento istihlâk edilemez, diyorlardı, biz vaziyeti ehemmiyetli bulduk. Muhterem Reisicumhurumuz fevkalâde hassasiyetle harekete geçti. Refakatlerinde Sivasa gittik. Fabrikanın müdüriyet salonunda uzun münakaşalar yapıldı. Bize bu tevsiin ticarî ve iktisadi icaplarla kabili telif olmadığı hususunda kitaptan, akıldan, akılsızlıktan ne kadar delil varsa hepsini getirdiler, önümüze döktüler. Bunları dinledikten sonra Reisicumhurumuzun emri ile aşağı indik. Kazmayı elime aldım Ve tevsi işine buradan başlıyacaksınız, emrini verdim".

Sivas fabrikası misalinde Başbakan haklı olabilirdi. Fakat tek başına bu haklılık bile durumu bütün açıklığı ile ortaya koyuyordu. Bir işin içinde pişmiş, o işin bütün inceliklerini öğrenmiş kimseler bile demek ki yanılabiliyorlardı. O halde o iş hakkında sağlam bilgiye sahip olmayan bir kimsenin yanılma ihtimali çok daha fazla idi. İktisadi mevzular kavranılması güç, karışık mevzular olduklarından durumlarına

Bir çimento fabrikası
Bacalar yükseliyor, fakat...

imrendiğimiz memleketlerde hükümet ve devlet başkanları iktisadî hadiselere kendi bildikleri gibi müdahale etmek cesaretim gösteremiyorlardı. Onlarda herşey ölçülüyor, biçiliyor, iktisadî planları başkaları değil "kitabî"ler hazırlıyordu. Çünkü bu bahsin hatalara tahammül imkânı pek yoktu. Hele bizim gibi kaynakları çok daha "sınırlı", geçim seviyesi çok daha düşük memleketlerin iktisadî hayatları "cezbe halindeki" politikacıların tecrübelerine terkedilemezdi.

Kambiyo

Fiili devalüasyon

Bu haftanın başında, Maliye Bakanlığı tarafından yapılan bir açıklamayla, Bakanlar Kurulu tarafından deblokaj sistemi ve turist dövizi mevzuunda alınan yeni kararlar halk efkârına bildirildi.

Şimdiye kadar memleketimize gelen turistlerin çoğu elindeki doları Merkez Bankası gişelerinde 2.82 liradan bozduracakları yerde, ya ecnebi memleket bankalarında veya memleketimize geldikten sonra el altından daha avantajlı bir şekilde değiştirmeyi tercih ediyorlardı. Böylelikle "altın yumurtlayan tavuk", gene yumurtluyordu, ama altın yumurtayı kümes sahibi değil, başkaları topluyordu. Diğer taraftan bir iş adamı işi için harice gitmek zorunda kalınca evvelâ Maliye Bakanlığının kapısını çalıyor ve 2.82'den dolar alıyordu. 2.82 lik dolarla yabancı memleketler insana o kadar ucuz geliyordu ki, insan bir iş icad edip tekrar dışarı gitmek arzusunu yenemiyordu.

Bakanlar Kurulunun son kararının hedefi işte bu durumu değiştirmekti. Bundan böyle bankalar, seviyesi hükümet tarafından tesbit edilecek Matlarla turistlerin dövizini satın alabilecekti. Bundan başka deblokaja tahsis edilmiş malları ihraç edenler, hariçte yurda getirmek mecburiyetinde bulunmadıkları servetleri ve alacakları bulunanlar, dövizlerini yeni kur üzerinden satabileceklerdi.

Diğer taraftan ufak ölçüdeki yedek parça temini veya montaj vesaire gibi hizmetler dolayısıyla harice tediye yapmak zorunda bulunan sanayiciler de hükümetçe tesbit edilecek fiatlarla bankalardan döviz satın alabileceklerdi.

Maliye Bakanlığının tebliğinde daha da ileri gidilerek, sistemin -Umulan neticeler ekle edildiği takdirdeharice gitmek arzusunda olan vatandaşlara da temsil edileceği bildirilmektedir. Yani beraberlerinde sadece 100 TL. götürerek uzun müddet Avrupada yaşayabilen vatandaşlar, artık ceplerine resmen dövizlerini koyup seyahata çıkabileceklerdi. Ama sistem umulan neticeyi verirse!.

Bu kararın açıkça ortaya koyduğu

Altın yumurtlayan tavuk: Turist!..
Kümese başka eller girmese..

gibi hükümet, Türk parasının hakiki kıymeti ile resmî kur arasındaki farkı bu vesileyle bir defa daha tanımış ve ikrar etmiş oluyordu. Daha Önceleri bazı ihraç maddelerine verilen primler ve ithal mallarından gümrüklere ilâve olarak "tevzin fonu" adı altında alınan rüsum ile paranın devalüasyonu - doğrudan doğruya olmasa bile - hükümet tarafından kabul edilmiş bulunuyordu. Yeni kararla fiiliyatta esasen mevcut bulunan devalüasyonun sahası biraz daha genişletilmiş oluyordu. Vakıa Ekonomi ve Ticaret Bakam pek yakın bir geçmişte, turistlere imtiyazlı bir kur tanınmıyacağını kat'i bir lisanla ifade etmişti. Fakat yapılanla söylenen arasında daima bir fark bulunması, - bilhassa malî sahada - artık olağan sayılmağa başlamıştı.

Muhtemel neticeler

Resmen bir devalüasyon yapmak veya resmî kura dokunmadan devalüasyonu fiilen tanımak.. Bu iki yolun hangisinin daha doğru olduğu uzun uzun münakaşa edilebilir. İki yolun da mahzurları ve avantajları vardır. Hükümet ikinci yolu seçtiğine göre, son kararın döviz bakımından acaba ne gibi tesirleri olacaktır?

Yeni kur, hariçte paralan bulunanları ve turistleri tatmin edecek bir seviyede tesbit edilirse dövizlerin Türk bankalarında değiştirilmeleri şansı artacaktır. Böylece bu dövizler sunun bunun eline gideceği yerde, Merkez Bankasında toplanacaktır. Fakat bu düşünce ancak hariçte parası bulunanların bazı psikolojik sebeplerle paralarını dışarda muhafaza etmeye devam etmedikleri takdirde doğru olabilir.

Diğer taraftan harice ödeme yapmak mecburiyetinde olanlara dövizi pahalı satmak, - para transferinde en az eskisi kadar titiz davranılırsa - hazineye bir miktar gelir sağlayacaktır. Bu suretle piyasadaki para da bir miktar çekileceği için bu karar, deflâsyonist bir tedbir de sayılabilir. Fakat bütün mesele bu yeni serbest kurun seviyesine gelip dayanmaktadır. Haber alındığına göre bankaların dolan 5.25'ten alıp, 5.75'e satmaları kararlaştırılmıştır. Dolar başına 5,25 TL. hariçte dövizi bulunan vatandaşları ve yabancı turistleri tatmin edecek midir? Zira turistler, dış memleketlerdeki bankalardan Türk parasını çok daha ucuza alabilmektedirler. Memleketimizde de serbest dolar fiatının 9-10 lira civarında dolaştığı bilinmektedir. Bu hal karşısında dolarlarını 2.82 ye satmaya yanaşmıyan turistlerin 5.25'e razı olacaklarını düşünmek güçtür. Ayni muhakeme hariçte yurda getirmeye mecbur olmadıkları dövize sahip bulunan vatandaşlar için de doğrudur. Bu sebeple turistlerden gelecek döviz miktarının bir miktar artmakla beraber beklenen neticeyi verecek seviyeye gelmesi beklenemez.

Serbest kur fiatlarının düşük tesbit edilmesi dolayısıyla, bu kararın ehemmiyetli neticeler vereceğine inanmak, biraz iyimser bir görüş olacaktır. Hele vatandaşlarımızın ellerinde pasaportları, ceplerinde dövizleri dış memleketlere serbestçe gidebileceği günler; yarından da çok uzaklardadır.

İngiltere

Bevan'ın zaferi

Kongre başkanı kürsüye çıktığı vakit salondaki heyecan son haddini bulmuştu, Başkan, biraz sonra,, elindeki, kâğıda bakarak, Blackpool'da toplanan İşçi Partisi Kongresinde yapılan İcra Komitesi heyeti seçimlerinin neticelerini okuyacak ve böylece, bir dahaki Kongreye kadar İşçi Partisinin hareket tarzını çizecek politikacılar belli olacaktı. Başkanın okuduğu ilk isimler Parti politikasına bir değişiklik getirecek kimseler değildi. Esasen komite içindeki görevleri sınırlı olan bu ilk isimler, çok kere tanınmış simaların bir kere daha eski görevlerine getirildiklerini gösteriyor, bu bakımdan okundukça ya ufak bir alkış, ya da hafif bir mırıltı ile karşılanıyorlardı. Sıra son isimlerin okunmasına gelmişti ki bütün salon birden dikkat kesildi. Başkan, Parti hazinedarlığına seçilen şahsın ismini okuyacaktı.

. Kongrenin toplanmasına takaddüm eden günlerde, İcra Komitesinin bu Sandalyesine başlıca iki aday vardı. Bunlardan biri Partinin sağ kanadını temsil eden Mr. George Brown'du. George Brown, Krutçef ve Bulganin'in geçen aylar içinde yaptıkları Londra seyahatinde bu liderlere yaptığı kaba muamele ile tanınmıştı. İşçi Partisinin Sovyet idarecileri şerefine verdiği ziyafette Krutçef ve Bulganin'e sorduğu suallerle Mr. Brown, Rus devlet adamlarını güç duruma düşürmüş ve ziyafet, bu sualler yüzünden ziyaretin en tatsız safhası olarak karşılanmıştı. O geceden sonra da açıkça anlaşıldığı gibi, Mr. Brown, Sovyetlerle sulh içinde beraberce yaşamaya yanaşacak, böyle bir durumu kabul edecek kadar solcu bir insan değildi.

Aneurin Bevan
Yeni hesap makinası

Adayların ikinciline gelince, bu, herkesin gayet İyi tanıdığı Aneurin Bevan'dı. Bilindiği gibi Bevan, bundan iki yıl kadar önce, İşçi Partisinin sağ kanadı ile anlaşamadığı için Partinin Meclis grubundan ihraç edilmiş, solcu bir politikacıydı. Bevan, komünizme kadar varmamakla beraber, Sovyetlerin ve tarafsız blokun şiddetle savunmasını yaptıkları sulh içinde beraberce yaşamak prensibini benimsemişti ve Partinin sağ kanadı ile olan anlaşmazlığı da iç siyaset meselelerinden ziyade bu noktada beliriyordu.

Şimdi herkesin merak ettiği sual şuydu: Parti hazinedarlığını kim kazanacaktı ? Brown mu, yoksa Bevan mı? Sualin cevabı elbette ki şahıslar bakımından ehemmiyetli değildi. Cevap herşeyden önce İşçi Partisi içindeki temayülleri gösterecek, İşçi Partisinin bundan sonraki siyasetinde sol kanadın oynayacağı rolün ehemmiyetini meydana koyacaktı. Bunun için herkes- hazinedarlık seçiminin sonuçları okunurken kulak kesiliyor, söylenecek ismi merakla bekliyordu.

"Bevan seçildi"

Başkan, salonun heyecanını gördüğü için, hazinedarın ismini okumadan önce bir an durdu ve gözlüklerini düzelttikten sonra, "Hazinedarlığa Aneurin Bevan seçildi" dedi. Bu sözler, bir an içinde, salonda büyük tezahürata yol açtı ve ortalığı şimdiye kadar görülmemiş bir sevinç havasına boğdu. Bevan'ın artık şansı dönmüş, üç yıldanberi ardarda kaybettiği hazinedarlık seçimini, bu yıl, hem de büyük oy farkıyla kazanmıştı. Seçim sonunda hem Bevan o kadar özlediği makama getiriliyor, ham de İşçi Partisinin bundan sonraki temayülü belli oluyordu: Parti yavaş yavaş sola kaymaktaydı.

Bilindiği gibi, İşçi Partisinin tüzüğüne göre, Parti Hazinedarı İşçi Partisi teşkilâtı ile sendikaların müşte-

Yeni "Hazinecibaşı,,

Ak saçlı, tombulca bir adama gazeteciler şu suali soruyorlardı: "Şimdi kendinizi kupkuru bir hesap makinası gibi hissediyor musunuz?". Bu tabiri İngiliz İşçi Partisi yeni hazinecibaşısı Nye Bevan, kendisini hazine seçimlerinde üstüste mağlûp eden şimdiki parti lideri Gaitskell için kullanmıştı. Nye Bevan'ın cevabı şu olda: "Hesap makinası?. Evet!. Fakat henüz kurumadım".

Bir sene evvel İşçi Partisinden atılmasına ramak kalan dünyanın en popüler sosyalisti Bevan, böylece parti teşkilatının en mühim mevkilerinden birine getiriliyordu.

Esasen her parti lideri gibi, herşeyden önce partinin tesanüdünü muhafazaya çalışan Gaitskell, lider olduktan sonra Bevan'ı çağırtmıştı. Gaitskell'in yanında partinin "kırbaççı" ları ve diğer ileri gelenleri bulunuyordu. O sıralarda Bevan "Tribüne" adındaki gazetesinde parti idarecilerine ateş püskürüyordu. Bir muharebenin cereyan edeceğini sanan Bevan, müsavatı temin için birkaç arkadaşını çağırmak istedi. Gaitskell'in cevabı şu oldu: "Yardımcıya ihtiyaç gösterecek bir vaziyetin hasıl olacağını sanmıyorum. Gölge kabinede Müstemleke Nazırlığını kabul eder misiniz?".

O günden sonra Majestenin muhalefetinin parlâmentodaki müstemleke işleri sözcüsü, top sesli yaman hatip "Tori"leri hırpalamağa koyuldu.

Fakat şimdi onu "Gölge Kabine"de muhtemelen daha mühim bir rol beklemekteydi. Muhalefetin Hariciye Nazırı, Süveyş Meselesinde oldukça kifayetsiz kalmıştı, o mevkiye Bevan çapında bir adam lâzımdı.

Öyle ya, eski maden işçisi Bevan'ın, eski şoför Bevin gibi mesuliyet mevkiine gelince uslanmaması için ne sebep vardı ki?.

Gaitskell
Tesanüd peşinde

AVRUPA BİRLİĞİ NE ALEMDE?

Her şerrin altında bir hayır vardır!.. Süveyş meselesinde bile Avrupa Birliğini yapmak için bir fırsat gören, mümin avrupacıların kanaati herhalde hu olmalıdır. Süveyş meselesi, Avrupalıların menfaatlarının Birleşik Amerikadan farklı olduğunu göstermişti. Hattâ Avrupanın üstünde dünyaya açık, ayni zamanda çok ufak ve çok büyük bir ada kalmayı prensip edinmiş İngiltere bile Süveyş meselesi dolayısıyla Avrupaya sandığından çok daha yakın olduğunu hissetmişti.

Diğer umulmadık bir hadise Avrupalıların ümitlerini kuvvetlendirdi: Amerikalılardan fazla Amerika taraftarı ve bir numaralı hıristiyan olduğu kadar, bir numaralı Avrupalı olan Adenhauer birdenbire değişmişti. İhtiyar Alman Başbakanı için Avrupa şimdiye kadar Rus barbarlarına karşı yönetilmiş bir hareketti. Askeri veya fikri bir komünist işgalinden kurtulmak için Avrupa birleşmeliydi. Sadece yekpare bir Avrupa, Amerikanın yanında komünizme karşı bir kuvvet teşkil edebilirdi. Adenauer için Atlantik Paktı da Avrupa Birliği kadar mühimdi.

Fakat Adenauer'in birdenbire "Amerikanın yanındaki birleşik. Avrupa" idealini bırakıp, bir çok "Avrupacı" Fransızın tatlı rüyası "Amerika ve Rusyaya karşı Avrupa" idealine katılması herkesi şaşırttı. Neydi bu değişikliğin sebebi?. Öyle anlaşılıyor ki "ihtiyar kurt" Amerikalıların yeni silahlar muvacehesinde askerî olanlarını müttefiklerine danışmadan değiştirmeyi düşünmesine içerlemişti. "Radford plânı" adıyla meşhur olan ve Amerikanın, hava kuvvetlerini azaltarak atom silâhlarına ehemmiyet vermeye matuf plânından Adenauer nasıl otur da haberdar edilmezdi? O Adenauer ki Amerikaya sadakatin ne demek olduğunu göstermişti. Amerikaya danışmadan ufak bir jest yapmamış, sözlerine bir virgül ilâve etmemişti. Üstelik Amerikalılar Adeanuer'in vaadettiği 18 ay mecburi en askerlik hizmeti yerine, Alman halk efkârının tazyiki neticesinde 12 aylık hizmeti kabul etmesine kızıyorlardı. Bu kadarı fazlaydı. Avrupa kendisini bizzat kurtaracaktı. Esasen Süveyş meselesi İngiltere ve Fransayı şimdiye kadar görülmemiş derecede yaklaştırmıştı. Almanya da İngiltere ve Fransanın yanında yer almalıydı. 1905'ten bu yana vuku bulan Fransız İngiliz anlaşmaları hep Almanyaya karşı yapılmıştı. İlk defa olarak ikili antant, yerini üçlü antanta bırakıyordu. Bu tarihi Ur dönüm noktasıydı.

Yeni Avrupa fikri geçen haftanın başında Adenauer'in Spaak'ı ziyareti sırasında, Brükselde verdiği bir nutukla ortaya atıldı. Bu fikir o zamandan bu yana Avrupa turunu yapmaktadır: Eden ve Dış İşleri Bakanı Selwyn Lloyd Parise geldiler', Adenauer ve Mollet Ren nehri üzerinde karşılaştılar. Bu haftanın içinde La Celle Saint-Cloud'da toplanacak olan Alman ve Fransız tem silcileri, İngiltereye yapacakları teklifleri hazırlayacaklar.

1954'e dönüş

Fransa ve Almanya, 1954'te Avrupa ordusu ümitleri yıkıldıktan sonra Mendes-France'ın ortaya attığı bir projeyi canlandırmayı düşünüyorlardı. "Ol zamanlar" bu proje, Adenauer dahil, Bütün "Avrupacılara Avrupa Birliğinin torpillenmesi şeklinde gözükmüştü. Esasen Mendes-France'ın en büyük kabahati hadiseleri evvelden görmesi değil miydi? Fakat o zamanlar Mendes-France'ın projesi İngilterede iyi karşılanmıştı. Eden, İngilterenin yeni Avrupa Birliğine (U.E.O.) katılmasını "tarihi bir karar" olarak vasıflandırmıştı. Bundan başka Mendes-France, Avrupanın silâhlanmasını bir elden idare edecek bir organın kurulmasını istiyordu. U.E.O. Avrupalı "Avrupacı'ların iltifatına nail olamamıştı. Bunlar İngilterenin tamamiyle milletlerüstü bir birliğe katılmasını istiyorlardı. Aksi halde Avrupa, İngilteresiz de olabilirdi.

"Altıların müşterek pazarı" ve "Atom Birliği - Euratom", geçen yıl Mesina'da toplanan Avrupalıların "Eski dünya"nın birliğini kurmak için kararlaştırdıkları yeni bir met oddu. Hem de henüz Rusyadan korkulduğu bir zamanda siyasî ve askeri birliğin muvaffakiyetsizliğe uğraması onları daha ihtiyatkâr yapmıştı. Gözler iktisadî sahaya çevrilmişti. Bakir bir mevzu olan atom, belki de Avrupayı birleştirecekti. Diğer taraftan Avrupa memleketleri arasında gümrüklerin kaldırılması için de kuvvetli bir temayül vardı. İnsanlar gibi mallar da serbestçe geçmeliydi. Vakıa Avrupa memleketleri milli menfaatlarını, Avrupanın menfaatından üstün tutuyordu ama ihtiyatlı hareket edildiği takdirde bir anlaşma zemini bulmak mümkün olabilirdi.

İşte Adenauer'in geçen hafta Brükselde verdiği nutuktan evvel durum buydu. Şimdi "Euratom" ve "Müşterek nazar" fikirlerine "Avrupa silâh birliği" İlâve edilecekti.

Manş'ın karşı yakasında

Soğuk harbin artık sona erdiği herkes, tarafından münakaşasızca kabul edilen 1986 yılında İngiltere, acaba "Avrupa silâh birliği"ni nasıl karşılıyacaktı? Birlik üyelerinin eşitliği fikrini İngiltere kabul edecek iniydi? Bu suallerin cevabının menfi olması muhtemeldi. "Avrupacı" Avrupalıların sadece basit bir işbirliği fikrini bir türlü kabul edemedikleri gibi, İngiltere de milletlerin üstünde bir otoritenin emrine girmek fikrine bir türlü alışamamıştı. İngiltere daha ziyade "Müşterek pazar" fikriyle ilgileniyordu. Zira Avrupa bir gün kendi içinde gümrükleri kaldırır ve "Müşterek pazar" dışı memleketlere karşı ağır gümrükler koyarsa İngiltere hem kıymetli bir pazarı kaybedecek, hem de diğer pazarlarda daha kuvvetli bir rakiple karşılaşacaktı. O halde İngiltere "Müşterek pazar" dışında kalmamalıydı. Fakat "Müşterek pazar"ın idaresi de tamamiyle milletlerüstü bir teşkilâta bırakılmamalıydı. Diğer taraftan, İngilterenin Commonweaith'e tanıdığı gümrük tavizleri muhafaza edilmeliydi.

Halen Avrupa İktisadî İşbirliği İdaresi (O.E.C.E.) nin uzmanları tarafları memnun edecek bir hal çaresi üzerinde kafa yormaktaydılar.

Diğer taraftan fiatları yüksek olan Fransız sanayicileri "Müşterek pazar" fikrine yanaşmak istemiyorlar, "Bizim maliyet fiatlarımızda sosyal masrafların nisbeti büyüktür" diyorlardı. Bu Fransız sanayicilerine göre diğer Avrupa mem leketleri de "Müşterek pazar" açılmadan önce sosyal masraflara Fran sa kadar ehemmiyet vermeliydiler.

Yepyeni bir saha olan "Atom Birliği" de Alman sanayicilerinin hiç hoşuna gitmiyordu. Velhasıl Avrupa Birliğinde 1947'den beri dere tepe düz gidilmiş, fakat henüz bir arpa boyu bile yol alınamamıştı. Rus korkusu dahi Avrupayı -Atlantik paktı hariç- birieştirememişti.

Rus ve Amerikan bloklarının yakınlaşmaya temayül ettiği şu günlerde, Avrupa iki bloka karşı müstakil üçüncü bir blok olarak ortaya çıkabilecek miydi? Avrupalılar bu suale evet diye cevap vermeyi çok istiyorlardı. Fakat bu, Rusların da eh az Avrupalılar kadar hoşuna giderdi. Rusların 1954 tenberi takip ettikleri yakınlaşma "politikasının gayelerinden biri de Avrupayı Amerikadan ayırmak değil miydi? Amerikadan ve Bandoeng memleketlerinden tecrid edilmiş bir Avrupa, Rusların arayıpta bulamıyacakları bir şeydi.

Maamafih Bir. Dulles optimistti. Avrupanın Birleşmiş Devletlerinin Ayni medeniyet ailesinden olan Amerikadan ayrılamıyacağına inanıyordu.

rek reyleri sonunda seçilirdi. Bevan, şimdiye kadar, hemen her zaman Parti teşkilâtının oylarını toplamayı başarmasını bilmişti. Ancak her girdiği seçimde bu makamı, sendikaların başında bulunan sağcı liderler yüzünden elinden kaçırıyordu. Şimdi artık sendikaların da biraz daha sola kaymaktan çekinmedikleri belli olmuştu. Parti İcra Komitesi hiç şüphe yok ki bundan sonraki tutumunu kararlaştırırken bu hakikata gözünü kapamıyacaktı.

Ancak, Bevan taraftarı teşkilâtın ve sendikaların sevincine rağmen, İşçi Partisinin sağcı kanadında bu seçimin neticesine hayıflananlar da az değildi. Bevan'in seçilmesinden kuşkulanan İşçilerin iddiasına göre bu solcu politikacıyı zafere götüren kendi gayret ve kıymeti değil, fakat Parti idarecilerinin tutumuydu. Parti idarecileri, bazı sahalarda Bevan'a büyük tavizlerde bulunmuşlardı. Yeni mesken politikası hakkında Kongrenin tasvibine sunulan tahlif bunun en açık örneğiydi. Hakikaten mesken politikasında sahiplerine yeter gelir temin eden bazı evlerin devletleştirilerek mahalli idarelere verilmesini derpiş eden bu program, büyük ölçüde, Bevan'ın şampiyonluğunu yaptığı "sosyal hizmetler" prensibinden ilham almıştı.

Muhafazakârlara gelince, onlar bu seçimin sonunda muhalefete yüklenmek için gerekli kozu elde etmiş bulunuyorlardı. Son günlerde sarsılan durumlarını kuvvetlendirmek için bu, ele geçmez bir fırsattı. Orta tabaka muhafazakâr vatandaşların gözünde aşırı cereyanların sembolü olan Bevan'ın İşçi Partisi hazinedarlığım ele geçirmesi, 'Muhafazakâr Parti propagandasına, İşçi Partisinin aşın ellerde bulunduğunu ileri sürmek ve bu iddiayı kuvvetli delillerle desteklemek için bulunmaz bir fırsat veriyordu. Bu, hiç de küçümsenecek bir şey değildi.

Sola çark mı ?

Bu seçimin verdiği heyecan yatıştıktan sonra, pek çok İngiliz ve onlarla beraber ingiltere olaylarım yakından müşahede eden yorumcular, kendi kendilerine seçim sonunda İşçi Partisinin gerçekten sola kayıp, kaymayacağım sordular. Suali cevaplandırmak kolay değildi. Bevan solcu tanınmış bir politikacı, getirildiği mevki de Parti politikasının tayininde başlıca rolü oynayacak bir mevki idi. Suna bakarak Partinin sola kayacağı söylenebilirdi. Ancak bu biraz acele bir hüküm olmaz mıydı?

Hakikaten Partinin hemen sola kayacağını düşünmek, bu yolda kesin hükümlere varmak sathi bir görüş olurdu. Partinin politikasını tayinde, Bevan kadar diğer İcra Komitesi, üyelerinin ve bunların hepsinin üstünde de Parti lideri Gaitskell'in söylenecek sözleri vardı. Mutedil bir politikacı olan Gaitskell koltuğuna sağlam oturmuştu ve işleri iyi idare ediyordu. İşçi Partisi lideri, sol kanat mensuplarının istekleri kargısında ani ve sert tepkilerde bulunmuyor, bu istekleri dikkatle inceleyerek Parti için de sol kanada büyük ehemmiyet verdiğini anlatmak istiyor ve böylece, sol kanadın içinde kendine karşı bir hoşnutsuzluk doğmasına engel oluyordu. Bu davranış kendi durumunu sağlamlaştırdığı gibi Parti içindeki tesanüdün kuvvetlenmesine de yardım ediyordu.

Bu bakımdan, Parti içindeki solcular arasında bile, muhasibin yanısıra liderin de değişmesini isteyen pekçok kimseye rastlamak mümkün değildi. Gaitskell de başta kaldıkça, Bevan Partiyi öyle kolayca istediği istikamete sürükleyemezdi. Bevan, eğer Partinin bugünkü durumundan memnun değilse, onu istediği yöne götürmek için bundan daha büyük meydan muharebeleri vermek zorundaydı.

Polonya

Cürüm ve ceza

Geçen ayın son günlerinde, Polonyanın en mühim endüstri merkezlerinden biri olan Poznan'ın sarı mermer duvarlı adliye binasının geniş odalarında, bütün dünya efkârının dikkat nazarlarını üzerinde toplayan çok alâka çekici bir mahkeme başladı. Suçlu sandalyesinde oturanların büyük bir kısmı otuz yaşım asmamış delikanlılardı ve 28 Haziran günü Poznan'da çıkan karışıklıklarda polis öldürmek ve devlet kuvvetlerine karşı gelmek suçundan yargılanıyorlardı. Savcının söylediğine göre, bunlar, en şiddetli cezaya çarpılması gereken suçlardı.

Demirperde gerisi devletlerinde, zaman zaman, buna benzer suçlarla sanık sandalyalarına oturtulmuş insanlara, bu insanlar hakkında en ağır cezaların tatbikini isteyen savcılara rastlamak hiç de olağanüstü sayılmazdı. Bu bakımdan, Polonyada da, hele vukuu bütün dünya tarafından kesin olarak tesbit edilmiş bir isyandan sonra, böyle bir olayın cereyan etmesine şaşmamak gerekirdi. Ancak bu seferki demirperde gerisi yargılaması bundan öncekilere benzemiyordu. Mahkeme salonunda bulunanlar sade suçlular, yargıçlar ve savcılar değillerdi. Öteki mahkemelerden farklı olarak, Poznan adliye binasının salonlarına, bu davayı takip etmek üzere Batılı devletlerden yollanmış müşahit hukukçularla, dünya basınının ileri gelen ajans ve gazeteleri nin temsilcileri de alınmışlardı. Bundan başka, suçluların Polonyanın en iyi altı avukatı tarafından müdafaa edilmesine de müsaade edilmişti.

Cyrankiewicz
Liberal komünist

Bilindiği gibi, Poznan isyanı, yargılamanın başlamasından tam dört ay önce, 28 Haziran'da vuku bulmuştu. İsyanın görünüşteki sebebi hayat pahalılığı ve ücretlerin azlığıydı. Ancak bu görünür sebeplerin derininde rejim hoşnutsuzluklarının yattığına şüphe yoktu. İkinci Dünya Harbinin başında Rusya ile Almanya'nın müşterek yağmasına maruz kalan Polonya, savaş sonunda rahat bir nefes alacağını sanırken Rus işgali altına düşmüş ve bu işgalden, uzun zaman, Ruslar Polonyalıların artık komünist rejime alıştıklarına ve kukla Polonya hükümetinin duruma hakim olduğuna inanıncaya kadar, kurtulamamıştı. Aslında Polonyalıların bu rejime o kadar çabuk alışmalarına ve Ruslar tarafından zorla basa geçirilen komünist hükümetin duruma kolayca hakim olmasına imkân yoktu. Asırlar boyunca Rus hegemonyası içinde yaşıyan Polonyalılar ezeli düşmanlarından ve onların rejiminden iyilik göreceklerine inanıyor. Rusların işbaşına geçirdiği hükümete itimad edemiyorlardı.

Bununla beraber, Polonyalıların hürriyetlerine olan bağlılıkları, kısa zamanda, komünist hükümeti de yavaş yavaş Rusya'ya bağlı olmıyan bir siyaset takibine şevketti.

Demirperde gerisinde kalan peyk devletlerin en ileri ve medeni memleketi olan Polonya'nın komünist hükümeti, bir yandan endüstriel hamleleleri için başlangıçta faydalı olabileceğini düşündüğü rejimi yürütmeye çalışırken, diğer yandan da bağımsızlık yoluda Rusyaya dirsek çevirmeye başlamıştı. Aynı yıllar içinde Tito'nun başkanlığındaki Yugoslavya da buna benzer bir yolda ilerliyor ve Stalin'in emrine girmemek için, rejimi aynen korumakla beraber, Rusya ile bütün bağlarım kesmeye hazır olduğunu söylüyordu.

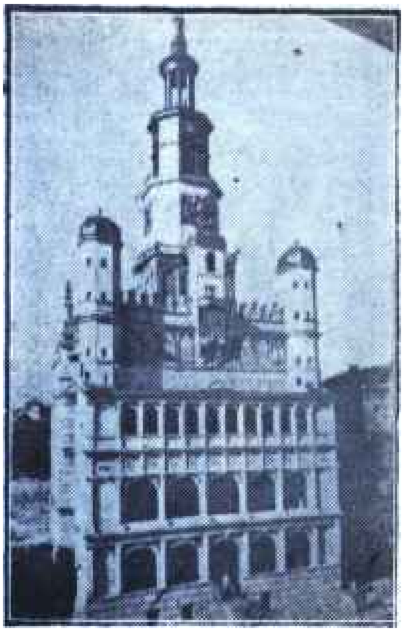
Ancak Yugoslavyada başarı kazanan bağımsızlık siyaseti, Polonyada Polonya Komünist Partisi idarecilerinin hükümete cephe alması sonucunda başarısızlığa uğramış; günün Başbakanı Gomulka, komünizm prensiplerinden inhiraf etmiş olmakla suçlandırılarak, koltuğundan atılmış ve memleket tekrar koyu bir istibdat havası içine girmekte gecikmemişti.

Halbuki bu yenilik ve değişiklikle- rin arkası çok seçmeden kesilmişti. Poznan olaylarının arifesinde işçileri ve, onların arkasında bulunduğuna şüphe olmayan münevver gençliği galeyana getiren amil, beklenenlerin gerçekleşmemesiydi. Poznan olayla- rında açlık ve sefaletin de rol oyna- dığına şüphe yoktu ama rejimin Po- lonyalılar üzerindeki baskısı bu bas- kıyı icra eden gizli polis teşkilâtının insafsızlığı ve baskı yolunda İsrar e- den idarecilerin anlayışsızlıkları bar- dağı taşıran damlalar olmuştu. Bu gerçeği geçen hafta başlayan duruş- mada suçlu sandalyesine oturtulan kimselerin ifadelerinden çıkarmak mümkündü.

Duruşmanın üçüncü gününde hıç- kırıklar arasında konuşan ve 28 Ha- ziran olaylarında polis binalarına saldırmaktan sanık bulunan 22 ya- şındaki Jean Souwart'ın anlattığına göre, İkinci Cihan Savaşından fince Polonya gizli komünist partisinde ça- lışan ve bu yüzden uzun seneler ha- piste yatan babası bile, bu terör re- jiminin elinden kurtulamayarak, 1951 yılında tevkif edilmiş ve o zamandan beri kendisinden hiçbir haber alına- mamıştı. Souwart, hıçkırığa boğula- rak: "Babamın tevkifinden sonra i- çine düştüğümüz durumu düşününüz, diyordu. Kız kardeşim Partiden ihraç edilmiş, gizli polis teşkilâtında çalı- şan ağabeyim ortadan kaybolmuş, ben de babamın Pidsülski polislerine ajanlık yaptığı ileri sürülerek, hasta yattığım hastahaneden çıkarılmıştım. Eve geldiğim zaman annemi cinnete yakın bir ruh haleti içinde bulmuş- tum. Küçük kardeşimin yemeğini ve- recek hiç kimse kalmamıştı. Baba- mın eski bir komünist olduğunu- biten komşularımız zaten bizden nefret e- diyorlardı. Anneni yemeğimizi ancak civardaki bir kiliseden temin edebili- yordu. Günlerce bu böyle devam edi- yor ve babamdan ufak bir haber bile almıyorduk. Nihayet Bierut ve Cyrankiewicz yoldaşlara mektup yaz maya karar verdim. Aldığım cevap hep aynı oldu: Savcı durumu tetkik ediyor.. Çektiğim acıyı tahmin ede- mezsiniz. Beni sosyalist bir eğitim sistemi içinde yetiştiren babamı ya- kından tanıyor, düşüncelerini yakın- dan biliyorum. Relime içten inanmış- tı ve kendisine yüklenen suçları işle- mesine imkân yoktu. Arasıra ziyare- timize gelen eski dostları da böyle söylüyorlardı ama diğer herkes bize sırt çevirmişti. Rejim için neler çek- miş olan bizler böyle bir muameleyi hak etmiş miydik?"

Ümit verici gelişmeler

Geçen haftalar içinde Poznanda başlayan yargılamanın demir- perde verisi devletlerinde bundan ön- ce yapılan duruşmalardan farklı ol- duğunu işaret etmiştik. Duruşmalar gizli yapılmıyor, yabancı, basın men- supları salondan dışarı çıkarılmıyor, yabancı hukukçuların davayı müşa- hit olarak takip etmelerine müsaade ediliyordu. Bütün bunlar, gerçekten,

Poznan Belediye binası
Hücumun hedefi bu değildi

demirperde gerisi duruşmalarında a- lışılmamış şeylerdi. Ama asıl alışıl- mamışın bu ve buna benzer ifadeler olduğuna da şüphe yoktu.

Davâ sırasında her sanığın kendi- ni serbestçe savunmasına ses çıkarıl- mıyor, sözleri sık sık savcı tarafın- dan kesilmiyordu. Üstelik sanıkların davâdan önce verdikleri ilk ifadeleri reddetmeleri de tabiî karşılanıyordu. Sanıklara göre, ilk tahkikat sırasın- da, kendilerine polis tarafından iş- kence tehditleri yapılmış ve böylece üzerlerine işlemedikleri suçlar yük- lenmişti. Bu bakımdan, verilen ilk i- fadelerin dikkate alınmaması gere- kirdi. Sanıkların bu ifadesi savcı ta- rafından, demirperde gerisi savcıla- rının alışılmış tepkileri ile karşılan- mamıştı. Savcı, demirperde gerisi mahkemeleri tarihinde ilk defa ol- mak üzere, sanıklara ilk tahkikat sı- rasında tazyik yapılmış olabileceğini kabul ediyor, tazyik yoluyla yapılan itirafların hukuken muteber olmama- sı hususunda sanıklarla beraber ol- duğunu söylüyordu.

İşin hayret verici bir tarafı da mu- hakeme safahatının yabancı basın ta- rafından serbestçe dışarıya aksetti- rilmesine müsaade edilmesiydi. Po- lonya makamları bununla da yetin- meyerek, aynı safahatı, kendi radyo- larında da eksiksiz olarak yayınlı- yorlardı. Kısaca, Poznan dâvasının, bundan önce demirperde gerisinde yapılan yargılamalarla uzaktan veya yakından hiçbir ilgisi yoktu.

Bir kere bu dâvanın diğer demir- perde gerisi dâvalara benzemediği muhakkaktı. Dâvanın konusu bütün dünyanın gözü önünde cereyan etmiş bir olaydı, sebeplerini ve cereyan tar- zını değiştirmeye imkân yoktu. BU bakımdan, Polonya idarecileri, alışıl- mış adalet hokkabazlıklarını kolayca bu dâvaya tatbik edemezlerdi. Hiç mi edemezlerdi? Elbette hayır. Kafa- larına koydukları takdirde bu hok- kabazlıkları tamamen ve kısmen bu dâvaya da tatbik etmeleri mümkün- dü. Ancak bu, faydadan ziyade za- rar getirirdi. Böyle bir hareket, bir kere, Polonya idarecilerini bütün dünya efkârı önünde suçlu düşürür- dü. Bundan başka bu kadar iyi bili- nen ve takip edilen bir olay üzerinde yapılan hokkabazlıklar, bundan ön- ceki demirperde gerisi düzmece dâva- larının bütün taktiğini açıkça ortaya koyardı ki bu da komünist rejimi i- çin hiç de hoş bir şey olman gerekti.

Gelişmelerin ikinci ve en önemli sebebinin ise Polonya'nın bugünkü iç siyaset problemleri ile ilgili olduğu söyleniyordu. Polonya'nın bugün baş- ta bulunan hükümeti oklukça libe- ral bir hükümetti ve Poznan oyuna hiç istemediği halde gelmişti.

Yeni bir buhran mı?

Ancak, Polonya işlerini yakından ta kib eden tarafsız müşahitlerin söy- lediğine göre, liberal temayüllü Po- lonya hükümeti halkın kalbini kazan- maya çalışmak için giriştiği bu ha- reketlerle, Komünist partisi içinde bulunan sertlik taraftarlarının da nefretini üzerine çekiyor ve Polonya, böylece Poznan olaylarının arifesin- dekinden de daha istikrarsız bir si- yasî devreye girmiş oluyordu.

Stalin'in ölümünden sonra yaratı- lan gevşeklik havasıma karışıklıktan başka bir şey getirmediğini ileri sü- renler, Polonyada "Natolin grubu" diye adlandırılıyorlardı. Bunların bü- yük bir kısmı Varşova'nın banliyö- sündeki Natolin sayfiyesinde otur- dukları için kendilerine bu isim ve- rilmişti. Natolin'cilerin başında Mare şal Rokossowski, Başbakan yardım- cısı Zenon Nowak, sendikalar başka- nı Klosovritz gibi mühim şahsiyetler vardı. liberal cereyanın öncülüğünü ise Başbakan Cyrankiewicz yapıyor- du. İçlerinde Dış İşleri Bakam Ra- packi'nin bulunduğu liberallere göre demokratik hareketler geliştirilmeli, mazinin bütün hataları kabul edile- rek doğrular açıklanmalıydı.

Birbirine zıt fikirler taşıyan bu iki grubun -Natolin grubu ile liberaller grubunun- arasında da Parti genel Sekreteri Ochab bulunmaktaydı. Oc- hab, ilk zamanlarda, sertlik tarafta- rı olarak tanınmaktaydı. Şimdi ise Natolin'cilerden ayrılarak liberalle- re doğru kaymak istiyor, ancak, bi- rincileri küstürüp ikincilerin de hâlâ itimadını kazanamadığı için, ortalar- da dolaşıp duruyordu.

İşte söylendiğine göre şu gün- lerde Polonyada bu çeşitli siyasî temayüller arasında bir ölüm - ka- lım savaşı başlamıştı. Zaferin kim- de, kalacağı kesin olarak söyle- nemezdi. Ancak Poznan sanıklarına adalet esaslarına göre muamele ede- cek olurlarsa, İşçiler ve entellektül- lerin liberallerin arkasında yer ala- cağında şüphe yoktu.

K İ T A P L A R

KUTU KUTU İÇİNDE

(Orhan Hançerlioğlu'muı romanı. Varlık cep kitapları 160. Ekin Basımevi. İstanbul 1956. 78 sayfa, 100 kuruş).

Orhan Hancerlioğlu günümüz edebiyatının velût yazarlarından birisidir. Hepsi de şu bir kaç yıllık Varlık Yayınları içinde neşredilen altı roman ve bir hikâyeler cildinin sahibidir. 26 Eylülde kullanan "Dil Bayramı"nda. Türk Dil Kurumunun koyduğu edebiyat armağanını "Ali" adlı romanıyla kazandı. "Ali"nin Dil Kurumunun armağanını kazanmasından Bir kaç gün sonra da Hançerlioğlu'nun romanlarının altıncısı olan "Kutu Kutu İçinde" piyasaya çıkıyordu.

Hancerlioğlu ısrarla roman nevi üzerinde durmaktadır. Hikayelerini içine alan "İnsansız Şehir" adlı kitabı hariç, geri kalan "Karanlık Dünya", "Büyük Balıklar", Oyun", "Ekilmemiş Topraklar", "Ali" ve sözünü ettiğimiz "Kutu Kotu İçinde" adlı kitapları hep roman nevi içine girer. Hiç değilse bu kitaplar roman adı altında piyasaya çıkarılmıştır. İşte Orhan Hançerlioğlunun şaşırtıcılığı da bu noktada kendini gösterir. Adını saydığımız altı roman da hiç bir şekilde birbirine benzemez. Altısını da peş peşe okusanız ve kitapların üstünde yazarının adı olmasa mevzuu işleme, teknik ve anlatış bakımından altı ayrı yazarın eserini okudum sanırsınız. Öylesine birbirine benzemez bu altı roman.

Bir çok yazar için velûtluk, sanat değerinden kaybetme bahasına kazanılan bir haslettir. Hançerlioğlunda bu yok. Velût olmasına, bilhassa mevzu bakımından velût olmasına rağmen sanat değerlerim kaybetmemesini biliyor. Ama diyeceksiniz ki sanat değerim kaybetmiyor demekle hiç birşey mi kaybetmiyor. Değil tabiî öyle de değil. Bir yılda bir, bazan iki roman yazan bir insan elbette ki birşey kaybedecektir. Bu bazısında sanat değeri olur, bazısında da uzun nefes.. İşte Orhan Hancerlioğlu uzun bir nefesten mahrumdur. Alın altı romanını da, içlerinde 150 sayfadan uzununu bulamazsınız. 150 sayfalık bir roman ise çok kere okuyucuyu doyurmuyor. Eh doğrusu bu dâ bir romancı için az kayıp değil.. Belki de Hançerlioğlu'nun her romanında karşımıza yepyeni bir hava Ve roman tekniği ile çıkışı, okuyucuyu şaşırtmağa çalışışı biraz da bu kaybım telâfi gayretinden ileri geliyor.

"Kutu Kutu İçinde" adlı romanın belli başlı iki kahramanı var: Doğan ve İnci.. Doğan mahrumiyetler içinde yetişmiş genç bir adamdır. Bir bankada ufak bir memurdur. Bakmağa mecbur olduğu bir ablası ve bir annesi vardır. Kıt kanaat geçinirler. Doğan için evlenmek hemen hemen bir hayaldir. Otuzüç yaşına gelmiştir ama kazancı ailede bir dördüncü

Orhan Hançerlioğlu

Velût yazar

insanı geçindiremez korkusu Doğan'ın elini ayağım bağlamaktadır. Ama Doğan âşıktır da. Üç yıldır İnci adında bir genç kızı delice sevmektedir.

Doğanla İnci'nin ilk karşılaşışları bir tuhaf olmuştur. Doğan bir akşam tiyatroya gitmiştir. Antraktta sigara içmek için dışarı çıktığında yedeksubaydan arkadaşı olan birisiyle karşılaşır. Yıllardan sonra iki arkadaşın karşılaşışı elbette ki heyecanlı olur. Konuşurlar. Bu arada Doğan'ın arkadaşının yanında bir de kız vardır; kardeşi İnci.. Tabiî o da Doğan'la tanıştırılır. Ama o zamanlar İnci 17-18 yaşlarında bir kelebek kadar hafif uçarı bir kızcağızdır. Gençtir, güzeldir, neşelidir. Nedense Doğan'la tanıştırılmasının üzerinde bile durmaz. Doğan ise daha İnci'yi gördüğü anda onun hayatının kadını olduğuna kanaat getirmiştir. Arkadaşı durmadan ona birşeyler anlatmaktadır ama, Doğan'ın aklı çok başka yerlerdedir.

Doğan'ın İnciye tiyatroda rastlamasından sonra tam iki yıl geçmiştir. Bu iki yıl içinde Doğan bir an bile İnci'yi aklından çıkaramamıştır. Fakat gidip onu aramak, onu görmek, ona hislerini açmak cesaretini de gösterememiştir. Hep kendi kendine kıvranmıştır.

Derken bir gün Doğan'la İnci dost oluvermişlerdir. Birbirlerini delice severler. Doğan her pazar evde yalnız kalmaktadır. Annesi ile ablası bir akrabalarına gitmektedirler. Bu arada da İnci Doğan'a gelmekte, bütün günü beraberce geçirmektedirler. Bu da böylece üç yıl sürer. Ama Doğan bir türlü İnci'ye evlenme teklif edememektedir. Çünkü maddi durumu bakımından İnciyi mesut edememekten korkmaktadır.

Günün birinde Doğan'ın çalıştığı bankanın kuruluş yıldönümü dolayısıyla bir balo verilir. Doğan da ta baloya davet edilmiştir. Yakışıklı bir çocuktur. İyi de dans eder. Bir aralık Genel Müdürün kızı ile dana eder. Genel Müdür'ün kızı Tülin tam manâsıyla hoppa, şımarık ve kendini beğenmiş bir kızdır. Ama güzeldir, şuhtur ve zengindir. Bütün erkekleri peşinden sürükleyebilir. Baloda tanıştığı Doğan'dan hoşlanmıştır. Onu yaş gününe davet eder. Böylece de Doğan'la Tülin arasında kısa zamanda birden büyüyen bir aşk doğar. Tülin Doğan'ı iyiden iyiye avucunun içine almıştır. Kendi aralarında nişanlanırlar. Ama Doğan kendi kendisini yemektedir. Durumu ne İnci'ye açabilmektedir, ne de mütehakkim bakışları önünde kendisiyle alay edileceği korkusuyla Tülin'e.. Ama Tülin'le evlenirse önünde bütün bir istikbal kapısı açılacaktır. Kayınbabası Genel Müdür olduğuna göre kısa bir zamanda Harlaması işten bile değildir. Bu sayede annesi ve ablası da rahata kavuşacaklardır. Her dilediği olacaktır. İlk sevgilisi İnci'den vaz geçmeğe, ona bütün hakikati anlatmağa karar verir.

İşte "Kutu Kutu İçinde" bu noktadan başlar. Günlerden pazardır. Doğan evde yalnızdır ve İnci'nin gelmesini beklemektedir. Kendi kendine ka rarlıdır. İnci'ye herşeyi, ama herşeyi anlatacak, bu işi kesip atacaktır. Ertesi günü Tülin'le buluşacaklar. Tülin'in babasına nişanlandıklarını haber vereceklerdir.

Hançerlioğlu hikâyeyi buradan alır. Doğan pek uzun süren bekleyiş dakikaları içinde kıvranırken İnci çıka gelir. İnci ile beraber evin içi saadetle dolmuştur. İnci evde elini sürdüğü her şeye yeni bir ruh, yeni bir hava vermektedir. İnci bir melek kadar güzel, bir melek kadar temiz ve bir melek kadar iyidir. Hanım hanımcık yemek hazırlar. Doğan'ı doyurur. Onun sevinci ve üzüntüsüne ortak olur. Doğan ise bu arada, yukarda anlattığımız şeyleri düşünmekte, itiraf edemediği için kıvranmaktadır.

Hancerlioğlu bu eserinde daha çok tahliller üzerinde durarak, yepyeni bir tarzda iç olayları tahlil ederek bir erkeğin gerçek sevgisi ile kendine mevki ve servet şağlıyacak bir kadın arasında bocalayışım hikaye eder.

Roman zaman ve mekân olarak bugüne kadarki Türk romanlarında alışık olmadığımız bir çerçeve içine oturtulmuştur. Mekân hiç değişmez. Doğan'ın evidir. Zaman ise bir pazar günü sabahtan öğleden sonraya kadar geçen bir kaç saattir.

Kısaca söylemek gerekirse Orhan Hançerlioğlunun "Kutu Kütü İçinde" adındaki bu romanı da öbür romanları gibi muvaffak bir romandır. Hançerlioğlunun bilhassa dilinin temizliği ve Türkçeyi kullanıştaki başarısı da ayrıca kaydedilmeğe değer.

"Kutu Kutu İçinde" 78 sayfanın içine sığdırılmış küçücük bir roman olmasına rağmen zevkle, merakla okunacak bir kitaptır.

K A D I N

Terbiye

Herkese benzememek

Çinli bir filozof olan "Meng-Tseu" ye göre hayatta muvaffak olmuş seçme insan, çocuk kalbini muhafaza eden insandır. Çünkü bu filozofa göre, insanların çoğu çocuk kalbi denilen doymak bilmez bir merak menbaını erken yaşlardan itibaren kaybetmektedir. Onlar artık hiçbir sual sormaz olur, kurulmuş nizam ve kaidelerin ötesinde birşey aramak lüzumunu duymazlar. Onlar kendilerini sürüye kaptırmışlardır. Bu sürüde kaybolmak, cemiyete intibak arzusunu asan zararlı bir herkese uyma temayülü göstermek onlara uyuşturucu bir huzurun teminatı gibi gelir. Herkes köşesinde, kendi küçük işleri ile uğraşır; bilinmiyen sahalarda araştırmalar yapmak kimsenin aklına gelmez. Halbuki insanoğlu dünyaya gelirken kendisine bütün muvaffakiyet yollarım açacak olan iki mühim temayülle mücehhezdir. Bunlardan bir tanesi merak, diğeri de devamlı bir tekâmül arzusudur. Merak daima yeni araştırmalara yol açacak ve devamlı bir tekâmül ve terakki arzusu

Haşan Çocuk
Bir mütecessis

İyiliğin Zararlısı

Jale CANDAN

Kapı iki kere üst üste çalındı. Yerimden sıçradım. Saat öğleden sonra iki idi. Vakıa öğle uykusu âdetim değildi ama, çok yorgundum. Üç gündür ev yerleştirmekle meşgul olmuştum. Hazır çocuk yatmışken şöyle bir uzanayım, dedim. Galiba uyuya kalmışım. Tam henüz yerimden kalkıyordum ki zil iki kere daha kuvvette çalındı. Meraklandım. Telâşla koştum. Bu sırada, sabırsız ziyaretçi elle kapıyı vurmaya başlamıştı. Nihayet açtım. Bu bir dilenci idi. Sadaka bitiyordu. Bunun yerine birkaç nasihat alınca, hiç te memnun olmadı. Acele kaçmağa bakıyordu. Tam bu sırada arkamda bir ayak sesi duyarak döndüm. Kızım da uyanmıştı. Fevkalâde üzüntülü bir hali vardı. Korka korka bir bana, bir de elindeki paraya bakıyordu. Bu bir on kuruşluktu: Onun gündeliği..

"— Ben bugün pamuk helvası almıyacağım, babam onu yememi istemiyor.." dedi.

Sesimi çıkaramadım. Galiba çocuğun merhameti beni için için sevindirmişti. Gitti, parayı dilenciye verdi ve odasına kaçtı..

Bu onun İlk vak'ası değildi. Ne zaman para vermeden bir dilencinin önünden geçsek. bana karşı aynı reaksiyonu gösterir ve için için beni tenkit ederdi. Ona "merhametlin güzel birşey olduğunu ancak buna fertlere değil de, cemiyetlere yardım şeklinde anlamana doğru olacağını birçok defalar anlatmıştım. Her defasında anlamış gibi görünürdü, ama hisleri henüz mantığına hâkimdi. Bu sefer, gene peşinden gittim ve:

"— Biliyor musun, dedim. Sen bu fukaraya fenalık ettin? Düşün herkes senin gibi ona on kuruş verse akşama kadar o kadar çok on kuruşu otur ki, artık başka iş yapmak istemez. Ömrünün sonuna kadar "dilenci" olarak kalır. Sen dilenci olmak ister miydin?"

"— Hayır!" dedi.

"— Gördün mü, çirkin ve şerefsiz bir iş bu.. Eğer kimse dilencilere nara vermezse o zaman, onlar da kendilerine başka bir iş ararlar, dilenci olmaktan kurtulurlar. Meselâ böyle kapı kapı dolaşıp yorulacaklarına bir eve, yardıma gider veya ayakkabı boyar, gazete satarlar.."

Kızım bu sefer, hakikaten anlamış gibi bakıyordu.

*

Ama ben, ama biz acaba bunu kâfi derecede anlamış mıydık? Mermahetin, yalnız hislere dayanan şuursuz bir merhametin, cemiye'e bazan ne derece zararlı olabileceğini biliyor muyduk ?. Yalnız para dilenenlere karşı değil, her sahada merhamet dilenerek hayatlarını devam ettiren binlerce parazite karşı lüzumundan fazla zayıf davranmıyor muyduk?

Geçenlerde Amerikadan dönen bir dost, oradaki umanların lüzumundan fazla maddi oluşundan bahsediyordu. Makineleşmiş insanların muhitinde yaşadıkça insan kendi memleketini kendi gibi samimi ve candan insanların yaşadığı memleketi nasıl arıyordu! Türkiyeye gelen ve bizlerle yakın temas temin eden birçok ecnebiler de aynı fikirde idiler. Bizim insanlara karşı gösterdiğimiz alâka, samimiyet ve sevgi cidden fevkalâde idi. Ancak burada insanın aklına derhal bir başka sual geliyordu; Biz bu kadar iyi ve merhametli idik de acaba cemiyetimiz bizim bu yakınlık hislerimizden ne derece istifade ediyordu? Buna mukabil maddi ve makineleşmiş olarak gördüğümüz insanların kendi cemiyetlerine yaptıkları yardımlar bizimkinden çok fazla değil miydi? Demek ki teşkilatlanmadıkça, iyilik ve merhamet dahi kaybolmaya mahkûmdü. Üstelik şekilden ibaret kalan marazi bir merhamet ve yersiz bir acıma merakı cemiyete çok zararlı da olabilirdi. Meselâ şoför olmak için doktor muayenesinden geçen bir gencin durumunu ele alalım: Şayet doktor bu gençte şoför olabilecek vasıfları göremezse bunu kat'iyetle ifade edecek ve gencin kendisini acındırmak için sarfedeceği bütün gavretler neticesiz kalacaktır. Bu doktor, ilk bakışta. bizlere biraz katı ve merhametsiz görünebilir; fakat o bir insana merhamet etmek isterken birçok insanları tehlikeye atmak istememiş ve kendisini egoist bir merhametin marazi hislerine kaptırmamaktır.

Liyakat kazanmadan ehliyetname alanlar, çalışmadan vazife başında tutulanlar, muvaffak olmadan alkışlananlar hep bu marazi acıma hissinin neticesi değil midir. Fertlerle karşı karşıya geldiğimiz zaman göstereceğimiz zaaflar, ekseriya cemiyetin aleyhinedir ve kendi kendimizi tatminden başka birşeye yaramaz. Az sempatik olmak pahasına da olsa, ileri memleketlerde merhamet gizlidir.

Churchill
"Vakit geç değil!."

da bu merakın hiçbir zaman tatmin olamamasını sağlıyacaktır.

Anneler ve çocuklar

Herhangi bir bebek, sıhhatli ve sağlam olmak şartı ile, bağırtıları ve hareketleri ile içindeki bu insiyaki arzuları açığa vurur. O büyüdükçe onun içindeki merak ve öğrenmek arzusu, yeni birşeyler yapabilmek, tekâmül etmek aşkı da o nispette büyür. Büyüklerin onu kollarına alarak havaya kaldırmaları en büyük arzusudur. Fakat havaya kalkar kalkmaz tatmin edilmiş olmadığım hissettirir, dolabın üstüne doğru yeni bir hamle yapar veya yere indirilip, tekrar çıkarılmak ister. Ne yapılırsa yapılsın o memnun değildir; daima yeni arzuları, yeni merakları vardır. Büfenin kapağını açık bulur bulmaz derhal elini içine daldıracak, çanak çömleği dışarıya çıkaracaktır. Bulduğu her eşyayı elliyecek, muayeneden geçirecek, her eşyaya yepyeni bir vazife vermek istiyecektir. Daha büyüyünce aileyi sual yağmuruna tutacak, bir sualden başka bir sual çıkaracaktır. Tıpkı bir keşiften başka bir keşif, çıkaran âlimler gibi.. Evet çocukla büyük işler başaran adamların kafa mekanizmasında muazzam bir benzerlik vardır:. Daima merak etmek ve suallerin peşini bırakmadan bir netice çıkarmak azmi!.

İşte annelerin çocuklarında en çok baltaladıkları bu hamleler büyüklerin sürü insanı olmayıp birinci plânda bir insan olmasını sağlamaktadır. Ne yazık ki anneler bu sahada farkına bile varmadan gocuklarına ilk darbeyi indirirler. Saatin nasıl islediğini merak ederek onu kurcalayan çocuk muzur bir haylaz, bir eşkıya addedilir, ceza görür. Çocuklara annelerin yaptıkları tavsiyeler daima tehlikeden, fevkalâde işler yapmaktan kaçınmak, herkese benzemek ve mütevazi, "risksiz", emin bir hayatı seçmektir. Vakıa cemiyete intibak etmek şarttır ama, bu muhakkak sürünün peşine takılmayı icab ettirmez. İnsan bir gaye uğruna sürüden ayrılmasını bilmelidir. Bu taktirde sürüden başka insanların bu cesur insanı takib edeceği muhakkaktır. Herkese benzemek, fakat daima herkes gibi hareket etmemek.. İşte lâzım olan budur ve insanı büyük adam yapan şey de budur.

Çocuklarda dikkati çeken bu merak ve devamlı yenilik arzusu baltalanmamak, bilâkis beslenmelidir. Dün yada gerek ilim, gerek edebiyat ve sanat, gerek siyaset sahasında muvaffak olmuş tek insan yoktur ki bu iki hisse birden sahip olmasın.. Merak ve terakki arzusu birleştiği taktirde, ihtirastan çok daha kuvvetli olur. Galilee muhtelif ağırlıktaki eşyaları atıp onların düşüş zamanım not ederken ihtirastan çok merak ve öğrenmek azmi ile hareket ediyordu. Fabre da günlerce karıncaların yuvası üzerinde, iki büklüm onların hayatını tetkik ederken ve insiyak ile mantığı birbirinden ayırt etmeğe çalışırken birgün meşhur olacağını değil, elde etmeğe çalıştığı bir meçhul olşünüyordu. Tarihte isim yapmış bütün büyük insanlar "neden" sualini terketmiyen ve yeni cevaplara daima yeni sualler bulan insanlardır.

Yeni meraklar

Her insanın normal işinin, normal faaliyetlerinin yanında merak etti ği elde etmeğe çalıştığı bir meçhul olmalıdır. İnsan boş zamanlarını öldürmeğe çalışacağına kendisini bir "merak"a vermelidir. Herkes gibi herşeyi basit görünüşü ile değil, gizli tarafı ile görmeğe çalışmalıdır. Birçok insanlar yeni simalardan, yeni fikirlerden korkar ve kaçarlar. Fakat tesadüfen bunlarla temas teminederlerse bunları beğendiklerini, tam bir mutabakat halinde olduklarını görürler ve fırsatı kaçırmamış olduklarına bin defa şükrederler. Böylece karşılarına yepyeni fırsatlar çıkan, bu yepyeni fırsatlardan istifade eden bir çok insanlar vardır ki hayattan duydukları yepyeni bir zevki bu tesadüfe borçlu olduklarım itiraf ederler. İnsan yeni ve geçilmemiş yollara saptıkça, bu yollarda yeni keşiflerde bulunarak yürüdükçe yavaş yavaş hayata yeniden doğduğunu hisseder ve tıpkı annesinin etrafında dönen çocuk gibi "neden" sualleri yağmağa başlar. Çocuklarını eğlendirmek için Karagöz oynatan bir kadın bu eski oyunun inceliklerini merak etmiş ve kısa zamanda bir sanatkâr merakı ile kendisini bu işe vermiştir. Kırk yaşından sonra ömründe ilk defa torununa bir küçük entari dikmek üzere dikiş dikmeğe heveslenen bir başka kadın, kısa zamanda, gayet zevkli bir bebek mağazası açmış ve muvaffak olmuştur.

Zaman ve yaş meselesi

Yeni bir işe başlamak için zaman kıtlığı hiçbir zaman mevzuubahis değildir. İnsanın zevkle yapacağı herşey dinlendiricidir. Şunu da unutmamalı ki umumiyetle hayatta büyük işler başaran insanlar zamam en kıt olan insanlardır. Harriet Beecher Stowe, altı çocuklu bir kadında. Başını kaşıyacak vakti yoktu. Fakat mutfakta yemek hazırlarken, hesap kâğıtları üzerine bir roman yazma» ya başlamıştı. "Tom Amcanın Kasası" böylece meşhur oldu.

Yeni bir işe başlamak için çok ihtiyar olmak diye de birşey yoktur. Bunu Churchill'e veya Adenauer'e söyleyiniz, bakınız ne cevap alacaksınız.

Her ne olursa olsun insan doğarken içinde taşıdığı merak ve devamlı araştırma arzusunu hiçbir zaman terketmemelidir. Anneler çocuklarım daima herkes gibi hareket eden robotlar halinde yetiştirmemelidirler. Unutulmamalıdır ki, "yeni bir fikre doğru yöneltilen insan kafası hiçbir zaman eski dar çerçevesine dönemez". İşte daha beşikte darbe yiyen insan inkişafının ilk şartı da budur.

Moda

Üç kadın tipi

1956 - 57 modasının bir hususiyeti de yaşlı kadın mefhumunu ortadan kaldırmasıdır. Her kadın gençtir, isterse daha da genç olabilir. Neden olmasın? Vaktile kadınlar 30 yaşından itibaren yaşlı sayılmazlar mıydı ?

Daima genç kadın
Tip No: 1

Genç kadın
Tip No: 2

Orta yas bugün, kadınlar için de, 30'-dan 40'a yükselmiştir. Kadınların yaşayış tarzı, alınan gıdalar ve herşeyden evvel bir haleti ruhiye meselesi asrımızın büyük mucizesini başarmıştır: Herşey son süratle ilerlerken, yaşlılığın gayet ağır bir tempoda yürümesi mucizesi.. Evet yaşlılık ağır bir yürüyüşe tâbidir ve moda bu sahaya da el atmış, her kadına daha genç olmak fırsatım bağışlamak istemiştir.

1956 - 57 modası artık kadınları muayyen yaşlara ayırmıyordu. Onun için "çok genç bir kadın", "genç kadın" ve "daima genç bir kadın" mevcuttu. Bu üç sınıf için o ayrı ayrı bir güzellik, ayrı ayrı bir cazibe, ayrı, ayrı bir gençlik düşünmüştü. Hiçbirisi ötekine tercih edilemezdi.

Dalma genç kadın

Yaşı mevzuubahis değildi. Kimse bunu ona sormayı düşünmezdi. Zaten yaşını gizlemek niyetinde de değildi. Giyimine herzamandan fazla itina ettiği bir hakikatti. Kibar ve sade olmaya gayret ediyordu. Ama bu kibarlığa bir nebze buluş, fantezi ve şahsiyet ilâve ettiği de doğruydu. Makiyajı her zaman fevkalade idi. Saçları mizanplili ve bakımlı idi. Dudakları parlak, tırnakları itinalı idi. Teni için hafif bir pudro ve tırnakları için açık bir renk seçmişti. Herşeyden çok dikkat ettiği şey, temizlikti. Yaşadığı dakika onun için daima çok kıymetli idi. konuşması eğlenceli ve canlıydı. Nasihat etmekten kaçınırdı. Bilirdi ki nasihat ancak istendiği zaman makbuldür. O herzaman gene görünürdü. Çünkü muhitini ve insanları severdi ve müsamahası ona bir nevi aydınlık, güzellik verirdi.

Onun ev için ikiz yün takımları, kıvrak etekleri vardı. Biraz kalçalı olduğu için sokakta "rob - manto" yu tayyöre tercih ediyordu. Mantosunun biçimi gayet sade idi. Fakat ona ihtiyar bir kadın zevki vermemek için rengini kiremite bakan bir kırmızı olarak seçmişti. Tiyatroya giderken giyindiği küçük astragan ceketin de yakası daha neş'eli bir beyaz kürkle süslenmişti. İnce yünlüden yapılmış dümdüz bir elbise, yakaya takılan iğnelerle neş'eleniyordu. Vücudu mübalâğasız bir şekilde saran beyaz yün bir elbise, karamela rengindeki küçük eşarbı ve kemeri ile ona 1956 senesi notunu, yeniliğini ve cazibesini veriyordu.

Daima genç olan kadının evde giyilmek üzere güzel bir pantalonu, çok modern terlikleri, ısıtıcı ve zarif sabahlıkları ile gayet genç ve sade görünüşlü pijamaları, gecelikleri de vardı. Bunlar 'eski bir zihniyetin emrettiği şekilde teferruatlı ve dantelalı şeyler değildi. Net, şirin, sade ve genç sıfatları ile ifade edilebilir kıyafetlerdi.

Genç kadın

Genç kadının da yaşı mevzuubahis değildi. Gençti, mesuttu, halinden memnundu ve bebek pozları takınmasına hiç, ama hiç lüzum yoktu. Güzeldi, ama bundan gurur duymuyordu. Kadınlığı ön plânda idi, ama bu kafiyen ciddiyetini haleldar etmiyordu. Faal, cesur, enerjikti, ama bu meziyetleriyle övünmez ve kendini herşeye kaadir tasavvur etmezdi. Orijinal teferruatları bayağılığa kaçmadıkça ve klâsik kıyafetleri can sıkmadıkça severdi. Kendi kendisini tanımak, şahsiyetini meydana çıkarmak onun en büyük kaygusu idi. Kusurlarım da bilir ve onları espri ile,' gülerek kabul ederdi. Sık sık saç şekli, makyaj değiştirir ve her mevsim yenileşmeğe gayret ederdi. Fakat en çok emin olduğu şey suyun, sabunun ve fırçanın en mühim süs aletleri olduğu idi.

Onun da tıpkı dâima genç olan kadın gibi ikiz yün takımları vardı. Fakat sveterlerini o daha yeni şekillerde meselâ pantolonun üzerine bol bırakarak, belini sıkmadan giyebilirdi. Pantalonu yalnız ev için değildi. Onu kareli bir kumaştan yapabilir ve hafta sonu tatillerinde dilediği gibi giyebilirdi.-

1956 - 57 senesinin vücudu saran kılıf elbiseleri onu hiçbir şekilde korkutmazdı. Fakat eteği dar ve beden kısımları hafifçe bol elbiseleri daha ziyade gündüz giyinecek, kokteyl için dar kılıfların yerine fantezi kumaşlardan yapılmış çok zengin etekli, hışırtılı, uzun kollu ve kapalı yakalı şömizye elbiseleri tercih edecekti.

Kış için iç açıcı, renkli, enerji ve dinamik bir manto genç kadın için biçilmiş kaftandı. Sonbaharda ise ideal sokak kıyafeti kısacık ceketli ve böl plili eteklikli bir tayyördü.

Çok genç kadın

Bu umumiyetle genç bir kız, henüz bir tafebe idi. Fakat hisleri ve kafası ile mesut. olmak istiyen, sâadetin peşinde koşan bir küçük kadındı. Tabiî ve taze idi. Aynı zamanda meraklı fakat sessiz, ihtisas sahibi fakat mantıklı, romantik fakat sporcu idi. Okumayı seviyordu. Ama sürpriz partiler de onu kayıtsız bırakmıyordu. Şopen'i beğeniyordu, ama cazı da seviyordu. Topuksuz ayakkabılar, erkek sveterleri giyiniyordu, ama gardrobunun en kıymetli eşyası hışırtılı, kabarık bir iç etekliği idi. Kendisini büyüklüğe özenmiş gibi gösteren iddialı kıyafetlerden pek çok korkardı. Arkadaşları onu ararlardı. Çünkü tabii ve sadeliği ile hakiki bir genç kız olarak kalmıştı. En büyük dostu su, kolonya, sabundu. Saçları uzundu. Onları kah at kuyruğu yapar, kâh omuzlarına dökerdi. Bazan da tek örgü halinde, omuzundan öne alırdı. Şirin bir kâkülü de vardı. En güzel kıyafeti "trois - guarto" kollu bol, fiili etekli ve kısacık ceketli, bebe yakalı bir tayyördü. Bu tayyörün yakasını istediği gibi değiştirebiliyor meselâ bazan beresi ile eş kırmızı süed bir yaka takabiliyordu.

Jumper-elbise de onun çok işine yarıyordu. Bu umumiyetle koyu renkli, bol etekli Önlük şeklinde bir elbise idi ve içine istediği bluzu giyebilir veya açık yakasına muhtelif yelekler ve jile'ler takabilirdi. Onun kiraz rengi "dra"dan veya kadifeden güzel bir etekliği vardı. Bu eteklik ile gayet şirin bluzlar, sveterler giyinirdi. Dans ederken süslü bit kumaştan kapalı yakalı ve uzun kollu bir şömizye elbiseyi tercih etmişti. Isıtıcı bir mantosu, kapuşonu, fantazi bir yağmurluğu vardı. Onun en çok sevdiği şey hoş detaylardı: Sık sık değişen yakalar, güzel spor kemerler, fantazi ayakkabılar onun şıklığım yapan şeylerdi.

Çok genç kadın
Tip No : 3

CEMİYET

Amerikan balesinin İstanbuldaki ilk temsilinde Amerikan Büyük elçisi Fletcher Warren ile Vali Fahrettin Herim Gökay yanyana oturuyorlardı. Memleket büyüklerinin hep kendilerinden birkaç kademe aşağı işlerle meşgul oldukları bugünlerde İstanbul Valisi de temsil müddetince giriş çıkış yerlerinde duran polislere ve Atlas Sineması müstahdeminine kapıların açılıp kapanması gibi hususlarda talimat vermekle vakit geçirdi.

Temsil cidden güzeldi. Lâkin sahnenin orta yerinde gıcırdayan birkaç tahta sanatkârların gayretleriyle alay etti, durdu. Bereket versin bir müddet sorara sanatkârlar bu muzip tahtaların yerini bellediler de o noktalardan kaçınmaları sayesinde gıcırtı nağmeleri müzikten eksildi.

Eski Irak başbakanı Erşed el ömerî Paşa her yaz İstanbula gelir. Alaturka musiki meraklısı olan Paşa vaktinin büyük kısmını Türk sanatkârlarının seslerini yanından eksik etmediği "tape recordier"e almakla geçirir. Adeti veçhile bir müddet daha İstanbulda kalması beklenen Paşa Bağdada derhal döneceğini dostlarına açıkladı. Bunun sebebini Paşanın sıhhatine zararlı soğuk havalarda arayanlara, "Hayır hayır, efendim", dedi, "ses makinemde şeridim kalmadı".

*

Balerin çorbalarını bütün Türkiyeye içiren, memleketimizin en ileri gelen zevatı dahil dostlarını kahkahadan kırıp geçiren Mahmut Baler Anbarlıda (Florya civarında) çok güzel bir ev yaptırdı. Niyeti, Ankarada karşılaştıkları zorlukları hal için delâletini rica eden eş dosttan kaçıp biraz başını dinlemekti. Fakat işler tam tersime döndü; bu sefer başı belâda, ahbaplara bir de sırf bu güzel evde hoş vakit geğirmek için gece yatısına gelen yâran ilâve oldu.

İstanbul'da istimlâk fırtınası bütün şiddetiyle devam ediyor. Yıkımzedeler arasında malûm tabirle "eli kolu" olanlar da var. Bebekteki meşhur

Fletcher Warren
Ev sahibi,

evlerine nazar değen Kemal Sadıkzadenin hanımı geçen gece bir filmin prömiyerinde dostlarına bitkin bir halde evlerinin nasıl yıkıldığını, bu mevsimde nasıl Büyükadadaki yazlık köşklerine taşınmağa mecbur kaldıklarını anlatıyordu.

Karikatüristlere bir hal oldu. Sevişiyorlar, evleniyorlar, gidiyorlar, geliyorlar, aralarında çekişiyorlar, elhasıl son kanunlarla çıkış yolları tıkanan enerjilerini ne yapacaklarını bilemiyorlar. Dillerde dolaşan son dedikodunun kahramanı Ferruh Doğan, her yerde Küçük Sahnenin baş kadın artisti Nevin Seval ile görülüyor. Zaten son günlerde Küçük Sahnede olup bitenler, Fransız Farslarını hatırlatmağa başladı.

Generallerimizden **birinin** halen Güzel Sanatlar Akademisinde okumakta olan sarışın güzel kızı Sevil Ener'i bu mevsimde Haldun Dormen Tiyatrosunun sahnesinde seyredeceğiz. Haldun Dormen yeni kabiliyet keşfetmekte pek mahir, fakat nedense sonunu getiremiyor, bulduklarını kaptırıyor.

*

İstanbulun ustalıkları ile öğünen dans meraklılarından bir kısmı geçen gece neye uğradıklarını şaşırdılar: Hilton'un Roof barında yanlarındaki masada oturan birbirinden yakışıklı dört erkekle birbirinden güzel dört kadın, halka saatlerce görülmemiş zerafet ve acayiplikte ça ça numaraları yaptılar. Bu yüzden pist boşaltıldı, bütün diğer çiftler bu sekiz dans harikasının etrafına halka olup hayran hayran seyrettiler. Sonunda sekizinin de İspanyol oldukları anlaşıldı da dans şöhretlerinin elden gideceğinden korkan yerli kabiliyetlerin içme su serpildi.

Bir Mukayese

Çalışmak mı? Hayır, hiç öyle bir niyetim yok!"

Yüzüme hayretle bakarak bunu söyleyen güzel genç kız -Güzellik kraliçemiz- basın toplantısında hergün vaktini nelerle geçirdiğini anlatmakta idi: Ayna karşısında estetik yürüme dersi, dans egzersizleri, bütün maçları takip, vesaire.. Bu enteresan meşgalelerinin haricinde bir mesleğe sahip olmak isteyip istemediğini sorduğum zaman da âdeta kendisine haysiyet kırıcı bir söz söylenmiş gibi davrandı.

*

17 yaşında iken Paris'te bir tiyatro trupu teşkil edip Oscar Wilde'in bir piyesini sahneye koydum. Beğenildi ama ben kendimi acemi hissettiğini için mesleğimde ilerlemek üzere rejisörlük stajı yapmağa karar verdim. Stajımı bitirmeden İsrael kadınları askere çağırıldı; şimdi o vazifedeyim. Askerliğimi bitirir bitirmez stajımı tamamlayıp İsrael'in halen kontratla bağlanmış bulunduğum bir tiyatrosunda işe gireceğim".

Bunları anlatan İsrael Başkonsolosunun kızı Matmazel Yael, darılmasınlar, bizim güzellik kraliçelerinin çoğunu gölgede bırakacak bir âfetti. İstese; hiç "estetik yürüyüş" dersi almadan mükemmel bir koca bulabileceğine şüphe yoktu. Üstelik ebeveyninin varlıklı insanlar olduklarını biliyordum. Evlenmeyi düşünüp düşünmediğini sordum. "Evlenmek düşünülmez ki!" diye güldü "İnsanın başına gelir."

"Peki, dedim, anneniz babanız size kolayca yardım edebileceğine göre, şimdi mutlaka çalışmağa niçin lüzum görüyorsunuz?" -

Anlamıyarak yüzüme baktı.

"Çalışmağa lüzum görmek ne demek? dedi. Boş duracak değilim ya!".

*

Batıdan kaç sene gerideyiz? Bu işin dövizle, para ile, pulla alâkası yok. Batıdan şu kadar yüz sene veya bu kadar milyon dolar değil, sadece tembelliğimiz ve züppeliğimiz kadar geriyiz.

L. U.

TİYATRO

Büyük Tiyatro

"Baş tacı" edilen eser

Büyük Tiyatronun kırmızı maroken koltuklarına yerleşerek perdenin açılmasını bekleyen seyircilerden çoğunun zihnini kurcalayan bir mesele vardı: Devlet Tiyatrosu acaba neden mevsime "SŞairi Âzam"ın meşhur "Finten"iyle girmek istemişti ve "Finten"in tutulup beğenilme şansı ne olabilirdi?

Seyirciler içinde biraz mütecessis olanlar, koltuklarına otururken ellerine tutuşturulan broşürde suallerinin birinci kısmına cevap bulabilirlerdi. İkinci kısmın cevabını da birazdan perde açılıp eseri gördükten sonra bizzat kendileri vereceklerdi. Devlet Tiyatrosu tarafından neşredilen broşürde Genel Müdür Muhsin Ertuğrul, "Her millet, tiyatro tarihinde en eski yer alan öncü yazarını, eteri bugün ne kadar iptidai görünürse görünsün, baş tacı eder' diyordu. "Finten"in Devlet Tiyatrosunun repertuarına alınmasının izahı bu cümlenin içindeydi. Fakat eski yazılara bu kadar "hürmet" ve "vefa" gösteren Devlet Tiyatrosunun bu hislerinde ne dereceye kadar samimî olduğunu anlamaya imkân yoktu.

Yıldız Akçan
Finten

Temsil

Perde açılıp "baş tacı" edilen eserin temsili başladıktan biraz sonra, imkânı olup ta birisi dışarıdan salona girseydi, bütün seyircilerin sari bir öksürük illetine tutulduğuna hükmedebilirdi. Büyük Tiyatronun muhteşem tavanında aktörlerin seslerinden çok, seyircilerin öksürükleri şada bırakıyordu.

Terbiyeli bir tiyatro seyircisinin bile hoşlanmadığı bir oyun tarzına ve esere karşı elinde protesto silâhları mevcutta ve bu silahların tetiği de "insiyak"ların elindeydi. Bu silâhların 'birincisi "öksürük", ikincisi ise "koltuk gıcırtısı" idi.

Seyirciler, "Finten"in ilk temsilinde ikinci silahı -çok şükür- kullanmadılar. Fakat öksürük.. O gece bol bol öksürüldü. Seyircilerin piyesi beğenmedikleri anlaşılıyordu. Sinirleri zayıf seyirciler de zaman zaman gülmekten kendilerini alamadılar. Hele Davalaciro, son sahnede Finten'e: "Dün akşam nerelerdeydiniz?", diye tekrar tekrar sorunca, kahkahalar sinirli seyircilerin inhisarından çıkarak umumileşti.

"Finten"in yeni baştan kaleme alınışı modern tiyatro anlayışına uygunda. Teferruattan kaçınılarak, fazla şiire kaçan ve tiyatroda tatbiki imkânsız sahneler muvaffakiyetle rötuş edilmişti. Dekor yapılan masrafa değmişti. Seyircinin gözünü okşuyor ve estetik zevkini tatmin ediyordu.

Eserin sahneye konulusu da başarılıydı. Yalnız ruhların mezarlıkta konuşma sahnesi ve veremli kızların kahvaltısı biraz fazla müsamere atmosferine bürünmüştü.

Sanatkârlar

Nuri Altınok Davalaciroda iyi değildi. Hanımına âşık Hintli uşak ağlarken de, gülerken de zillete meydan okumağa çalışan bir kudret olmalıydı. Nuri Altınok Davalaciro'yu bir karikatür haline soktu. Alaya maruz bıraktı.

Gökçen Hıdır rolünü yadırgamıştı. Konuşmasından "Dünkü Çocuk"-taki Billienin külhanı aksanı da henüz tamamen kaybolmamıştı.

Suna Sirmen sahnede biraz daha rahat olmalıydı. Rolünün imkânlarını yazık ki kutlanamadı. Tutuk ve çekingendi.

Müşfik Kenter konuşmasına hiç duygu katmayışından ve mimiksiz düz oyunundan dolayı sahnede sadece piyesin muayyen bir rolünün boş kalmamasını, adeta okuyarak temin etti.

Yıldız Akçan perdeyi tekrar tekrar açtıracak haklı bir alkış kazandı. Bu genç sanatkardan bilhassa Amerika'dan döndükten sonra çok şey bekleniyordu. Halk en uzak kusuru dahi tenkide mütemayildi. Akçan bunların hiçbirine meydan bırakmıyan bir oyun çıkardı. Sahnede Finteni yaşıyordu. Sesi, mimikleri, hareketleri ile muhteris, bencil ve dişi, zaman zaman şefkat arayan, fakat başka zamanlarda hayata karşı kaskatı, egoist ve aşkı için her fenalığı yapabilecek kadını gayet iyi oynadı.

"Finten'in bugünkü tiyatromuza ne getirdiği ve ne kadar zaman afişte kalacağı bilinemezdi. Bilinen Yıldız bir mevkiye liyakat kazanmış olduğuydu.

Şehir Tiyatrosu

"Peer Gynt"

Dram Tiyatrosu geçen hafta müstesna bir gece yaşadı. Tiyatroda her zamankinden başka bir hava hissediliyordu. İstanbulda bulunan Norveç kolonisi, birbirinden şık ve zarif tuvaletler, simokinler içinde salona ve fuayeyi doldurmuşlardı. Tepebaşındaki eski salaş binada da o gece bir güzellik, bir yenilik göze çarpıyordu. Duvarlar ve tavan tamir görerek renklerini değiştirmiş, güzelleşmiş, küçük ve şirin bir tiyatro meydana gelmişti. Bütün bu "süslenip püslenme" Ankaradan gelecek olan Devlet Operası'na hazırlıktı. Ama İbsen, daha önce davranmış, açılış merasimini yapmıştı bile! Ankaradan gelecek olan Opera'nın hangi tarihte temsillere başlıyacağı ise kimsenin malûmu değildi. O geceki temsil lbsen'in ellinci ölüm yıldönümü münasebetiyle sahneye konan "Peer Gynt" dramı idi. Temsilden önce 23 sene evvel bu eserde oynayan ve bugün rahmete kavuşan san'atkârlardan Neyire Ertuğrul'un, Emin Belli'nin ve Sait Köknar'ın ruhlarım şadetmek için bir dakikalık bir ihtiram sükûtu yapıldı. Grieg'in nefis uvertüründen sonra perde, yeni mevsime nazlı nazlı açıldı.

Muzaffer Arslan
Genç Peer Gynt

Meinicke'nin çizdiği dekor cidden güzeldi. Fon projeksiyonla aydınlatılmış ve bu, eski sahneye yeni bir veche vermişti. Temsil ilerledikçe fon, mütemadiyen değişti ve bu sayede Max Meinicke'nin modern bir re-

anlayışı ile stilize ettiği güzel tablolar seyrettik. Grieg'in nefis müziği ve bu müzikle danseden genç kızlar ve delikanlılar dekoru tamamlıyor ve sahneyi bir kat daha güzelleştiriyordu. Sanatkârlar da üzerlerine düşen vazifeyi hakkıyla yapıyorlardı. Yapıyorlardı ama, temsilin uzaması -3,5 saat kadar sürüyor- seyirciyi sıkıyordu.

"Peer Gynt"ün provaları sırasında bütün bir ay, dışarda salonda tamirat olduğu için, sahne içinde prova yapmışlardı. Hem de asap bozucu bir prova idi bu. Dışardan çekiç sesleri gelirken içerde Aese'nin ölüm sahnesini prova ediyorlardı. Tabii salondan görülmesi lâzım gelen ışık provalarıda yapılamadı ve ilk gece seyirciler, yarı karanlıkta oynanan bir temsil seyrettiler. Bunda rejisörün, san'atkârların hiç bir kabahati yoktu. Bütün kabahat, mevsimin başlamasına bir ay kala tamirata başlanmasındaydı.

"Peer Gynt" gibi 16 tabloluk dev bir ezeri sahneye tatbik etmek güçtü. Meinicke bu işi başarile yapmış, tablo aralarında perdeyi kapatmadan, teknisyenler vasıtasile dekorları değiştirmişti. Grieg'in nefis müziğini dinleyerek bir dakika karanlıkta kalmak ve gelecek tabloyu beklemek seyirciler için sıkıntılı olamazdı, ama o döner sahnenin çıkardığı gıcırtı olmasaydı! Piyes çok uzundu. Bazı yerlerinde meselâ Kahire'deki tımarhane sahnesinde- pek âlâ çıkarmalar yapılabilirdi.

Oyun

Sanatkârlar rollerinin kalıbına girmişlerdi. Bilhassa Muzaffer Aralan, genç Peer'de muhayyilesi geniş, taşkın maceraperest bir delikanlının haleti nahiyesini, en ince teferruatıyla Verebilirdi. Bilhassa annesinin ölüm sahnesinde çok muvaffak oldu. Yaşlı Peer'e gelince,- Müfit Kiper gerçekten iyi bir aktör.. Kimsenin kabul etmediği bir rolü almakta tereddüt göstermedi ve neticede mükemmel bir "Peer" gösterdi. Solveyg'i oynayan Nedret Güvenç'in başarısı da onlardan aşağı değildi. İki örgülü sarı saçlı, masum bir Norveçli kızı sevgilisini hakikaten seven ve bekleyen Solveyg'i mükemmelen canlandırdı. Şehir Tiyatrosunun şimdiki kadrocunda Aese'yi oynamak için Şükrüye Atay'dan iyi bir aktris bulunamazdı. Fakat "Masum İrene"deki ve daha bir iki rolünde seyrettiğimiz oyununu hatırlatmasaydı. "Peer Gynt'ün eşhası hayli kalabalıktı. Fakat bu çoğunluk içinde yeşilli kadın rolünde Fatma Andaç. Güvey Matz rolünde İsmet Ay, Helga rolünde Birsen Özkara. İngrid rolünde Jeyan Ayral, Çin Kralında. Mahmut Morali, Baş cin rolünde Ferih Egemen, Anitra rolünde Altan Hanoğlu, Deli doktorunda Ercüment Behzad Lav, Rezzan Abidin'in hazırladığı danslarda Deniz Uyguner, Suna Pekuysal, Birsen Özkara, Erika Hitzigrath, Leylâ Altın, Monika Meinicke, Özen Tutucu ve Arslan Altın nazarı dikkati- çekiyorlardı.

S İ N E M A

Filmler

"Johnny Guitar"

Hikâyesinin kuruluşundaki aksaklıklara rağmen, "Johnny Guitar"! seyretmek, alışılmış western hikâyelerinden, meselelerinden bıkanlar için zevkli bir değişiklik oluyor. Avare kovboy, bar kadını, haydutlar, soygunculuk, linç, tabanca düellosu gibi standart kahramanlar ve olaylar filmin insan karakterindeki düşkünlük temayüllerini kuvvetle işlemesine mani olmuyor. Zaman zaman "Vadiler Aslanı - Shane", "Kahraman Şerif High Noon" ve "Yaylalar Fahişesi - Rancho Notorious" gibi en iyi western örneklerini hatırlatan sahneleri olmakla birlikte, kendine mahsus bir dünya görüşü, "Johnny Guitar"ı bu klâsiklerin mutlak tesiri altında kalmaktan kurtarıyor.

İçinden demiryolu geçecek olan bir kasabanın halkı telâşa düşmüştür. Demiryolu ile yeni göçmenlerin gelmesi, topraklarının elden gitmesi ihtimalleri onları endişelendirir. Emma (Mercedes McCambridge), tatmin edilmemiş bir aşk yüzünden kıskandığı Vienna'yı (Joan Crawford) kasabadan uzaklaştırmak, yahut ortadan kaldırmak için bu huzursuzluktan istifade, etmeye gazabı Vienna'nın üzerine yöneltmeye çalışır. Kasabada çıkan karışıklıklar hiç de suçu olmadığı halde Vienna'nın hayatına mal olacakken, eski sevgilisi Johnny Guitar'ın (Sterling Hayden) müdahalesi onu kurtarır.

Philip Yordan'ın senaryosu Vienna ile Emma arasındaki geçimsizliğin sebebim apaçık belirtemiyor. Hikâyede karanlık kalan, neticeye bağlanmıyan noktalar var. Ama bunun yanında ustalıkla tertiplenmiş konuşmalar, keskin hatlarla çizilmiş karakterler, kahramanlar arasındaki bağlantılar, Philip Yordan'ın aslında bir tiyatro yazarı olduğunu ortaya çıkarıyor. Zaten filmin üçte biri tek dekor içinde tamamen tiyatro hareketi esasına göre kurulmuş. Hikâye olaylarla değil lâflarla anlatılıyor. Bnaka soygunculuğu sahnesinden itibaren paralel gelişmelerin çoğalması, sözlerin yerini hareketlerin alması- senaryoya sinematik değer kazandırabiliyor.

Filmin gözden kaçmayan bazı senaryo kusurlarına rağmen başarıya ulaşmasını sağlayan bir elin varlığını hissetmemek imkânsız. Bunun kahramanı şüphesiz filmin prodüktör ve rejisörü Nicholas Ray'dir. Cemiyet meseleleri üzerinde duruşu, insanları ela alışı ile Hollywood'da harpten sonra yetişen en mühim rejisörlerden biri olan Ray, Amerikanın muayyen meseleler üzerinde duran, dünya görüşüne sahip sayılı sinemacılarındandır. Nicholas Ray'e göre zayıf iradeli insanlar ve gençler çıkmaza girdikleri zaman kötü davranışların kurbanı olurlar. Bu ana fikre bütün filmlerinde rastlamak mümkündür. "Johnny Guitar"da Turkey ile Vienna arasında geçenler Nicholas Ray'in acı bir gerçekçiliğe ulaştığı en güzel sahnelerdir. Turkey'in (Ben Cooper) ölümle karşı karşıya geldiği zaman, kendisine ana şefkati ile yakınlaşan Vienna'ya ihanet etmesi, ölümden kurtulmak için aleyhinde yalancı şahitlik etmesi, insanların zor karşısında manevi değerlerini kaybetmekten sakınmayacaklarını gayet tesirli olarak gösteriyor.

Değerli rejisör filmin ilk yarısında

Sterling Hayden ve Joan Crawford "Johnny Guitar"da

Kovboylu lirizm

ki tek dekorlu sahnenin tiyatroya meyilli senaryosuna rağmen, montajdaki ustalıklar ye sinematik geçişlerle seyircinin merakını ve heyecanını daima uyanık tutuyor. Hadiselerin çoğaldığı son sahneleri ise sinemanın icaplarım tamamen kavramış bir sanatçının temkini ile gösterişe kasmadan rahatlıkla idare ediyor.

Johnny Guitar'ı canlandıran Sterling Hayden, John Huston'un "Elmas Hırsızları - The Asphalt Jungle" adlı filminden beri en iyi rolünde. George Stevens'in "Shane"nini hatırlatan tipe fizik yapısıyla kolayca uyuyor. Joan Crawford kompozisyon bakımından iyi bir Vienna olmakla birlikte geçkin yaşı seyircileri erkekler tarafından özlendiğine inandırmakta,n uşak kalıyor. Bu rolde Marlene Dietrich'in "Yaylalar Fahişesi - Rancho Notorious"taki rolü ile büyük benzerlikler bulmak mümkündür. Mercedes McCambridge tatmin edilmemiş bir kadının psikolojik patlamalarını seyircilere başarıyla aktarıyor. Scott Brady ise aktörlük istemeyen rolünü kalıbıyla doldurabiliyor.

Trucolor azizlik etmediği zaman film sanki pastel boyayla renklendirilmiş hissini verir. Victor Young'ın romantik fon musikisi umumi sert dramatik havaya gizli bir hassasiyet, filme bir aşk buutu katar. Vienna ile Johnny'nin gösterilmeyen eski aşkları bu yoldan işlenir.

Nicholas Ray'in orta halli bir senaryodan ilgiyle seyredilen bir film meydana getirmesi, senaryosunu da kendisinin hazırladığı ve James Dean'in baş rolünü oynadığı "Asi Gençlik - Rebel Without A Cause" adlı eseri merakla bekleyenlerin sayısını Arttırmıştır.

"Doyulmayan Aşk"

Elia Kazan İstanbul'dayken Emilio Fernandez hakkında şöyle demişti: "İyi hoş, ama, bütün kadınları Meryem, bütün erkekleri İsa gibidir". Kazan'ın bu düşüncesi Fernandez'in filmleri arasında belki de en çok "Doyulmayan Aşk - Un Dia Vida"ya uygundur.

Fernandez adı Türkiye'de ilk olarak John Steinbeck'in uzun hikâyesinden 3inemaya adapte ettiği "İnci" ile duyulmuş, daha sonra Rossana Po desta'nın oynadığı "Ağa Düşen Kadın - La Red" ile yayılmıştı. Bu iki filmden başka Fernandez'in Türk Melodramlarından az farklı birkaç melodramı sinemalarımızdan geçmişti. Böy lelikle belli olmuştu ki Fernandez istikrarsız bir sinemacıdır, dikkati çeken eserler yanında basit ticarî filmler de çevirmekten geri kalmaz.

Kahramanları bütün film boyunca gözyaşı dökmesine rağmen, gücünü özlü bir muhtevadan alan, vatanseverlik, cesaret, doğruluk ve fazilet gibi asil temaları işleyen "Doyulmayan Aşk" trajedi sayılmağa hak kazanıyor.

Film Meksika ihtilâlinin son yılınkûm edilen bir albayın eline fırsat da (1919), kurşuna dizilmeye mahseçtiği halde kaçmamasını, inandığı dâvadan hayatını kurtarmak pahasına bile olsa vazgeçmemesini gösteriyor. Sevdiği adamın ve oğlunun ölümüne ağlayan iki kadın aslında netice Vermemiş bir ihtilâl için ağlayan bütün Meksika'yı temsil ediyorlar. İdam duvarına ilerleyen subay hüsranla biten dâvanın Zapata yahut Pancho Villa gibi kayıp kahramanlarının, sembolü oluyor.

Emilio Fernandez için senaryoyu değil de diyalogları yazan demek daha doğru olur. Film uzun konuşmalara da yanıyor. Sözler görüntülere tercih ediliyor. Hem özü hem senaryosu bakımından "Doyulmayan Aşk" "Ağa Düşen Kadın"la ayrı bir kutup teşkil etmektedir. Aralarındaki benzerlik her ikisinin de güzel fotoğrafla hikâye anlatma hususiyetidir. Alex Philips'in "Ağa Düşen Kadın"da yap tığı gibi burada da Gabriel Figueroa Fernandez'in yazdıklarım resimliyor. Bu resimleme bilhassa idam sahnesinde trajik bir derinliğe ulaşıyor.

"İnci"nin gerçekçi, "Ağa Düşen Kadın"ın sensualist Emilio Fernandez'i "Doyulmayan Aşk"ta romantik olarak- seyircilerin karşısına çıkıyor. Üç ayrı karakterdeki filmlerinin aralarındaki ortak bağ açığa vurulamayan bir lirizmdir. Meksika'ya bakış, halkını ele alış bu lirizmin esas kaynağım teşkil etmektedir.

"Yeşil Gözlü Esire"

"Yeşil Gözlü Esire"den bir sahne
"Esire"yi boş yere aramayınız

Alkazar sinemasından çıkan gençler gülmekten kendilerini alamıyorlardı. Büyük duvar resimleriyle reklam edilen Howard Hawks'ın "The Big Sky - Büyük Gök" adlı filmine yeşil gözlü bir esireyi görmeğe gitmişlerdi. Esirenin yeşil gözlerine bakılırsa film herhalde renkli olmalıydı, aksi takdirde göz rengi herhalde filmin adına tesir etmiyecekti. Gençler işte bu iyimserlik gafletine düştükleri için gülüyorlardı. Türkiye'de filmlerin isim babalarının marifetlerini bir an unutmuşlardı. Renksiz olan filmde esirenin gözleri bir yana, kendisini bile görmek tesadüflere bağlıydı.

Bu mevsim acayip ad takılan film yalnız "The Big Sky" değildi. Son yıl ların en güzel filmlerinden biri olacak "Senso - Duygu"yu "Kurşuna Di zilen Subay" diye vaftiz etmişlerdi. İlgi çekici bir Amerikan filmi olan "The Big Knife - Büyük Bıçak" ise "Kan Asla Kurumaz" gibi tuhaf bir ad sahibi olmuştu. Böyle garip isimler doğrusu aranmakla kolay kolay bulunamazdı, buluşlarından dolayı filmlerin isim babalarına hayran olmamak imkânsızdı.

"The Big Sky" Amerika'ya ilk yerleşenlerin maceralarım göstermek maksadıyla yapılmış. "Shane"nin senaryosunu yazan A.B. Gunthrie'nin romanından, John Ford'un iyi filmlerinin senaristliğini yapmış olan Dubley Nichols'un adapte ettiği senaryo, Amerika'nın dışındaki seyirciler için pek birşey ifade etmiyor. Konu William A. Wellman'ın "Zehirli Ok - Across the Wide Missouri" adlı filmini hatırlatıyor. Gene ilk yerleşme devirlerinde dost kızıl derililerle ticaret ya pan, düşman olanlarıyla savaşan beyazlar gösteriliyor. Bunların arasında kızılderili kızlarıyla evlenenler de var. Ama rejisör Howard Hawks hiçbir çıkış ve düğümlenme noktası olmayan hikâyeye bir ağırlık merkezi veremiyor, böylelikle film 'birkaç beyaz ve daha çok sayıda kızıl derili öldükten sonra başladığı gibi maksatsız ve kararsız bitiyor.

M U S İ K İ

Opera

Satılmış Nişanlı

1955 - 56 mevsimini bir fiyaskoyla bitiren Devlet Operan, belki de simetri olsun diye, 1956 - 57 mevsimini aynı fiyaskoyla açtı. Gerçi gişe bakımından opera idaresinin endişesi yoktu; biletler kapanın elinde kalıyordu; salon doluydu. Fakat bu, opera idarecilerinin Smetana'nın "Satılmış Nişanlı"sım geçen mevsimki gibi sahneye koymanın sanat bakımından ne kadar büyük bir gaf olduğunu, aynı hatifi dört aydan sonra tekrarlamanın daha da büyük bir gaf teşkil ettiğini görmesine engel oluyordu.

Herşey olduğu gibi muhafaza edilmişti. Kaabiliyetsiz kasaba terzilerinin elinden çıkmışa benziyen kostümter, çığırtkan makiyajlar, ilkokul birinci sınıf elişi öğrencilerinin yapabileceği dekorlar ve süslemeler, nihayet beşinci sınıftan heveskâr bir ağabeyin başarabileceği derecede bir rejisörlük.. Danslar, dört ay önceki zavallılığından kurtulmamıştı. Bu ara bazı değişiklikler yok değildi. Meselâ başkomedyan rolünde bu defa Devlet Tiyatrosu sahnesini bir tulûat tiyatrosuna çeviren Nihat Kızıltan vardı. Ama, etrafını saran basitlikler içinde onunki pek hafif kalıyordu. Sonra, Marenka rolünde Selma Aktuna adlı küçük sesli bir soprano vardı; aslında, bu bir değişiklik sayılamazdı: yeni soprano Selma Aktuna, eski soprano Şükran Sülüner'den başkası değildi. Kısacası-"Satılmış Nişanlı" da hemen herşey eski hamamın eski tasıydı. Oyunun ağır temposu, eğlendiricilik bir tarafa, seyirciyi bunaltacak derecede can sıkıcıydı.

Temsilin gözü rahatsız eden taraflarına nisbetle, kulağa hitap eden tarafı, asla doyurucu olmamakla beraber, hiç olmazsa tahammül götürürdü. Gerçi 11 şarkıcıdan 10'u hiçbir seçkinlik gösteremediler. Sekstet, bir ilk prova atmosferi içinde geçti ve orkestradaki muzip bir kornonun azizliği de, esasen sakat bir icrayı kömürüm etti. Heyetin en güvenilir sanatkârı basso Ayhan Baran gene tempo aksamalarından muzdaripti; o kocaman sesinin manevrasını bir türlü beceremiyordu Takat hiç olmazsa bir İsmet Kurt vardı. Ankara Devlet Operası sahnesinde ilk defa olarak bir tenorun, diğer şarkıcılardan üstünlüğüne şahit olan seyirciler, bir mucizeyle karşılaşmış gibi sevindiler. Tokluklar içinde bu nimet az şey değildi.

Ballet Theatre

Ballet Theatre, Amerika'nın milli bale tiyatrosu, 1939 yılında Richard Pleasant adlı bir genç tarafından kurulmuştur. Pleasant-ın gayesi, estetik sorumlulukları olan, yaşayan geleneklere saygı gösteren, tıpkı bir müze gibi her çağı, her tarzı, her kaynağı temsil eden eserlere repertuarında yer vermiş bir bale grubu meydana getirmekti. İlk temsilini 11 Ocak 1940'ta New York'ta, Rockefeller Center'deki Center Tiyatrosunda veren Ballet Theatre, o zamandan - beri bu esaslardan ayrılmamıştır.

Anthony Tudor ve Agnes de Mille gibi iki usta koregrafın sağladığı sanat insicamı ve disiplini, 80 kadar bale ihtiva eden repertuarı, seçkin solistleri, düzgünlüğü ve ustalığıyla meşhur "corps de ballet"si, zevkli dekor ve kostümleri sayesinde bu grup, zamanla, dünyayı saran bir şöhrete kavuşmuştur. Bugün kumpanya, Lucia Chase ile Oliver Smith'in idaresi altındadır. Başlangıçtan beri kumpanyanın kadrosunda bulunan ve o zamana kadar da Amerikada bale sanatının gelişmesinde önemli bir yer kazanmış olan prima ballerina Miss Chase, şahsi servetiyle Ballet Theatre'ı dalma desteklemiş, maddi açıkları örtmüş, bununla beraber hiçbir Taman kumpanyaya sahip çıkmağa kalkmamış, Ballet Theatre'ı bir kültür müessesesi olarak görmüş ve bu gayeye büyük bir fedakârlık göstererek bağlanmıştır. Oliver Smith ise kumpanyanın, tazeliği ve zenginliği her yerde övülen dekorlarını hazırlayan sanatkârlardandır.

Ballet Theatre, 16 yıldır, New York Metropolitan Operasında, Birleşik Amerika ve Kanadanın 200'den fazla şehrinde temsiller vermiş, Avrupada, Güney Amerikada ve Meksikada iki defa turneye çıkmıştır. İlk defa olarak Orta Doğu'yu -ve memleketimiziziyaret etmektedir. Kumpanyaya bu turnesinde 50 dansçı katılmaktadır. Bunlardan 12'si, Amerika'nın ileri gelen solist dans yıldızları arasındadır. Orkestra şefi ve rejisör de heyete dahildir. Heyet, 15 ton tutarındaki dekor ve kostüm yükünü de her gittiği yere beraber götürmekte, bununla beraber her memlekette, yerli orkestralardan faydalanmaktadır.

Kumpanyanın repertuarı, klâsik geleneklere dayanarak kurulmuş bir teşekkül olduğuna unutturmamaktadır. "Kuğu Gölü", "Les Sylphldes", "Frenses Aurora", "Giselle" gibi ananevi eserler daima Programlardadır. Bununla beraber Michel Fokine, Leonide Massine, Georgre Balanchine gibi çağdaş bale ustalarının, nihayet Jereme Robbins, Agnes de Mille, William Dollar gibi Amerikalı koregrafların eserlerinin programlarda siklet merkezini teşkil etmesi, Ballet Theatre'ın çağdaş bale sanatına verdiği önemi göstermektedir.

Turnesi ANTA (Amerikan Millî Tiyatro ve Akademisi) tarafından desteklenen ve Türk - Amerikan Derneği'nin hiyamesinde Türkiye'ye gelen Ballet Theatre, İstanbul'daki başardı temsillerinden sonra Ankarada Opera Sahnesinde, bu hafta sona ve önümüzdeki hafta başında altı gün müddetle üç ayrı program sunacak ve temsillere, Cumhurbaşkanlığı Filârmoni Orkestrası üyelerinden müteşekkil bir Orkestra refakat edecektir.

Ballet Theatre'ın geçen yaz yaptığı Güney Amerika turnesi münasebetiyle Başkan Eisenhower, yayınladığı bir mesajda şöyle demişti:

"Sanat vasıtasiyle, çeşitli diller konuşan, çeşitli kültürleri ve milliyetleri olan insanlar, birbirlerini daha iyi anlamaktadırlar. Dünyanın biçcok büyük sanatkârı ve sanat teşekkülleri bugüne kadar Amerika'yı ziyaret etmişlerdir. Böylece temsil ettikleri milletlerle olan bağlarımız kuvvetlenmiştir.

Amerika'nın Millî Bale Tiyatrosu yolculuğa çıkarken ümidim, kültürümüzün yabancı memleketlerde daha iyi anlaşılması ve milletimizle Güney Cumhuriyetleri arasındaki zaten mevcut dostluğun kuvvetlenmeğidir".

Plâklar

La Gencer

(Verdi: "Pace, pace, mio Dio!" -La Forza Del Destino'dan-; "D'amor sull'ali rosee" -II Trovatore'den-Leyla Gencer, soprano. Arturo Basile idaresinde senfonik orkestra re[1] takatiyle Cetra P-220, 78 devir)

Leylâ Gencer'in elimize gecen ilk ticarî plâğı, çağımızın en büyük ses sanatkârlarından biri olduğunu artık dünyanın başlica musiki muhitlerine kabul ettirmeğe başlayan sopranonun vasıflarım en uygun şartlar içinde ortaya koymaktadır. Gencer'i çok defa sarsıntılı orkestra refakatleri, operaların asıl diliyle söylenmesinden doğan cazibeyi yok eden tercümeler, bozuk akustik, opera temsili veya konser icrası sinirliliği içinde dinleyip üstün meziyetlerinin ancak bir kısmını tanıyabilen Türk dinleyicisi bu plâğı temin edebildiği takdirde, umarız ki, sanatkârın yabancı memleketlerde niçin göklere çıkarıldığını dana iyi anlayacaktır. Ne ya-

zık ki plâğı -ve Leylâ Gencer'in başka plâklarını, memleketimizin hiçbir şehrinde, hiçbir plâkçı dükkânında bulabilmek bugün için mümkün değildir. Maliye ve Ticaret Bakanlıklarının plâk ithali hususundaki davranışları değişmedikçe, de -diğer bütün plâklar gibi- bunu da ele geçirmek mümkün olamıyacaktır.

Plâğın berrak kaydı, Gencer'in, sesinin bütün vüsati dahilinde değişmeyen kesif rengini sadakatle aksettiriyor. Sanatkârın canlı dinleyişte bazan kaybolan alt tonları bütün tesiriyle tınlıyor. Pianissimo'larındaki ustalık, cümlelemesindeki anlayış, söylediği parkaların gerek bütününe, gerek münferit pasajlarına verdiği ifade, psikolojik veya teknik hiçbir engelle karşılaşmadan açıklanıyor. Plâğın kayıt hacmi biraz yüksek tutulmuş. "Talihin Kudreti" yüzünde, tiz tonlarda ve orkestranın yükseldiği yerlerde hafif bir ses bozulması oluyor. Maamafih, "high fidelity" fonograflarda uygun ayarlamalarla bu mahzur önlenebilir. Arturo Basile idaresindeki orkestra, tevazu ile, ikinci plâna çekiliyor. Bununla beraber sopranoya düzgün ve takviye edici bir refakat sağlıyor.

Gencer'in' San Francisco'daki başarısı, plâklarının dünya piyasasında çoğalmasına ve aranmasına yol açacaktır. Sanatkârın uzun çalan plâklarının yakında kataloglarda görülmeye başlayacağı tahmin olunabilir. "Time" gibi dünyanın her köşesinde milyonlarca kişinin okuduğu bir mecmuada -8 Ekim sayısı- Türk sopranosundan sitayişkâr bir dille bahsedilmesi, - Gencer'e cihanşumul şöhret yolunda önemli bir hamle yermiştir. "Time" ezcümle şunları yazmaktadır.'

"İlk nazarda sevilen Türk sopranosu Leylâ Gencer, Zandonai'nin nadiren dinlenebilen Francesca da Rimini'sinin mütevazi ve heyecan verici yıldızıydı... Gencer, San Francisco'nun prova sahnesine çıktığı zaman kumpanyanın İtalyan şarkıcıları -onu tasvipkâr tebessümler, davetkâr bakışlar ve işitilebilen hayranlık nidalarıyla takip ettiler.. Bir bankacıyla evlendikten sonra sesini geliştirmeyi bırakan, fakat 1948 yılından itibaren kocasının teşvikiyle konservatuar tahsili gören Gencer bugün Ankara'daki Türk Devlet Operasının diva'sıdır ve bütün Avrupa'da tanınmaktadır."

"San Francisco Operası Müdürü Kurt Herbert Adler, yıldız soprano Renata Tebaldi'nin Francesca rolünü oynayamayacağını öğrendiği zaman Gencer'i angaje etmişti. San Francisco'lu dinleyiciler, bazı zengin aryalara rağmen, Zandonai'nin operasını hareketsiz ve can sıkıcı buldular. Fakat soprano Gencer dinlenecek birşeydi. Sesi büyük, sıcak, güzeldi; heyecan uyandıran bir kudret taşıyordu. Amerika, Leylâ Gencer'den daha çok şey dinleyecektir".

S P O R

Futbol

Duvar sistemi

Geçen hafta cuma günü saat 15 sıralarında Yeşilköy hava meydanında büyük bir kalabalık göze çarpıyordu. Basın mensupları, Bölge Müdürü, Futbol Federasyonu temsilcileri, Sovyet Sefaret erkânı ve Fenerbahçe Kulübü idarecileri ellerindeki çiçekleri? piste konan çift motorlu bir uçağa doğru yürüdüler. Uçağın üzerinde C.C.C.P.-N 1875 yazılı idi. Moskova Dinamosunu getiren bu Rus uçağı İkinci Dünyâ Harbinden bu yana Yeşilköy hava meydanına inen üçüncü Sovyet uçağıydı. Misafir takım futbolcuları meydanda kendilerini karşılayanların tezahüratı arasında uçaktan indiler. En önde uzun boylu, sarışın ve 50 yaşlarında görünen kafile başkanları vardı. Fenerbahçe Umumi Kâtibi Ertuğrul Akça ileriye fırladı ve elindeki çiçeği bu zata verdi. Akça kısa bir hitabe yaparak şöyle dedi: "İstanbula hoş geldiniz. Türk seyircileri sizi uzun müddetten beri seyretmek arzusu içindeydiler. Burada misafir kalacağınız, müddet içersinde iyi vakit geçirmenizi temenni ederim". Kafile başkanı Burof bu sözlere mukabelede bulunduğu bir sırada Alman Havayollarına ait dört motorlu bir dev uçak hemen Rus uçağının yanıbaşına iniverdi. Motor sesi ve uçağın haşmeti, bütün nazarları o tarafa çekmişti. Burof sportif olmaktan ziyade siyasî bir hava taşıyan konuşma yaparak şunları söyledi: "Türk ve Sovyet milletleri arasında sportif temasların iki memleket arasındaki dostluğu kuvvetlendireceğine inanıyorum. Bizi burada karşılayanlara teşekkür eder ve onların şahıslarında Türk milletini selâmlarım. Fenerbahçeliler güzel oyunları ile Moskovalıların gönüllerini fetih ettiler. Eğer buna İstanbulda biz de muvaffak olabilirsek kendimizi bahtiyar addedeceğiz".

Kafile daha sonra Gümrük salonuna alındı. Futbolcular ve antrenör İstanbula gelmiş olmaktan duydukları memnuniyeti belirtiyorlardı. Gazetecilerin en fazla sualine muhatap olan kaleci Yaşin'di.

Fenerbahçede ahenksizlik

Misafir takım Divan otelinde maç gününü sükûnetle beklerken Fenerbahçe kulübü tam manasile bir keşmekeş ve karışıklık içinde idi. Takım kaptanı Naci Erdem bazı idarecilerle münakaşa etmiş ve çekilip gitmişti. İdare hey'eti -iki kişi bariç- "Eğer Naci özür dilemezse onu kadrodan ihraç edeceğiz" diyorlardı. Hatta yaptıkları bir toplantıda bir karar bile almışlardı. Futbolcu Naci ise: "Benim hiç bir -kabahatim yok. Neden özür dileyeyim" diyordu. Bu arada Antrenör Szekelly araya girmiş ve işi örtbas etmek için tavassutta bulunmuştu. Szekelly takımın belkemiği olan Nacinin Dinamo maçında oynatılmamasmın çok vahim neticeler vereceğini biliyordu. Fakat bu arabuluculuğu gergin havayı yatıştırmaya kâfi gelmemişti. Nihayet İkinci Başkan Osman Kavrakoğlu sahnede gözüktü. İdarecilerin istifalarım kabul etmedi. Özür dilemeyen Naciyi arabasına alarak onu hadiseyi yakından kovalayan gazetecilerin elinden kurtardı. Naciye, nasihat ettiği ve fevri hareketlerde bulunmasının doğru olmadığı şeklinde bir konuşma yaptığı sonradan rivayet halinde duyuldu. Kavrakoğlunun Naciye karşı bir sempatisi bulunduğu biliniyordu. Fakat karşı taraf -Nacinin özür dilemesini isteyenler- bu hareketten fazlası ile müteessir oldular.

Beşiktaş profesyonel futbol takımı
Kendini "Emniyet"te hissediyor

Szekelly talimat veriyor
Duvarcı ustası

Çünkü prestijleri kırılmıştı. İdareci olarak bir futbolcuya söz geçirememişlerdi. Nihayet bu nahoş hadise Şeride bıraktığımız haftanın Cumartesi günü Kadıköyündeki Mano Palas otelinde tatlıya bağlandı.

Lig maçları

Dinamonun kuvvetini düşünenler Fenerbahçe kulübünün geçirdiği iç krizi de hesaba katmışlar ve şu neticeye varmışlardı: Fenerbahçe mağlûp olacaktı. Böyle düşünenler haksız da sayılamazlardı. Moral bozukluğu bir yana, Niyazi ve Turan gibi 'iki hareketli ve enerjik açık sakattı. Bu durum karşısında neticeden elbette Ümitli olunamazdı. Fakat- Sarı-Lacivertliler bu şekilde düşünenleri yanıltacak bir oyun çıkardılar. Antrenör Szekelly'nin modern futbolun beşiği olduğu iddia edilen Cenubi Amerikalıların tatbik ettiği duvar sistemini, futbolcular sahada harfiyen yerine getirdiler. 90 dakikalık zaman zarfında şöhretli Dinamo muhacimleri bu duvara defalarca çarptılar. Fakat delemediler, deviremediler. 22 oyuncunun en iyileri Seracettin hariç bu duvarda yer alan Naci, Necdet, Basri ve hemen onların önünde 90 dakika iki kale arasında mekik gibi koşuşan Akgün ve Şerefti. Misafir takımda kaleci Yaşine uzun boylu iş düşmedi. Vakıa o, klâsını, yaptığı her hareketle ispat ediyordu. Nefsine karşı sonsuz bir itimadı vardı. Ama bu itimadın doğurduğu hata az kalsın bir golle neticeleniyordu: 26 ncı dakikada ceza çizgisi üzerinde Yasinin degajını yakalayan Şirzat topu kaleye havale etmekte gecikmedi- Bütün seyirciler bir anda havaya fırlayarak topun fileye takılmasını beklediler. Ama Krijevski ani bir atakla topu kornere çıkartmaya muvaffak oldu. Oyunun tek gollük hareketi işte bu idi. Maç daha ziyade saha ortasında cereyan etti ve meşhur duvar misafir takım forlarının gollük pozisyona girmelerine mani oldu. Halk Dinamo idarecilerinin dediği gibi spor anlayışı bakımından cidden olgunluk göstermiş ve güzel hareketleri alkışladığı gibi Seracettinin nahoş hadisesine üzülecek kadar takdir hükümlerini ölçülü kullanmıştı. Sabahın erken saatlerinde yer bulma gayesi ile stada akın eden ve akşama kadar yağmur yiyen seyirciler Mithatpaşa stadını terk ederken 0-0 lık neticeden memnundular. Hakikaten hepsi haklıydı. Neticeden herkes memnundu. Hatta Dinamo takımı futbolcuları ve idarecileri dahi..

Lig maçları

Sürpriz kelimesi son günlerde spor edebiyatımızda esaslı bir yer işgal etmektedir. Bu kelime ekseriya küçük takımların büyükle ya berabere kalmasında veyahut tesadüfen attıkları bir golle sahadan galip ayrılmalarında cömertçe kullanılmaktadır. Doğrusu geride bıraktığımız haftanın cumartesi günü, Emniyet'in Beşiktaş'ı 2-1 mağlûp etmesini bu kelimeyle izah etmek büyük bir haksızlıktır. Vakıa Emniyet küçük takımdır ve ancak bu sene oradan buradan topladığı genç futbolcularla birşeyler yapmaya başlamıştır. Ama galibiyetini sürpriz kelimesi ile izah etmek gene de haksızlık olacaktır. Çünkü Sarı-Beyazlı takım, kendisinden kat kat kuvvetli rakibi Beşiktaşa oyun müddeti içersinde top göstermemişti. Herkes ne yaptığım biliyordu.

Emniyetliler ligte ilk başarılarını kazanmanın sevinci içersinde sahayı terk ederlerken Beşiktaş Umumi Kaptanı Sadri Usoğlu kıyıda bir tahta sıra üzerinde teessür içersinde yalnız başına oturuyordu.

Fenerbahçeli Seracettin
Maçın tadını kaçırdı

Kulüpler

İhya edilen dostluk

Liman lokantasının hususi salonunda bir masa etrafında toplanan dört kişi tam "şerefe" diyerek kadeh kaldırdıkları bir sırada kapı açıldı ve içeriye foto muhabirleri giriverdi. Dört şahıs ister istemez bu emrivaki karşısında itirazda bulunamadılar ve objektife poz verdiler. Dört şahıstan kır saçlısı ve yaşlıca olanı Galatasaray kulübü başkanı Refik Selimoğlu'ydu ve yanında Galatasaray kulübü -umumî kâtibi Adnan Ahıska vardı. Nisbeten genç duran diğer iki şahıs ise Fenerbahçe Kulübü ikinci başkanı Osman Kavrakoğlu ile Talha Altınbaşaktı. İşin garibi ayni gün ve ayni saatte Liman lokantasında iki kulübün başkanları konuşurken Yeşilköy hava meydanında diğer Fenerbahçeli idareciler, basın mensupları ile beraberce yemek yiyorlardı ve bu idarecilerin liman lokantasındaki toplantıdan haberleri yoktu. Gizli tutulmakla beraber Fenerbahçe ve Galatasaray kulüplerinin yeni bir dostluk paktı imza etmek için ihzari mahiyette görüşmeler yaptığı anlaşılıyordu, Temasların neticesinin müspet olduğu söyleniyordu.

1956 İKRAMİYELERİ
12
BAHÇELİ EV
6
VİLLA
300.000
LİRALIK PARA İKRAMİYELERİ
12 Bahçeli Ev
6 Villa
DOĞUBANK
Her 100 liraya bir kur'a numarası
İLÂNCILIK - NİK

Kapaklar Baskısı : Son Havadis Matbaası Rüzgârlı Sokak - ANKARA